Вече бях арестант-се 10 септември 1944 година 10 часа сутринта.

Разузнаването на югославянското съпротивително движение се бе добрало до моя снимка, вероятно през време на моя престой във Воден, чрез която Светозар Вукманович-Темпо ме е познал, тъй като при влизането ми в стаята, той бръкна в чекмеджето си намери вероятно снимката, взря се в нея, съсредоточи след това погледа си върху мен и стана. За него не беха тайна идейните ни позиций, а и центробежните усилия на Методи Ченто и Апостоловски. Въпреки, че на Пчинския конгрес на А.С.Н.О.М. бе решено че македонците имат право на самоопределение след окончателната победа над Германия, решение, което залегна и в първата конституция след обособяването на Ф.Н.Р.Ю., подмолната борба на сръбските агенти за запазване цялоста на бивша Югославия бе яростна и всяка проява или възможност за намек в тая насока навреме бе задушавана и отстранявана. Моето желание да се срешна с Апостоловски е било изтълкувано като опит за засилване влиянието на ония центробежни сили, които и наложиха, мимо желанието на сърбите, правото на самоопределение на македонския народ.

Движейки се към Воден аз реших да се срешна с генерал Апостоловски, когото познавах още от 1941 година, за да проуча възможностите за едно взаимодействие, в връска с предложението на Джоджо Урдев и и да разбера каква е неговата позиция по отношение опита на Иван Михайлов да обяви Независима Македония в последната минута от ~~разиграването=драма=на=балканите=~~ изтеглянето на германците от балканите. Дали фаталност или необмисленост ми попречиха да изпълня своето решение и по тоя начин възможноста да се върна на време при часта си.

Това ме хвърли в тревога.При всеки удобен момент настоявах за разпит и изясняване на моя случай,но никой не ми обръщаше внимание.Отговорът на всеки бе:"Почакай!Имай търпение и твоя ред ще дойде"

След залез слънце цялата група състояща се от около 250 души ни приведоха в помещението на окръжния съд и там ни набутаха като добичета по стаите.Първият ден живеех с надеждата,че има някакво недоразумение,но след като и следващите два дни не бях повикан за разпит,разбрах ,че се самонаказах.На 13 септември окончателно се убедих че съм проиграл козовете си и взех мерки за другарите си.Те бяха без пари.Дадох им по 10000 лева на всеки,за да могат да се придвижат обратно до България и да съобщат на останалите ни другари за участа ми,надявайки се,че тях след първия разпит ще ги освободят.На 15 септември бях извикан на разпит. В следствената стая имаше двама души:черногорецът полковник Мияд-началник на О.З.Н.А. в Македония и един младеж около 25 годишен местен.След обичайните въпроси :как се казваш,къде си роден,какъв си и пр.Мияд запита чрез младежа:

-От къде идваш сега?

-От София-отговорих.

-С каква задача?

-Да се срещна с генерал Апостоловски.

-С каква цел?

-Аз съм командирът на Воденската доброволческа дружина и бях в контакт с партезаните и водих преговори за преминаване на цялата ни част към тях.Но преди да осъществим бягството замиках за Солун по принуждение и от там чрез придружаващите ме другари наредих на заместника ми да се изтеглят в района на Каймак-Чалан и да ме дочакат до завръщането ми.

-С колко души разполагате?

-Само във Воден и Воденско около 8-9 хиляди души ведно с месните селски охрани.Надявам се да ни последват и тия от Леринската дружина, които също са подчинени на мен.Те наброяват около 1000 души.

-Познавате ли се в Апостоловски?

Но преди да отговоря в стаята влезе един мъж,пошушна нещо на Мияд и разпитът бе прекратен.Мияд излезе веднага,а мен поведоха към долния етаж по тъмен коридор в дъното на който имаше врата,пред която имаше часовой.Вратата се отвори.В стаята бе полумрак.В двете кюшета на среща, опрели чела в ъглите,коленичели с багажа на гърба им,двама арестанти бяха зорко пазени от по един часовой,застанал непосредствено зад него. Видях само гърбовете им и положението в което се намираха.Мен поставиха в същото положение в ъгъла до вратата,завързаха ми здраво ръцете в копринено въже и зад мен застана същият часовой,който ме придружаваше. Никакъв шум не се чуваше.Само дежкото дишане на двамата издаваше присъствието на живи същество в стаята.След около един час вратата отново се отвори,нахълтаха хора,блъснаха един в последното кюше и отново гробна тишина.Всеки опит да се мръдне кой и да е завършваше с мълчалив удар с приклада по гърба му.

Стъмни се.Отблясъци от електическите крушки на съседните къщи пореха мрака и замръзваха по стените.Един сноп от лъчи осветяваше стената до лявото ми око.Колената изтръпнаха.Часове бях стоял в това положение. Но не смеех да се помръдна.Бях вече получил няколко безмилостни приклада по гърба от стоящия зад мен часовой.От вън се чу нова топордия.Вратата на стаята ни шумно се отвори и на пода проснаха някого.Охкаше хрипкаво. Имах чувството,че кръвта му изтича през пререзания гръклян.Ледени тръпки полазиха по гърбами.Очаквах края.Система бе-всяка вечер извеждаха задържани и разпитани и никой от тях не се връщаше.Къде ги водеха?.... На там бяхме се насочили и ние петимата от тая тъмна стая,без да се знаем кои сме и без да сме се видели.Мехурът ми бе пълен с урина.От сутринта не бях извеждан до клозета.Едвам издържах.Поисках да бъда изведен.Вместо отговор,получих силен приклад по кръста.Клапата се отпуши и урината затече под мен.Улекна ми.Остана болката по колената и тая в душата.

В далечината се чуваха тънтежи на оръдия.Все по-силно и ~~по-силно~~

и по-често долитаха до нас пушечни и шмайзерови изтрели.Бях загубил представа за време.Бе нощ.Тъмна септемврийска облачна нощ.Шум по коридорите привлече вниманието ми.Настръхнах.Дрънкаха белезници,тропаха подковани обуща,даваха се тихи сподавени нареждания.Извеждаха се хора.Вън бръмчаха автомобилни мотори.Нямаше съмнение-края е.Да-дойде! И ето вратата се отвори.Фенерче с червена светлина обходи кюшетата е спря в средата на стаята. Последва заповед:"Станете,без да се обръщате!"Станах.Едва що не паднах. краката ми се бяха вдървили,изтръпнали.Тръпки пълзяха по тях.Едва се задържах.Часовоя,който бе зад мен се доближи,затегна още по-здраво връвта около ръцете миИзохках.Получих поредния някм солидан удар с приклада.Паднах като подкосен.Краката не се подчиняваха.Бяха чужди.Най-напред измъкнаха тоя сред стаята.Бях трети.Поведоха ме по тъмен коридор по диря от червена светлина.Излязохме на открито.Вън нямаше никаква светлина.Градът бе затъмнен.Притеглиха ме няколко души като мърша,вдигнаха ме и ме захвърлиха в един камион.Вътре имаше хора.След мен мятаха други-като стока.След това камиона потегли.Дълго пътувахме.Поне така ми се стори.Камиона спре.И другите които идваха след нас-също.Битката за Прилеп бе в своя разгар.Вън се раждаше новия ден.А под чергилата стадото охкаше едни върху други.Едни се молеха за пощада.Други даваха по нещо за спомен на своите близки,на познати войници,от последните мигове на своя живот.

-Иване,-започна арестант към един от охраната-нищо лошо не си видял от мен.Моля те извади от пръста ми венчалния ми пръстен и го предай на жена ми й и кажи как съм молел по скоро да дойде смърта.Немога да трая повече тия изтезания.

-Вземи и моя часовник,предай го на моя син.-продължи друг-нека не забравя баща си....... и не се доизказа.Разтвориха крилата на бризента. свалиха капака и охраната ни натрушка един върху друг като чували с картофи.Плачове,охкания,проклятия и молби изпълниха околноста.Наредиха ни по двама.Завързаха ни с въжета един за друг. и с общо всички.Колоната водеха два попа а опашката се държеше от две жени.Поехме в източна посока.Пред нас се изпречи голям дол.Над него небето се къпеше всинева и очертаваше силуета на Бабуна.Зад нас оръдията сееха смърт.А ние крачехме към нея ей там,вероятно долу в трапа,към общия ни гроб.Ръцете си не чувствах.Тънкото копринено въженциотдавна бе пререзало кожата и капеше кръв.Пръстите и китките бяха подути и изтръпнали.Адските болки правеха предстоящата смърт желана.Нямаше човек от колоната,който да не виждаше в нея спасение. Колоната пое по една пътека към дъното на дола.Там видяхме силуети с лопат на рамо.Изпитвах радост заради края на мъките.Тоя край ми даваше сили за да изтрая непоносимата болка в китките,пръстите и раменете,тъй като ръцете на всички бяха завързани отзад.Един припадна.Друг се струполи на земята.Разтичаха се отвързаха ги от колоната.Ние продължихме напред все напред Охраната пееше опиянена ,а ние вървяхме всеки със своята болка.Ето го дъното,а колоната върви все напред и напред.Челото започна да изкачва дола. Края се одължаваше.А с него и мъките.Силите ме напускаха.Пред мен се стъмни.Всичко се завъртя и се струполих на земата.

Отворих очи.Обикновен кокошарник.Четири ~~очи~~ чифта очи срещнаха моите .Нечий ръце се плъзнаха по челото ми."Ще го бъде!"-рече той.Тъпа далечна болка ме възвърна към ужаса.Ръцете ми тръпнеха.А кожата от вътрешната страна на китката зееше.Съсирена кръв привличаше множество мухи.

-Хапни малко,за да се свестиш,.-подкани ме възрастен мъж с посивели коси.Хапнах.Отпих малко водица и огледах лицата моите другари.Ужас и неизвестнос се четеше по тях.Ръцете им непрекъснато шаваха.Милиони кокошинки ни бяха нападнали.Едва сега забелязах,че и по мен пълзят.Но съжителството с кокошинките с кокошинките бе по-за предпочитане,~~отколкото~~ пред снощната стая в съда.Ноща скоро настъпи.Кошинките заспаха.С тях и ние.Село Присад, сгушено в един дол всред многобройни кестени потъна в мрак и утихна.Само стъпките на часовите отекваха в нощната тишина.Гадинките ни събудиха.Започна ~~новия~~ ден-17 септември.

Единия от моите съквартиранти в кокошарника беНикола Иванов от гр. Прилеп-5о годишеш,нисък,набит,широкоплещест с мургаво лице,сега обрасло с буйна черна брада,по професия шивач.Големите му черни очи под красиво високо чело,искреха и издаваха твърдия му характер.Син на баща родолюбец,сам такъв,изживял мъките и страданията,свои и народни под турско и сръбско, бе

горещ българофил.И през годините 1941-44 година горещо е защищавал идеят
за присъединяване на Македония към България,бидейки върл противник на
всички ония,които не споделят идейте му.Това му спечелва много врагове,н
въпреки очевидния край на събитията,продължавал да демонстрира своя бъл-
гарски произход,защищавайки и оправдавайки всяка българска проява.

-На 10 септември-започна той-сутринта българските войски предодаха
града на партизаните.Нищо добро не ме очакваше.Нарамих торбата пълна с
хляб,парче сирене,шише вода и напуснах града.Няколко дена обикалях из
околностите му,очаквайки да се избистри положението или пък ако няма
изгледи за живот жена ми следваше да разпродаде имуществото низа да може
да емигрираме в България.На 14 вечерта незабелязано се прибрах в къщи,за
да си взема храна и за да проуча положението.Бе 10 часа вечерта.Никой до
тоя момент не бе ме потърсил.Жена ми ме увери,че нищо няма да ми направя
и упорито настояваше да се откажа от намерението да емигрираме.Дъщеря ми
също бе против.Аз упорствах.Спорът премина в свада.Още не бяхме дошли до
единодушие,когато на вратата се почука.Бях в стаята.Жената и дъщерята
изкочиха да видят кой по това време чука."Отворете-чу се от вън-народна
охрана"!Жена ми изтича при мен уплашена.Наредих й да отвори вратата.С
излизането й,аз извадих пистолета,който носех,налапах дулото му и докат
влязат в стаята натиснах спусака и се понесе кръм..Шурна кръв от слепотс
око и през устата.Те дойдоха,видяха ме проснат с разбит череп и си отидс
ха.Бях на себе си.Жена ми се разрида.Дъщеря ми също.Клетви се сипеха
една след друга.Разбрах,че къщата ни е опразнена от милицията."Небой се
Магдо,-ивиках хрипкаво поради задавящата ме кръв,бавно,едва разбираемс
дори сам се почудих,че мога да говоря-жив съм".Жена ми побегна."Бегай Ан
баща ти вампиряса!"

-Майко,ма,не виждаш ли че татко е жив?-отговори дъщеря ми-стига си
викала.Бързо донеси ракия и чисти парцали,памук и марли,за да го промием
и превържем!Жена ми се успокои.Донесе ракия,промиха ми раните и ме превъ
заха.Но губех кръв.Болките се усилваха от раната и обгореното в устата.
Рано сутринта,придружен от дъщерята отидохме в българската военна болниц
Началникът ми бе личен приятел.Събудихме го.Дойде с неохота.Посрещна ме
студено.

- Върви си-ми каза-Немога да ти помогна.На себе си ще навредя.Върви с
бързо!Хайде!Иначе ще викам милиция. Отбегна погледа ми и ми обърна гръб.
_риятелството му бе до тук,дългът да оставим....Случайноста ме докара до
него,за да се разучаровам.Умирах за българщината,а български лекар отка
ваше помощ на умиращ.И то приятел.Домъчня ми.Отвратих се.Заплюх го в кър
вавата си храчка. и поех обратно.Успях да взема една хирургическа ножица
Оставих го с гръб към мен.Още по тъмно отидох в хана на брат си.Дъщеря
ми изплатих да се прибере у дома.Почти веднага след нашето излизане
мимиционери отново посетили къщата ни .Разбрали,че съм жив.Сетили се че
съм отишъл до болницата. и на края ме намерихав хана.Бях залостил вратат
поискаха да им се предам.,но аз свих лявата си ръка в юмрук,забих хирур
гическата ножица в жилите и започнах да режа.Жив не исках да се предам.
Но един от тях покачил се на оградата стреля и ме улучи в дясното рамо.
Изпуснах ножицата и паднах в несвест.Вие по нататък знаете историята.Бях
докаран късно вечерта в стаята ви."

Й сега зееха трите големи рани:на бузата му,на лявата ръка на китка
и малко под ключицата на дясното му рамо още кървящи,невързани,събиращи
множество мухи.По-късно раните се усложниха,загноиха,а тая на китката и
червяса.Само хирургическата намеса на д-р Бърдаров ~~и=то=без=упойка~~ го сп
си от смърт.Операцията бе извършена без опойка и само с едно нохче за бр
нене.Но трите му пръста останаха неподвижни и ръката му се сви на вътре.
Два месеца по-късно продължи да прави бани с калиев перманганат,очаквайк
присъдата си и надявайки се да раздвижи пръстите си.Но той бе огрязал
сухожилията им и никаква надежда нямаше да постигне резултати.

Вторият от квартирантите бе подполковник Белчев,командир на Прилепо
ката дружина от София,чистеше кокошинките,трепереше от страх за живота с
който му бепо-лим от чуждия,молеше за угарки и за една цигара бе готов

продаде съвеста си и България....

Най-млад между нас бе Иван Милев,агент от група "А" на обществена безопасност в гр.Прилеп.Бе строен,с черни къдрави коси,големи кадифени, мечтателни очи,с миловидна и привлекателна усмивка-с една дума-Красавец, пред когото едва ли би устояла коя и да е девойка."Аз съм невинен!Надявам се да бъда освободен",често повтаряше той.Предимно разпитваше,търпеливо изслушваше болките на всеки,отколкото да приказва да се разкрива.Към 11 часа на следващия ден извикаха на разпит едновременно него и неговия началник,който бе петия от групата ни.

Към обед върнаха началника на обществена безопасност в Прилеп,а Милев още продължаваше да отсъствува.Мина обеда.Слънцето вече преваляше,а него още го нямаше.Хвърли ни всички в тревога.Багажа му продължаваше да стои в кокошарника.Към пет часа след обед отново поход.Спогледахме се четирмата.Одеалото на Иван Милев,ведно с другия дребен багаж остана .Отново два по двама по кози пътеки,през канари и мъчно проходими места заизкачвахме Бабуна в неизвестна посока.Късно през ноща пристигнахме в с.Орянов дол. Наблъскаха ни,без вечеря,в едно дълго мазе,тъмно без каквато и да е све лина.Колко на брой бяхме в него не знам,но бе невъзможно да се седне,дор да се мръдне и остатъка от ноща прекарахме прави,задушаващи се без въздух Сравнително многорано,още по тъмно ни източиха,като овце из мазето.Намирах се почти в дъното,завързан с подполковник Белчев,тъй като ние бяхме едни от първите които ни натикаха снощи при влизането.Слаба едва забележима светлина се промъкваше през широко отворената врата.Очертаващите се сенки две по две изкачаха на вън,зажадняли за въздух.Но една стоеше непо вижно.Доближихме я с Белчев.Побутнах я.Тя се заклати като махало.Опипах я Въжето бе здраво стегнало шията,езика изплезен,вдървен като кокал,в черно дълго расо.Нещастник!Колцина бяха разбрали,че тая нощ сме съжителст вували с мъртвец?Кой бе тоя божи служител обесен в с.Орянов дол?

Вън охраната бе говова.Развързаха ни ръцете.Подадоха ни по комат хляб за закуска.Успях да се добера до Асен Кирлиев и Янко Витларов. Даде се бърза заповед за поход.Сега ме вързаха с Асен,Янко с Грегор Милчинов,един от атентаторите на Жика Лазич.Колоната отново пое по стръмни пътеки,известни само на партизаните.Отстрани на колоната нейде високо в планината яздеше на кон млада хубава девойка,а до нея на бял,облечен в партизанска униформа-зелено английско яке,зелен панталон,с бяло копринено шалче и титовка на главата,яздеше Иван Милев.Често даваше нареждане на охраната за правилно и~~з~~ и стегнато предвижване на колоната,осмихваше се самодоволно,показвайки бисерно бели зъби и опипвайки често пистолета си без свян и срам.Бе станал командир.Какви ли чудеса щях още да видя?....

Цял ден движение-падане,ставане и пак напред,без обед и почивка. Слънцето залезе.Мрак покри планината.Почти в тъмно навлязохме в гъста борова гора.Движехме се по скат набразден от долове и потоци.Колоната се разтегли.Бяхме много,а охраната - малко.Тъмнината се сгъсти.Прекрасен момент за бягство.Споделих го с Асен.Зад нас бяха Янко и Милчинов.Асен се съгласи.Янко също,но Милчинов се противопостави.Дълго го увещавахме, но бе неприклонен."Ке викам"!-заплашваше при всеки опит да го завлечем в страна от пътя,а бе тъмно като в рог.На какво разчиташе тоя стар терорист не можахме да разберем.Но ни попречи да избягаме.Бе проиграна прекрасна възможност за всички да спасим главите си.А не искахме да оставим Янко сам.Посред нощ пристигнахме в с.Могила,Велешко,някоде високо всред Бабуна и ни настаниха в оборите на джамията.То е помашко село.Едва тожава получихме по парче хляб.Легнах и заспах.Бяхме наредени един до дру като сардели,но по-добре отколкото предната нощ.Слънцето бе изгряло,когат се събудих.През малко прозорче влизаше слаба светлина.В обора бе още тъм Но щом отвориха вратата нахлу обилна струя въздух и обора светна.Вътре бе гъмжило от хора-мъже,жени и девойки,млади и стари и едно три годишно дет бе мястото от [illegible] залето и да потърся [illegible] канара

След закуска ни разместиха по именно.Асен и Янко прехвърлиха в друго помещение,непосредствено до нас.Аз останах в обора.Отново вътре,на куп, един до друг,един във друг и така зажшвяхме в това орлово гнездо някъде по върховете на Бабуна,еднообразно,сиво,мъчително,без надежда за спасение

На четвъртия ден,облечен в дрипи,пълни с въшки,при нас вкараха нов арестант.Бе още тъмно.Видях силуета му.Придвижи се напред и седна случайно до мен.Постепенно светлината измести мрака и в лицето на новодошлия познах Иван Милев,агента от обществена безопасност,моят съквартирант в кукушарника в Присад,началниката на охраната през време на дългия и мъчителен поход до с.Могила.Позна ме и заприказва.Мълчах.Ненавиждах го.Предупредих и блиско стоящите до мен.Светкавично се разнесе новината.През целия ден бе изолиран.Никой не продума ни дума с него.След вечиря заплак в тъмнината.Започна разказа си без някой да го пита.

-Познавах Мария Чальовска.Бяхме приятели.Харесваше ме много,но аз пре почитах приятелката ~~ни~~ й.Нея пренебрегнах.А тя се топеше по мен.Забегн и стана партизанка.Не бях я виждал от тогава.Дъщеря е на аптекаря Чальов ки от Битоля.Открила ме тя по списъците и ме повика на разпит в Присад. Вместо на разпит,ме отведе на баня.Даде ми нови дрехи и целия ден прекарахме заедно.Хубав,редко хубав ден-сами всред природата.И ноща по нищо не отстъпи на деня.И следващите....... до снощи.Чальовска замина.Полковн Мияд отново ме арестува,взе ми всичко и ми даде тия дрехи.......

В обора бе тихо,всички с любопитство слушаха разказа му.

-Изстискаха ли те като лимон?-запита някой от другия ъгъл на помещението-каква е цената на свободата за тия няколко дена?Колко души окачи н въжето?

Милев наведе глава на долу и не отговори.Все още опиянен от преживяното,струваше му се,че всичко е шега."Тя пак ще ме освободи като дойд рече тихо обръщайки се само към мен.Но тя не дойде.Вместо нея,полковник Мияд започна разпитите.Те вървяха бързо по 15-20 души на ден.Разпитаните отново врэщаха в оборите.Привечер преди залез слънце,извикваха ги отново по име,завързваха ги здраво и ги премествяха на друго по-сигурно мядто. На сутринта почти винаги откривахме,че обувките на едного са на краката на някой от охраната,на друг-палтото,на трети - някоя друга по-ценна дре ха.Убедихме се,че преместването е наистина на"много сигурно място".С ужас всеки чакаше реда си.Всеки извикан знаеше,че това е последния му земен ден.

От момента на настаняването ни в с.Могила и ~~от~~ ~~започ~~ и особенно от започването на ежедневната чистка ,една единствена мисъл ме занимава бягство.Джамията се намираше на источния край на селото,край каменист селски път,който свързваше това орлово гнездо с външния свят.Единственот място от където се снабдявахме с вода бе чешмата намираща се северно от нея в един много дълбок дол обрасъл в шубраци,габъри и нискостебленни широколистни и иглолистни дървета.Тясна пътечка спираловидно ни водеше д дъното на дола,в който планински поток пешеще буйните си води,провирайк ги между безброй големи и малки камъни,образувайки малки и големи вирчет в които миехме казаните и други съдове,за да ги напълним от чешмата,коя едва бълбокаше.Наоколо 20-25 метра от нея по течението на потока,едва забележима козя пътека се губеше в свод от пълзящи растения,оплели клоните на околните ниски и високи габарови и букови дървета.Изкачване на дола с пълни съдове бе тежко,много изморително,съпроводено с хабене на енергия,а храната бе много слаба и съвсем недостатъчна,поради което никой не искаше доброволно да слиза и изкачва по няколко пъти на ден с тежки казани и други съдове,с които снабдявахме кухнята и нас с вода. Аз бях постоянния кандидат,а другаря ми винаги се менеше,тъй като по двама ни извеждаха едновременно.При всяко извеждане оглеждах местноста Гол чукар се издигаше северно от дола. Той бе недостъпен,недружелюбен,а над него в плавни кръгове се въртяха почти ежедневно четири орела.Стръм но се спускаше на изток,като чели бяга да се скрие в буковата гора,коят достигаше чак до дола,обхващаше го и го губеше в прегръдките си в источ на посока.

Често се питах,за къде води тази козя пътека?И поставил казана под чучура крадешком поглеждах към нея,мъчех се да открия посоката й,защото само това бе мястото от където евентуално бих могъл да се измъкна от дола в противоположната страна на селото и да потърся спасение в прегръдките на Бабуна.Непосредствено над чешмичката се издигаше отвестна канара обрасла с мъх,папрад и здравец,а над нея трънки,капини и всемъзможни други храсти образуваха козерка,застрашително стоеше на страж срещу единствената,поне видима за сега,пътека,по която слизахме и която пресичаше потока и се губеше малко по-надолу под свода.Винаги ни охраняваше един часовой.Делеше ни половин час от джамията.Ноочите му зорко бдяха Шмайзера му постоянно бе насочен към нас и се държеше на почетно разстояние.А време за губене нямаше.Не се знаеше кога ще бъда извикан на следствие и следователно всичко отиваше на вятъра.Нагаше се да действа бърдо и решително.Но как?Бе постоянния въпрос,който си задавах.Най-после реших"Ще рискувам!Колкото и малък да е шанса за спасение,все пак е шанс. Бездействието водеше до сигурна смърт.Дръзновението-до свобода.Изпита истина е,че решителноста носи победа.примеренчеството-края.И ето след толкова подготовка и оглеждания се роди плана.Сгушен в дъното на обора, опрял глава на объл камък,потънал в непрогледен мрак за стотни път може би премислях по един и същи начин всяка стъпка,всяка подробност.Всички около мен отдавна бяха заспали.И все пак гръпнех от възбуда от несигурния изход и от обстоятелството дали не съм закъснял.Дълго тая нощ пресмятах ,преценявах и преповтарях това,което следващия ден се налагаше да преведа в действие.И окончателно реших: Когато високите върхове западно от селото хвърлят своята дебела сянка върху него и слънцето се закрие зад тях,когято птичките прехвръкват на къси растояния търсейки по удобни места за пренощуване,тогава,при последното извеждане за вода да проявя дръзновение и да опитам щастието си.Да опитам!.....
Дълго се мъчех да заспя,но съня бягаше от очите ми и непрекъснато все едно и също се натрапваше на мисълта ми-Плана,тоя толкова дълго и старателно подготвян план,който щеше да ми донесе или свободата или смърта. Ноще вече преваляше,а аз все още бодърствувах,въпреки желанието ми да дремна,да набера поне малко сили,та ако щастието ми се осмихне,да мога по уверено да продължа постигнатия първи успех и да доведа до пълна развръска на замисъла . ~~Кога=съм=заспал=не=усетих,~~а Първите петли бяха пропели,пееха вторите,след това съм заспал.....

Ето ме по пътеката.На първия завой голяма шипка,отрупана с плод,се люлее от вятъра.От тук започва стръмнината за дола,а от дясно на шипката гола скала,по която лъщат люспи от слюда.Минавам край нея пръв,след мен Янко,а на няколко метра от нас охраната.В ляво простор.Чукара зловещо се усмихва,а между него и нас песента на потока,волна,неударжима се носи в тая ранна есенна привечер..Малко по-надолу нов завой с малка площадка обрасла с папрад,почти пожълтяла.От малкия бряг сълзи водица и се губи в дребните обли камъчета на пътеката и затруднява движението ни по нея. Хлъзга се,а е много стръмно.Още сме високо от потока,а сянката расте и упорито изтласква светлината надолу по полето и вече я гони по обратния скат далеч на северо-исток,по който едва забележимо пасе овче стадо.Ние продължаваме да слизаме на долу,кръгозора намалява и ето навлизаме в клисура от двете страни скали,а между тях пътечката по която едва могат да се разминат двама души.Пред нас,доста далеч,зад дола,ее виждат последните дървета,а от тях на горе започва чукара,по който камъните губят очертанията си.Последен завой и ето ни пред чешмичката.Изтичвам с казана до поточето за да го измия,с мен и дървото на което го носим на рамо двамата когато се връщаме.Часовоет сяда както винаги на големия камък между потока и чешмичката,вперил поглед към мен.Измивам казана и се насочвам към него с дървото в едната ръка.Янко пълни стомните от чешмичката.Наближавайки го спъвам се и падам.С мен казана и дървото.Янко изтичва.Подавам му казана,взимам дървото,светкавично до вдигам и преди да го стоваря по главата на часовоя,бледо очертана ръка,празна,обвита в тюлова материя,го хваща и предотвратява удара.Ужасен вдигам поглед и проследявам ръката. Облечена в тюлова премена,очертана само в контури над мен летеше като ангел моята хазайка от Горна Джумая Сийка Тодорова,сърдита и с дясната си ръка посочваше канарата над чешмата.Проследявам посоката и виждам дулото на ~~шмайзер~~ [illegible] провряна между потъмнялите листа на храстите......Стряскам се. Още е нощ.На изток се светлее........

- Сънуваш ли ?-попита ме Иван Милев.
-Не помня.-бе отговора ми.
-Подскочи в съня си.Нещо те мъчи.......Като мен!.....
-Знам ли?Толкова съм объркан....А знаех.Знаех какво мен занимава и
какво него измъчва.

Предния ден малко преди вечеря го извикаха на разпит.Но дажето го
разпитат,разпитаните навързаха и поведоха......Той остана.Разпитат му
щеше да продължи и следващия ден.Предстоеше повикването му тая сутрин.
Той бе получил отсрочка за 24 часа.Скоро се съмна.Слънцето надникна
през малкото прозорче и ни поздрави с новия ден.Отвориха вратата.Светлината
изпълни жилището ни.Потърсих Милев.Него го нямаше.До мен бе дру
с бели коси,бяла брада и мустаци.Бели вежди и мигли.Обходих с поглед
цялата стая,но черните къдрави коси никъде не срещнах.Пак погледнах
човека до мен.Останах изненадан.Сърцети ми се сви от болка.Горкият,как
ли е изживял тая последна нощ,та от смолисто черни,косите,веждите,муста
ците,миглите бях побелели като сняг.

-Господин поручик,-обърна се към мен той-аз днес свършвам.Моля предай
те,ако имате щастието да надживеете тия моменти,тая кърпичка на моята
майка.Живея.......

В тоя момент вратата се отвори и часовоя прекъсна мисълта му.
"Иван Милев"-извика той-"излизай на разпит!"Милев остави кърпичката си
на скута ми и стана.Отиде до вратата.Часовоя го спря.

-Не ти!Оня с черната къдрава коса.Ти...ти се върни на мястото си.
-Та нали и моята е черна и къдрава.-отговори Иван.
-Тя е бяла като сняг,ти ще ме заблуждаваш.Връщай се на мястото си!
Да излезе Иван Милев.Бързо!...
-Защо се подиграваш,таварищ,та нали снощи вие ме върнахте от разпита.
-Вярно.....аз,аз те върнах....И ....наистина ти си,-след като вдълбочено
се вгледа в него-Но я погледни,каква ти е станала косата?-и му подаде
малко кръгло огледалце.Иван Милев го взе ,погледна в него и сълзи
потекоха по бузите му.Наведе глава и тръгна след старшията,който стоеше
от вън.Тръпки полазиха по тялото ми.Нещастникът,можеше поне да му
бъде спестена тая болка.

След закуска не ме изпратиха за вода.Нико след обед.Това ме хвърл
в тревога.Очаквах с нетърпение вечеря.Донесоха ни.Хапнахме.Бе вече ред
да викат за вода.Ето я охраната"Дано,дано ме изведат",си мислех. На сънища
не вярвам.Решено бе тая вечер да действувам.Дано няма там секрете
пост.Дано ме извикат.Не бях огледал щателно това място.....

-Да излезе поручика за вода!-чух гласа на охраната.Трепнах.Изгледа
всички и излязох пред обора.

-Я ти бе момче,-викаше охраната в другото помещение-излез за вода.
Обърнах се да видя кой е.Бе Янко Витларов.Точно така,както бях сънувал.
Нарамихме от готварницата казана и поехме към дола.по познотото пътека.
Стиснах здраво лоста и си повторих за последен път изработения предвапително
план за нападение.Стигнахме чешмичката.Вхърлих поглед към скалата
издигаща се вертикално над нея.Подпрян на лакти върху горния край,
насочил ~~шмайзера~~ карабина си към нас,бдеше за всяко наше движение секретния пост
Пламнах.Надеждата,която ме крепеше рухна.Друга възможност за спасение
нямаше........

В нашата стая имаше още един на име Георги Димчев Бегов.Бе от прилепските
села,когото бяха извикали на разпит малко преди извеждането ни
за вода.Прибирайки се с Янко в помещенията със стомни в ръцете,придружени
от охраната,заварихме група партизани от бригада"Народна Охрана",а старшината
държеше в ръцете си списък.

-Герги Димчески!-извика той .
-Аз!-обадих се влизайки в двора на джамията.Нали бях приеменуван от
Димчев на Димчески?
-Багаж имаш ли?-запита отново старшината
-Само една офицерска пелерина-бе отговора ми.
-Изнесете му я,заповяда той на един от партизаните.Янко взе от мен
стомните и ги внесе вътре,а мен задържаха вън,хвърлиха през рамото ми
пелерината,извиха ми ръцете назад и здраво ги завързаха.След това
зачетоха останалите всичко седемнадесет души,между които и Иван Милев,
когото са върнали в обора малко след нашето извеждане за вода.Разбрах,че

има грешка и че вместо Георги Бегов, включват мен. Опитахсе да им внуша грешката, но за опита получих преклад през кръста. Бях принуден да замълча. Слънцето още грееше в полето, а дебелата сянка в която студувеше с. Могила, хвърлена от върховете над него, се сгъстяваше, когато поехме по пътя, по който бяхме дошли тук от Орялов дол. Всеки знаеше, че изживяваме последните минути и все пак всеки с надежда, че може да стане чудо и да се спасим, та крачехме вледенени от ужас, всеки вдлъбен в себе си. Свихме в ляво от пътя и поехме по една пътечка минаваща през буйни папрати, а тъмнината все повече и повече се сгъстяваше и намаляваше обзора ни.

-Аз ще взема пелерината-подхвърли старшината.

-На мен обущата му-изпревари друг. Започваше подялбата на плячката, а ние продължавахме да вървим кротко дато добичета на закуление без протест ~~ин~~= и съпротива, като чели не съзнаващи грозящата ни опасност.

Зад нас се чу тропот на кон. Конникътъ викаше от далеч да спрем. Бе дадена команда. Всички с затаен дъх очаквахме да стане нещо, да се роди чудото. Живот мил! До последната минута човек се надява и надеждата не го напуска, колкото и очевидна да е измамата. Изпотения кон спря на няколко разкрача от нас. При него одиге старшината. Конникът подшушна му нещо. Старшината се върна при нас и запита:

-Кой от вас е поручик Георги Димчески?

-Аз-обадих се, Бях най-напред и водех колоната,

-Отвържете го и го завържете за седлото на коня-нареди старшината и подхвърли дълго доста тънко въже, което му беше дал конникът.

Бързо нареждането му бе изпълнено и колоната пое напред през високите папрати, а ние обратно за Могила. След около 10 минути започнаха писъци и затракаха шмайзери. След това всичко утихна. Една сова изкрещя по дола на горе, зловещо като вик на човек. А аз тръпнех от студ и огън. Само десет минути са ме делили от края. А сега нова неизвестнос и малка надежда. Продължаваше ми се живота с 24 часа.

След като се върнахме в с. Могила, заведоха ме направо при полковник Мияд.

- Поручик Димчески имате само една възможност-започна той.-Признание! Пълно признание за деянията ви. Власта е силна. Тя ще намери сили да ~~ви=прости~~ бъде великодушна щом е налице разкаянието.

-Всичко, всичко ще призная-започнах аз-няма смисъл да крия.

-Говорете, колкото може по подробно за вашата биография, от рождение до залавянето ви. Той говореше заваляно български и личеше сръбския му произход. Присъствуваше и Чальовска.

Започнах бавно, ускрасено, преувеличено да разказвам за моя живот. Слушаше с внимание и захласт. Чальовска-също. Часовете се нижеха като мъниста на броеница. Пропяха първите петли, когато наредиха да бъда отведен в отделна стая, където да почина до второ повикване. Подражавах на Шахаризада. Имах предвит нейния пример и похват. На следващия ден продължих. Те сляха своя обед с вечерята. Бях овлекателен, може би като никога. Сзахлас следяха разказа ми. Дадоха ми отдих само половин час, през което време и вечерях. След това отново при тях. Лицата им бяха приветливи. Нямаше оная строгост и начумереност в изражението и на двамата, характерна при разпит, проявена и при мен при първото ми явяване. Някак си по-дружелюбно ме гледаха сега, по човешки, по-същуствено. Като че ли разстоянието между нас бе намалено. Любопитството бе изместило злобата......

Полунощ отдавна бе минала, а не бях разказал и половината от моята биография. Върнаха ме обратно в стаята сам самотен без да съм в каквато и да е връска с останалите. Новата ми килия се намираше ~~обратно~~== на гърба на джамията и оборите, с дъсчен под и голям светъл прозорез е ~~източна=гледка~~. от който в южна посока започваше широка овощна градина отрупана с плодове-сини сливи, круши и дюли. Из двора се мяркаха две млади жени в шалвари и един стар мъж с албанско таке на главата. Брадата му бе бяла и редка като на козел. Донесоха ми закуска. След нея очаквах да бъда повикан. Но никой не се сети за мен. Дойде обеда, мина. Вечерята-също. Стъмни се. Легнах си сгушен в ~~пелерината~~ един от ъглите на килията, увит в пелерината си и унесен в мисли по неуясненото ми положение. Изведнаж вратата се отключи, след това отвори и чух ~~невидия=гла~~ мекия глас на Чальовска:

-Димчески, ставай да продължим!......

Чальовска:

-Димчески,ставайте да продължим!

Станах.Отмести се от вратата и ми даде възможност дая мина пред нея.Последва ме.Не видях никой да ни предружава.След това се изравни с мен.Продължавах да мълча и да вървя към следствената стая,която се намираше точно срещу моята арестантска килия.Пред входната врата стоеше часовой,който фактически охраняваше и мен.Заискачвах дървените стълби и точно срещу тях бе стаята на полковник Мияд.Почуках.Но преди да получа разрешение за влизане,Чальовска натисна ~~вратата~~ дръжката на вратата и влезе пред мен.Стаята бе осветена от газена ламба с добре избърсано шише.Вътре нямаше никой.Тя седна на масата и ме покани да я последвам, като ми посочи стола срещу нея.Тъкмо се канеше да ми зададе въпрос или да ме заприказва,вратата се отвори и влезе Мияд.Бе усмихнат и с повишено настроение.Станах.Той ме потупа по рамото и вежливо ме покани да седна. Сам притегли стола си и се нареди до Чальовска.

-Е,Димчески,ще продължим ли?-започна той.

-Аз съм готов,-бе отговора ми.И отново започнах моя разказ,който нямаше край.Това продължи бизо цяла седмица,всяка вечер бях викан след вечеря,дори понякога и много по-късно и почти до полунощ ги занимавах с действителни или измислени случки и събития от моя живот,докато дойдох до оня момент,който тях най-много интересуваше-събитията във Воденско. Нейзменно винаги присъствуваха и двамата и нито веднаж не се случи да разказвам само пред единия от тях.Но щом навлезох в последния стадий от разказа си,и двамата наостриха уши,загубиха настроението,сбръчкаха чела, свиха вежди-потъмняха......"Тук имам големи грехове,-продължих разказа си палежи,грабежи,убийства,изнасилвания,от които само едно е достатъчно~~за~~ за за предреши съдбата ми.Не търся оправдание,нито снисхождение,защото не заслужавам,но моля зя такава на хората си които ме последваха и които нямат абсолютно никаква вина за деянията в Воденско.Повтарям,за мен не не търся пощада....."

Млъкнах,загледан в пода пред себе си.Будилникът,поставен на една масичка в дъното на стаята тик-такаше равномерно,отмерваше минутите и в тоя момент показваше 12часа и 10 минути.Газената ламба бе изпълнила стаята с пушек,шишето бе потъмняло и едва мъждукаше светлина през него. Дълго и двамата мълчаха без да продумат.След това Мияд стана,отвори вратата и повика часовоя ~~пред~~ който бе на пост пред входната врата.

-Върни го в стаята -заповяда на влезлия.

Върнаха ме.Това бе последната нощ,ако бе правило,че всеки разпитан бива заемляван.Влязох вътре,свих се в единия от ъглите,завих се през през глава с пелерината,за да сестопля и потънах в размишления.Да имаше какво да си кажа и какво да припомням.Наистина не малко бе минало през моя живот,през главатами.Предстоеше най-страшното.Оставаше ми,може би да живея,да дишам,да гледам,да мисля още десетина часа.А бях съвсем объркан,слисан и неспособен да се съсредоточа.Все пак имаше една малка надежда,само искрица и аз,моето желание я раздухваше и от нея страсно желаех да пламне и се превърне в буен огън,който да ме стопли,да разтопи вледененото ми сърце,да ме съживи,да ми върне спокойствието......

Чувах,когато бях в общата стая да се говори,че партизаните подготвят публични процесии за всички провинили се,наречени народни съдилища и всеки,който признае в показанията деянията си,ще бъде изправен пред тях.Но всички,които бяха разпитвани преди мене,нито един от тях не призна някакво деяние.Истината бе,че те в голямото си мнозинство бяха само обикновенни чиновници,при това ниши,които са напуснали старите предели на България и са дошли тук в Македония да препечелят по парче хляб за себе си и за своите семейства.Следователно в тяхно лице дори следствените власти не търсеха някакви сериозни провинения,а само повод да могат да оправдаят собствените си съвести в избиването им.Истината бе,че всички, които бяха разстреляни без съд и сериосно следствие имаха само една вина-местни или ~~прише~~ дошли тук от България,че са се родили българи и че са устоявали това си произхождение с чест и гордост.Също тогава ,през дългите безсънни нощи на покой и страх пред утрешния ден,един стар тюрмаджия разказа следната приказка,за да потвърди една своя мисъл,че"в революционни времена,спечелената минута понякога дарява живота"

"Един циганин осъдили на смърт,чрез обесване.Изправили го пред бесилката.

"Е,манго,кажи последното си желание",запитал го джелатина."Аз искам-започнал той-да ме обесите ей на онова там дърво,което се вижда"и посочил едно в далечината през някакъв дол.Няма що,последно желание.Изпълнява се.Повели го.Попътя джелатина изпсувал циганина и му казал:"А бе будала,не можа ли да молиш да ти простят и да ти отменят присъдата,а ми....",но циганина го прекъснал и добавил:"Ти си будала.Има ли случай на изправен пред бесилка да му простят и му пощадят живота"?Знаеш ли докато стигнем до там колко вода ще изтече"?

И наистина,така са се стекли обстоятелствата,че циганина успял да избяга."....

Дълго мислих върху тая приказка и дойдох до извода,че в нея има голяма мъдрост и че ако обстоятелствата наложат,въпреки всичко,ще се възползвам от поуката Й.

За себе си бях решил,ако не успея да избягам,да тръгна по друг път, не както тия,които викаха на разпит и които отричаха и най-малките обвинения отправяни към тях,а да се самооплюя и саообвиня.На тях им бяха нужди плашила за народните съдилища,а до тогава,"колко вода щеше да изтече"....Яроста и злобата щяха да изблендеят и разумът неминуемо ще взима връх над чувствата и постепенно законостъ ще възтържествува.Дори това мое учакване да не се сбъднеше,имаше нова вероятност да воювам за своя живот.И сега когато ме върнаха след окончателното превършване на следствието,в стаята,тоя избран от мен път бе изкрицата,която раздухвах.И въпреки това не можах да мигна до сутринта.За моя изненада донесоха ми богата закуска,за тая обстановка,много богата-чай с ррене и достатъчно количество хляб,при това топъл.Това ме хвърли в тревога.Недоумявах....След закуската внесоха в стаята ми маса,стол,мастило и достатъчно количество листа. Миг след това в стаята влезе Мария Чальовска.

-Димчески,започна тя-истина ли е всичко това,което снощи каза?

-Може би съм пропуснал нещо.Не е едно....но ако ми напомните или пожелаете нещо?...

-Не!Не!Не!-прекъсна ме тя.Нищо не искаме невярно,нито преувеличено. Истината и само истината,но струва ми се ,че си много далеч от нея.

-Смятам,че едно от тия признати деяния е съвсем достатъчно ,за да постъпите с мен така,както с всички разпитани до сега.Правех се ,че неразбирам нейния намек.

-Знам,че не е това истината,която ти твърдиш,но пиши,пиши всичко и отново те подканям да проявиш снисхождение към себе си.Не е необходимо само да си стягаш въжетооколо врата.Не е толкова наложително ~~да викаш така~~ упорито да викаш смърта.Не бързай!Мисли и обмисляй всеки ред,всяка мисъл, която ще напишеш.Имаш достатъчно време,дори и неограничено,за да обмислиш показанията си.Усмихна ми се и излезе.

Това бе вече достатъчно,дори много,за да си отдъхна и успокоя.Сама Чальовска ми казваше,че имам неограничено врме.Значи първия трап е прескочен.Георги,на прав път си,си казах и се залових да"писателствувам".

Цяла седмица поред пълнех с фантазий листовете намиращи дее се пред мен и от всичко написано,може би само идейно теоритическите ми схващания по македонския въпрос старателно и продължително обмислях и искренно изложих. През тия дни всеки ден бях пускан по един час в градината да се раздвижвам да подишам чистия и свеж въздух на Бабуна и да почувствам още по осезателно нуждата от свобода.Храната бе подобрена и почти всеки ден бях посещаван от Чалоьвска,която се интересуваше за здравословното ми състояние,за храната и почти винаги ме питаше дали съм доволен от режима и имам ли някакви осъществими желания.....

Светлата и обширна стая ми позволи,след приключване на ~~показанията~~ писмените показания, да се поизпоша и да намаля чуствително въжките по мен.На десетия ден от докараха при мен подполковник Белчев.На следващия-д-р Бърдаров,а след няколко дни и още двама.Ние бяхме откъснати от общата група и бяхме в пълно невидение за тяхната съдба.Към 20 октомври в стаята влязоха:Методи Ченто,подполковник Мияд,Чальовска и още трима офицери от народно освободителната армия.Ченто бе братовчед на д-р Бърдаров. Докторът се оплака,че всички имаме краста и помоли да ни се разреши да се оперем,изпарим и по тоя начин да ликвидираме съжките,които ни тормозеха денонощно,както и да ни бъде оказана санитарна помощ срещу крастата.

Никой нищо не каза по повод оплакванията. Посещението трая само минута две и те напуснаха помещението ни, без да им направи впечатление, че се гъркаляхме по пода като говеда и за постелка имахме слама, а за завивка-въздуха Че бяхме обрасли като монаси, окъсани като просяци и отънели, като пустинници, това за тях бе естествено. Ченто, който бе на най-високото стъпало в йерархическата стълбица в Нова Македония нема кураже да каже две сладки успокоителни думи на своя пръв братовчед, страхувайки се от началника на народна отбрана Мияд, ухото и окото на Темпо и Тито в Македония. Малко по късно се върна Чальовска и подаде една кутийка с мехлем против краста на доктора с поръчение да не се дова вид, че е получена и че тя е от Ченто. Тая уговорка още повече затвърди у нас впечатлението, че Ченто е играчка в ръцете на хора съвсем чужди на македонската кауза и че той е използван като маша за постигане на чисто шовинистични сръбски цели. За нас бе напълно ясно, че сърбизма атакуваше българщината по нови пътища и с нови средства, чиято цел в крайна сметка бе, денационализация на българския елемент в Македония и неговата асимилация, използвайки натрупаната омраза срещу окупаторите, каквито сърбите наричаха българите, от военните години.

Срещу нашата стая през улицата бе уединен началника на обществена безопасност в гр. Прилеп. Сух, изпит, брадясал, изпокъсан, с малки миши очички, бе станал за подбив и подигравка на охраната за непристойното му държане. Толкова бе отпаднал, че едва се тътреше, затова често явление бе да слиза Мияд от стаята си при него с шише мастика, да налива в чаша малко от нея, да я държи блиско до него, знаеки, че той е подържал живота си с нея през годините на всевластието си. Почваше нещастникът да плаче като дете, да се моли за една глътка, която щяла да му възвърне живота, готов на всичко. Мияд винаги му обещаваше, искайки от него това, което го интересува. Втренчи мишов поглед в чародейната течност, обезволен, оплюваше се, оплиташе въжето около шията на десетки други негови тайни сътрудници и само заради тая ~~пуста=мастика=~~ глътка мастика. И всякога след изтискването му, Мияд разливаше мастиката на прага, а той се хвърляше като коте на суджук и започваше хленчейки да ближе ~~още=не=попитата~~ с език още не попитата течност под пресмехулните погледи на следствените власти и охраната. Дълго лежеше на прага, за да диша изпаренията от спирта и това смяташе за награда.

Всеки от нас по своему приемаше и преценяваше постъпката му, но нито един не я сподели с останалите. Всеки от всякого се плашеше.

Един ден преди да ни върнат обратно в Прилеп, при нас в килията докараха Анагас Стефанов, журналист работел през годините 1941-44 година във вестник "Обединена България ", излизащ в Скопие под редакцията на НиколаКоларов. Блед, изпит, изплашен, късоглед с очила, неможеше дори дума да продума. През целия ден го успокоявахме, но нищо не помогна. До късно през ноща той плака и тялото му се тресеше като лист. Какво лш не опитахме, за да чуем поне гласа му. Едва, когато мракът се промъкна през прозорците и се настани в стаята, той отсече:

– Мен тая вечер ще ме убият!....

– Какво си направил, та ще те убият? - запитах го.

-Бях журналист и пишех срещу тях.

Позамислих се. Та нали точно за такива или за много по-дребни неща бяха избили десетки от нашите другари? И все пак, колкото и да бе прав, налагаше се да го успокоим. Но как, когато ние сами не бяхме убедени в това, което говорихме, обстоятелство, което се четеше по разтроените ни лица и по тембъра на гласовете ни.

-Но независимо от това, след дълга пауза продължи вече Атанас, аз съм им и помагал. Имам брат, който е партизанин и на когото помогнах да избяга от затвора където очакваше изпълнение на смъртната си присъда.

-Не бойсе тогава от нищо-обади се д-р Бърдаров. Ние тук сме много по зле от тебе и както виждаш не плачим, а се мъчим теб да успокояваме. Я се съвземи и бъди мъж!

Стефанов похълца още малко, гушна се до мен и заспа преди мен.

В Прилеп пристигнахме 42 души, между които и моите приятели-Асен и Янк Мен настаниха в една много малка килия в затвора в съжителство с д-р Бърдаров, Атанас Стефанов, един младеж от Велес-водачът на дражевистите в Македония и Вера Кюркчиева-жената на основателя на комунистическата парти в града. Като легнехме и проснехме краката си, оставаше малка пътечка между тях и стената,на която имаше малко прозорче,гледащо към двора на затвора,къдете=си която използвахме да нареждаме канчетата си за храна, стомната и кофата за задоволяване на физиологичните ни нужди,тъй като ни извеждаха до тоалетната само три пъти на ден-сутрин,обед и преди вечеря

Бе 1 ноември 1944 година.Дните в ареста минават бавно,мъчително когато човек крие нещо в себе си,страхумайси се да не надникнат околните в мислите му,да не издаде в съня си тайната си,От друга страна обстановката предразполага към бъбривост.Скуката,страхът от неизвестноста,и най -важното, нуждата човек да сподели болката си с некого,за даму олекне,търсейки съчуствие от слушателите си,несъзнателно излива повече истини,повече тайни,забравяйки опасноста на която се излага.Страхът за угрешния ден,надеждата у някой,че ще им простят,ако им се притекат нан помощ и им=укажат услуга на тяхните мъчители,и желанието на всяка цена да живеят,раждат подлоста, която също е човешко създание,както всички низости и добродетели.С д-р Бърдаров бяхме познати още от съжителството ни в с.Могила,но новите трима бяха за нас непознати,чужди.Минаха няколко дни в мълчание или в обикновени разговори,като всеки пропъждаше онова,което идваше на езика му и тежеше на душата му,чакайки някой да поведе хорото.А веднаж отприщи ли се бента,няма спиране-всеки започва да разказва и думите му се леят като капчуците при провинен дъжд,идващи направо от сърцето му.И и-веднаж човекулеква на човек за гдето се е разговарил,от всичко,което го е гнетяло,човъркало и тровело.Сякаш става по-спокоен,след като се е изповядал пред тия,които го слешат.Те му стават близки,като родни братя,не даже повече, защото и те са поели част от неговата тежест и носят отговорност за последствията му.Всеки трябва да пази чуждата тайна,за да пазят и другите неговата.Така мисли неопитния арестант,който за първи път попада в такава обстановка и който не е изпитал на гърба си последствия сполетяли го поради тая неопитност и доверчивост,характерна за първобитния човек.

Въпреки теснотията,в която се намирахме,в нашата стая бутнаха един млад черноок момък около 22-25 годишен,смазан от бой с разкървавена уста. Притекохме му се на помощ-дадохме му вода да се измие,настанихме го да си полегне за да се съвземе.Плачеше задъхвайки се от хълцане.После се поуспокои и започна своята история:"Бях агент на гестапо.Охранявах печатницата, която бълваше бонове,с които купувахме,каквото бе необходимо за дивизията. Роден съм в Троян.Живея в София.Син съм на съдържателя на"Троянска изба"в Подуене.Ако някой от вас е софиянец и има щастието да се измъкне от тук, моля нека посети родителите ми и им каже къде се намирам в момента и че тук някъде ще свърша.При изтеглянето на дивизията ме плениха.Познаваха ме. Съсипан съм от бой.Смазаха ме.Тестикулите ми са посинели,/показа ни ги/храча кръв и не знам дали ще очелея за да увисна на въжето или някъде другаде. Свърши се.Това е края....." и заплака отново.Риданията изтълкувах не като последица от физическия бой,а от наранено честолюбие и душевна болка.Домъчня ми.Бента се отприщи.Връхлетя водната маса на долу и се стовари върху беззаконията на и своеволията на революцията.Всеки атакуваше,забравил,че преди да бъдем ние тук,бяха те,които сега нас поставяха при същите условия, и че продължителните им страдания бяха изострили злобата срещу класовия враг,за каквито ни таксуваха.

Само д-р Бърдаров продължаваше да мълчи.Той бе най-възрастния и бе минал през чистилището на ареста още през 1934 година,когато получи присъда като един от организаторите по бягството на Иван Михайлов в Турция,след деветомайския звенарски преврат.Дълго той мълча,без да се обади,без да ни прекъсне,дори да ни напомни,че прекаляваме,навел поглед надолу.Когато почти всички бяхме се разголили достатъчно,той използва една малка пауза и се обади:"Позволете ми млади хора да ви разкажа една мъдра арабска приказка. Един турчин бил по професия кебапчия,а по призвание дипломат.Унесен в призванието си,загубил почти цялата си клиентела.Прибрал се в къщи замислен и отчаян.Майка му го попитала защо е толкова натъжен.

-Знаеш моя скъпа майко,че аз съм завършил дипломация,а неволята ме кара да се унижавам и да бъда кебапчия.Наследих кебапчийницата на татко,но вместо да я разширя,аз я опропастих.Не ми е до кебапчилък.Друго мене ме тегли мамо.А за дипломат не съм достоен,а съм много по-добър от тия,които вече заеха дипломатически постове.....

-Ех,сини,сине,прекъснала го майка му.Съчитай полезното с желаното.

Али проянализирал съвета на майка си,изтичал до кебапчийницата,запалил скарата и поставил на нея няколко кебапчета.Имал още само една маса и дв стола.Апетитната миризма подмамила двама клиенти и те седнали на масата Али им сервирал вежливо и пре време на яденето започнал да коментира пос ните политически събития.Те го зяпнали от почуда.На следващия ден дошли на веднаж четири души.Али повторил рецептатаси.Скоро от една маса имал вече 10 с по черири стола.Но и те се указали недостатъчни за голямата му клиетела.Славата на голям познавач по международните въпроси се носела из цял Истамбул.Наложило се да построи специална кебапчийница,с много маси и столове и да пуска клиентите си в точно определено време.и=о= Храненето траяло 45 минути ,а Али след това 15 минути отделял за да направ своя коментар по международните злободневни въпроси,изкачвайки се на специално построената за целта трибуна.Скоро това достигнало до ушите на великия везир.

-Бре,рекъл веднаж той на един свой близък приятел,-ако Султана научи за тоя кереге Али,знай,че той ще ме замести като велик везир.

Нещел ли същия ден Султанът го извикал и го попитал :

-Ти чул ли си нещо за Али кебапчията?Много се говори за него

-Велики Падишахе,чул съм и го ценя като голям познавач на международнот право и като тънък дипломат,-отговорил Великия Везир.

-А защо до сега нищо не си ми казал?

-Днес щях да ви докладвам,за да го привлечете към управлението,Велики Падишахе.

-Извикай го веднага.

Великия Везир хукнал през глава да покани Али на Аудиенция в двореца. В момента,когато Везира влязал в кебапчийницата,Али държал последната си беседа,приковал вниманието на всички присъствуващи.Изчакал го е да завър и в пресъствието на всички го поканил с поклон да се яви при Султана. "Али ще бъде назначен за Велик Везир"-викали едни,Али ще бъде натоварен с специална мисия от Султана,викали други,а Али гордо вървял с Везира към двореца.Султанът го посрещнал вежливо,попитал го е какво работи и как се е прославил всред правоверните.Али разказал от игла до конец своята история без да икономиса малко истината.

-Само петнадесет минути ли ти траят коментарите пред слушателите?

-Да,петнадесет минути,Велики Падишахе,-отговорил Али.

Султанът плеснал с ръце три пъти.Зад една завеса изкочили трима арапи всеки с по една здрава тояга в ръцете.и застанали пред Султана в очакване за нареждания.

-На тоя Керата пред вас петнадесет минути безмилостен бой.....

Изнесли Али полумъртав.Цял месец правоверните обикаляли около кебапчийницата,но тя била затворена.Най различни са били догатките за съдбата на Али,но никой не допускал и не предполагал това,което бе се случило с него На тридесетия ден той отворил.Юрнала се тълпата,блъскала се,стараейки с всеки да бъде пръв и пръв да чуе какво ще каже Али след толкова дълго отсъствие.Многобройните келнери започнали да сервират.Обедът минал,а Али не заемал своето място,както обикновенно правел.Посетителите започнали да подвикват:

-Хайде Али,не вар,не йок?/хайде Али какво има ,какво няма?/

Али бавно се изкачил на трибуната още накуцвайки и казал:

-Веш пара екмек,он пара кебап,башка йок!"

Докторът млъкна и спря поглед на мен.Позамислих се.Много далеч бях отишел.Д-р Бърдаров шибаше самара,за да се сети магарето.Аз го разбрах, вече затворих устата,но.....късно!Още цяла седмица ~~бяше~~ продължи съжител вото на петимата ни,но вече бях мълчалив,разумен,бдителен.

Извикаха Иван на разпит.Останахме петимата да чакаме завръщането му. Мина обеда,а него още го нямаше.Всички бяхме обхванати от тревога.И вечерята раздадоха,а троянецът продължаваше да отсъствува.Нямаше съмнение,че с него се е случило нещо много неприятно.Допускахме възможноста да е преместен в някоя друга килия и затова застанахме пред прозорчето и следяхме извеждането до тоалетната на всички затворници,но уви него не видяхме.

Мракът, с него и мразът ни завариха умислени и изплашени за съдбата на Иван Байкушев. Преживяхме една ~~нощ пълна с тревоги~~ неспокойна нощ, всеки зает със своите мисли и тревоги. Тревогата бе голяма, защото повтаряха се явления, които напоследък бяха забравени. Но изненадата бе голяма, когато сутринта го видяхме в капитанска униформа да се разпорежда с охраната.. Всички прехапахме устни. Само д-р Бърдаров бе спокоен. Още преди закуската започнаха разместванията. В килията останахме само с Вера Кюркчиева. Останалите изведоха и настаниха по другите килий. След това започна извеждането до тоалетната. Байкушев стоеше всред малкия двор пред килийте и наблюдаваше пускането и правилното използване на единствената чешма за миене и наливане на вода за пиене. Когато дойде ред на нашата килия, той издебна момента, когато наливах стомната с вода, доближи се до мен и наставнически заговори:

-Димчев, виждам, че си изненадан. Не няма какво да се прави. Всичко това, което си говорихме в килията, довечера ще трябва да потвърдиш пред отговорни другари. Безпредметно е да упорствуваш. Помисли си добре. Бъди разумен, за да си спестиш излишни неприятности.

Слушах го без да го погледна. Напълних стомната си и се прибрах в килията. Споделих с Кюркчиева разговорът с довчерашния наш съквартирант. Тя бе млада, 30-32 годишна, борческа натура, добра педагошка, дългогодишна учителка, но без опит като мен.

- Довечера започва мъчението, Гошо. Тая гадина не е от тук нито е роден в Македония. Сигурно е бил агент и нему възлагат да поднови следствието, да им даде вид, който е необходимо за съда. Ще бъдем съдени, няма никакво съмнение в това.

Вера бе права. Много неща бях казал и все пак нищо особенно, освен ясно изразеното ми отношение към своеволията. То злепоставяше мен, но не усложняваше положението ми, след показанията в Могила, където достатъчно се бях самооплюл.

Сгушени в ъглите на килията, вдълбени в догатки и разтревожени от вероятни нови изпитания не усетихме как и кога слънцето застана срещу прозорчето ни на юг. В двора се разнесоха детски гласове. Малка партизанска група бе дошла да види фашистите-враговете на Македония. Вера скочи и се загледа в детската група през малкото прозорче. Миг след това разтресе се цялата, като маларично болна, прехапа устни и стовари юмрука си върху стъклото. То се пръсна на парчета и те издрънчаха на циментовия двор.

- Лена! Лена! - завика Вера, колкото глас имаше, а децата бяха на няколко крачки от нея - Лена, мамина радост!

-Майчице, - разрида се едно девойче пред нашия прозорец. - Защо си тук и кой те е затворил? А аз нищо не знам. Кажи, кажи маминко....- и се хвана за подадените и майчини ръце през двете вертикални железа на прозорчето.

Станах и аз. Около 12-13 годишно момиченце, задавящо се от плач, облечено в партизански дрехи, стискаше ръцете на майка си с своите и от време на време галеше облянното в сълзи лице на майка си. Вера се тресеше като лист онемяла, без да може да произнесе нито дума, а само шареше с едната ръка по лицето, косата, гушката на дъщеря си, багрейки я с кръвта си, изобилно течаща от срязване при счупването на стъклото.

-Защо татко е допуснал, мамче да те затворят? - поднови въпросите си детето. Говори, мамче, моля те не плачи, обясни ми!.....

Щом майката чу за мъжа си, разрида се неудържимо, блъскайки главата си в железата на прозорчето, не можейки да обясни, не знаейки как да започне, кое да каже и кое да прикрие от своето чедо, което от няколко месеца не е било в Прилеп и нищо не знаело за разигралата се трагедия в тяхното семейство.

Командирът на младите партизани изненадан от неочакваната среща, сама нищо не знаещ за сем. Кюркчиеви, спусна се към момичето и го откъсна от майката, търсейки утешителни думи и към двете да намери, но не му се отдаде.

-Другарю, Командир, това ли са фашистите? - запита детето посочвайки майка си.

Без да може да отговори той я завлече към изхода на затвора, разплакана и разочарована, а заедно с нея и всички други, които бяха свидетели на тая семейна трагедия.

Детето бе получило добър урок!.....

Вера се струполи до прозореца,като подкосена.Всички опити да я успокоя останаха напразни.След това се дотътри до ъгъла,свисе на кълбо като пребито псе,и в това състояние плака много-глухо,хълцайки от болка,после вдигна главакъм мен и едва доловимо за слуха започна своята изповед. Неможа да изтрае и дори не си взе акт от случката с Байкушев.Чувстваше нужда да говори,да се разтовари от преголямата й тежест:

-Моят мъж и аз бяхме неразделни другари.Ние сме основатели на комунистическата партия в града.По това време терорът и насилията ~~нямаха=~~ над българит нямаха граници..Хиляди бяха бити,едни от тях умираха,а други~~оста~~ осакатявани за цял живот неспособни да се самообслужват,бидейки в тежест на своите близки.По инициатива на мъжа ми в нашия дом бе турено началото на организацията.Там намерихме закрила и относително спокойствие,защото възприемаше се идеята,че славяните в Македония не са никакви българи,а отделна нация-Македонци.Колкото и да ни гонеха в наше лице въждаха рушители на българското единство и богат резерв за тянние шовинистични стремежи,в усилията им крепоста да падне от вътре.Нашата пропаганда се засили срещу българщината,като мислехме,че по тоя начин най-добре й служим.И донякъде успяхме.Престанаха гоненията,спечелихме приятели в цяла Югославия в ония среди,които бяха противници на режима на Жика Лазич,на цялата вихружка,която целеше посърбяване на българите в Македония. Дойде 6 ап- ~~944=година=~~ рил 1944 година.За мъжът ми,за мен,за много други идеята за македонска нация отпадна,като средство за запазване на българщината.Но за голямо съжаление,мнозина от нашите другари бяха свързани с Ю.К.П. и неможаха да разберат колко голяма беда ще нанесат на единството ни,продължавайки да защищават тая идея,която не почива на никакви исторически и юридически основи.Съзнателно и преднамерено създаваха пропаст между нас и тях емисарите на сърбизма.Нашата група държеше Македония да бъде самостоятелна и ако трябва да бъде прикрепена към някой от балканските страни, то най-голямо право в това отношение има България и ние настоявахме тя да остане в нейните граници.Освен това настоявахме ние да бъдем администратимно към бъгарската комунистическа партия и да скъсаме връските си с югославянската.Но от най-отговорно място било решено да останем към югославяните.Мъжа ми се отказа.Аз същоПоследваха ни мнозина.На 1 септември единствената ни дъщеря,макар и 12 годишна отиде в партизанските отради.Не й попречихме.На 10 септември административната власт в гр.Прилеп премина в ръцете на партизаните.Доминираха в ръководството българофобите. Още по боед потърсиха мъжа ми за да го арестуват заради откритo защищаваната идея,за принадлежноста на македонските славяни.За да не бъде истезаван,предпочете да се самоубие.Той бе открит и явен привърженик на българщината,а такива за момента се сметаха за най -опасни врагове на нацията.Наричаха ни ренегати.Преди двадесет и пет дни арестуваха и мен.Детето ни нищо не знаеше за случилото се с неговите родители.Вероятно до днес са били в помощ на бригадите около Скопие.А сега,сега всичко ще разбере..

Отново Вера Кюркчиева се разтресе от болка,от мъка,от тревога по детето с си.-Горкото ми дете,изхлипа тя-то ще се раздвои.

Слънцето се закри зад високите порти на затвора и в килията ни започна да тъмнее.А мракът носеше с себе си несигурност,болка,мъчения.....

Стъмни се.Вечерята ни стоеше непокътната.Опрели гърбове търсихме малко топлина в тая студена ноемврийска нощ,трепнещи пред неизвестноста Лайбите отдавна светеха по улиците на града,а времето минаваше бавно,мъчително.

Чуха се стъпки от подковани обуща,~~които~~ в двора,които бързо приближиха нашата врата.Щракна ключ и тя биде отворена.

-Димчески!-извика управителя на затвора,когото познах по гласа,а бе тъмно като в рог.-Излез!

Станах и го последвах.Заведе ме в стаята на началника на охраната. Там,около една примитивна маса,седяха четирма млади момчета на възраст от 20 до 25 години и Иван Байкушев.

- Седни,Димчески,-рече Байкушев и ми посочи трикрако ниско столче за вратата.Седнах,треперейки от студ,тъй като бях облечен в къси панталонки и летна войнишка куртка върху захабени фанелка и риза.Тръпнех и от страх

-Ти трепериш,Димчески,-запита следователя,-защо?

-Студено ми е.-отговорих гледайки го право в очите.

-Я му донеси едни панталони,-нареди той обръщайки се кйм управителя на затвора,-нека се убеди,че ние сме човечни.Управителя отвори вратата, протегна с ръка,откачи един скъсан войнишки панталон и ми го подаде,който е бил закачен отвън в малкото коридорче,непосредствено до вратата.

-На,обуй го!-заповеднически нареди управителя и застана прав до мен.

Обух ги.Бяха ми дълги и се наложи да ги подвия.В кръста бяха широки и понеже нямах колан оставих ги така само надяпнати по мен,без да мога да ги пристегна.

-А сега,-започна Байкушев,-да пристъпим към работа.От теб искам да потвърдиш всичко онова,което си говорихме през последните десет дни в килията.Ти знаеш кое представлява интерес за следствието .Не ни интересуват четените книги,нито отрицателното ти отношение към новата власт,а само каква чел си имал при идването ти в главния щаб и по чие внушение си предприел това рисковано пътуване.Говори!

-През цялото време на престоя Ви в нашата килия само съм заявил,че съм дошъл в щаба,за да се срещна с ген.Апостоловски,за да уточним някой не уточнени въпроси относно нашето преминаване към народоосвободителните войски.Повече нито дума не съм добавил.Повечето от времето разгорите се въртяха около инквизициите,които народна отбрана прилага към арестантите, за масовите растрели без съд и следствие,както и специалното отношение към всички българи или българофили,попаднали в ареста.Последното свързвахме с надмощието,което ва взели сърбофилите в ръководството на съпротивителното движение.....

-Отговаряй конкретно,каквото те питам,с каква цел си дошъл в щаба и кой те изпрати.

-Още във Воден ние водихме преговори с партизани от Е.Л.А.С. и по конкретно с командира и политкомандира на трети македонски баталион в Каймак-чалан,за преминаването ни цялостно към тях и моето идване имаше за цел да уточна с ген.Апостоловски или с кой и да е друг от щаба при какви условия биха ни приели да се включим в общата борба и каква конкретна политическа цел преследват те,тъй като ние бяхме и съм аз обеден автономист.

-Лъжеш!-прекъсна ме Байкушев.-Отговори,както онзи ден,кой-те изпрати и с каква цел.

-Избягах от германците,за да не бъда арестуван и след това по мое усмотрение,на път за Каймак-чалан,където наредих да ме чака,часта,която командвах,реших да се отбия в щаба ви.Това е самата истина.Никой не ме е пратил,защото на никого не бях подчинен,освен на германците,от които избягах.

-Ще те принудя да говориш истината,аз гадино такава-изрева следователя и се изправи пред мен,почервенял,смусил вежди.-Не мисли,че съм толкова късопаметен.Не каза ли,че твоето отиване във Воден е било с цел да обединиш и тия места към България и че ти си преди всичко български офицер и твоето верую е Велика България?

-Никога не съм казвал такова нещо и сега повтарям,че никога през моя живот не съм бил върховист,за какъвто искате да ме представите.Моето веру е било,е и докато дишам,ще е Независима Македония.

-Не заяви ли,че ти си пратеник на Ц.К. на В.М.Р.О и че твоето идване в главния щаб е било с цел да убедиш ръководството от необходимостта за взаимни действия с вас и за признаване обявената от Иван Михайлов Независима Македония в Скопие,която,както ти призна на всеуслошание,е крачка назад в сегашната политическа обстановка,но че тя е необходима,за да се задържи окупираната територия от българските войски принадлежаща преди войната на Югославия и в даден удобен политически момент да бъде приобщена към България?

-Въобще такива изказвания,не само не съм правил,но дори и не съм подозирал,че Михайлов е обявил Македония,под сръбска власт,за Независима .

-Лъжец!Маминката ти......изкрещя следавателя и с все сила ме удари с юмрука си по лицето,както наежен и настръхнал стоеше при мен.Удара бе толкова силен,че неможах да се задържа на трикракото столче и паднах. Последваха удари с ритници,псувайки най-вулгарно.После взе една тояга,стоща зад вратата,непосредствено до мен и започна с нея да налага удари по краката,гърба,кръста,корема,където му се отдадеше и която част от тялото си излагах,прикривайки ударената.Управителя на затвора ми върза устата за за да невикам и продължиха побоя всички присъствуващи кой с каквото имаше под ръка-стол,дърво,а един от тях налагаше с обикновенна цепеница приготвена за печката.Издавах само глух рев и постепенно губех сили,докато напълно изгубих съзнание.Когато отворих,очи Кюркчиева плачеше около мен. Всичко ме болеше.Полунощ бе минала.Нямах сили да се обърна.Бях смазан от бой.В стаята бе светло.На стената висеше газена лампа,за първи път осветление,след толкова дни в арестите.

Вера бурно ме прегърна.

-Най-после,-рече тя-след толкова време.Ще ти мине.Имай вера!Бит си безмилостно.Взех всичкимерки за да нямаш синила.Нагах те със студени компреси,за да спаднат и отоците.

Благодарих й с тих анимичен глас,който преди да се удари в стените се изгуби.Прекарахме остатъка от ноща без да мигнем.Утрото ни свари уморени и изтощени.Пуснаха ни до клозета.Аз неможах да стана.Излезе само тя. През целия ден бях като закован за пода.Болките постепенно утихваха и силите бавно се възтановяваха.Вера се успокои.Помолих я да поспи,незнаейки какво ни носи следващата нощ.Тя ме послуша и заспа.Неспокоен бе съня й,стескаше се.Събудиха я дрънкането на ключове и отварянето на вратата. Скочи уплашена-поднасяха вечерята.Последва излизане до тоалетната и заключване за нощен сън.Появиха се първите електрически лампи.Мракът изпълни килията ни.Бяхме се умълчали,но двамата мислехме едно и също-какво ли ще ни поднесе тая нощ?Времето минаваше бавно.мъчително.Ето познатите стъпки с подковани обуща приближават килията ни .Връската с ключовете издрънква и ръката намества един от тях в ключалката на бравата.Ние двамата тръпнем.Щракна и отвори вратата.По гласа познахме управителя на затвора.

-Вера,ставай!-троснато заповяда той.Тя стана и с наведена глава напусна килията,водена от него.Останах сам.Глухи стонове деряха от време навреме ноща.След около два часа я доведоха на ръце и я захвърлиха като парцал на пода след килията.Изохка глухо.После заключиха вратата и ни оставиха сами.Лампата бяха прибрали още през деня.

-Верче,кажи сестро какво ти направиха....

Пребиха ме,-едва избума тя през сълзи и ридания и се затресе в ръцете ми като лист.

-Успокой се,Верче,успокой се и кажи къде си бита,за да наложим компреси,-попита я,за да й се притека на помощ,както тя миналата нощ на мен.

-Слагай навсякъде,по краката,по гърба,по задника,по кръста....не се стеснявай.Слагай,тук срам няма.Срамйт е техен.....

Грабнах парцалите,с които тя предната вечер бе налгала мен-комбинизона й разпокъсан на парчета и започнах в тъмното поред там къдего бе бита и след това я покрих с пелерината си.Слагах и сменявах ,докато осъмна. Когато отвориха вратата,видях устата й разкървавена,ятя цялата отпаднала, бледа като мъртвец,лежеше по гръб на голия под.На свой ред я неможа да стане.

Следващата нощ бях аз.И така се редувахме цял месец.Месата ни изгних от бой.Заприличахме на живи мъртвавци .Неможехме да се изправим,а се враче ме до клозета.Въшките пиеха разредената ни кръв.Но боя по нас не престана."Кажи,че си български агент!Признай,че си търсил Апостоловски,за да завербуваш и него.Признай!Нали го каза?"Това бяха постоянните въпроси с които ме приемаха в следствената стая/с които ме посрещаха/ и с които ме връщаха в килията,много рядко в съзнание.На ръце ни изнасяха до следствената стая и на ръце ни връщаха.Цяла нощ килиите ту се отваряха,ту се затваряха,мъкнеха затворници,биеха,смазваха от бой десетки от нас.Писъци и молби оглушаваха околните квартали и смразяваха арестантите през нощите. Това продължи цял месец-до 15 декември.Ред беше на Вера.Не мигнахме,очаквайки да чуем познатите стъпки по заледения двор на подкованите обувки. Не чухме да се отвори нито една килия,нито познатите викове и охкания. А полунощ отдавна преваляше."Защо ли?"-питахме се шепнешком."Умориха се"-предполагаше Вера.

Заспахме,допрели гърбовете си и покрити с една нейна черга и моята пелерина,между първи и втори петли.Стресна ни отключването на вратата. Това бе първата нощ от месец без да бъде някой от нас двамата бит.

-Хайде излезте на чист въздух и се измийте-подкани ни ключаря с мек и приятен тон,нещо което отдавна не бяхме чули.

Последва закуска.Отново в килиите,но вратата остана незаключена.И това явление за първи път се случваше напоследък,откакто бяхме задържани. Към единадесет часа в нашата килия докараха още една жена,а след минута друга.Станахме четирма.Новодошлите се чудиха как така двамата сме съжителтвували в продължение на цял месец.Да те недоумяваха и не посмяха гласно да изразят неудобствата при които неминуемо са поставени в подобни случай мъжът и жената и то,когато се намират в разцвета на своята младост.Но мъката и страхът бяха преодолели и свенът и неудобствата. Все още те не бяха в състояние да разберат,че мъката,гладът и изтезанията бяха убили у нас похода и баха родили една дружба,каквато никъде другаде и при други обстоятелства неможе да бъде сътворена,без елемент на желания и задиряния.Макар,през тоя месец,ние да бяхме се напълно разголили тялом и духом,макар нашите мършави тела да не бяха тайна един на друг,макар ние поставени при тая обстановка извършвахме своите физиологични нужди в стаята,без това да ни прави впечатление,пощехме се,помагайки си,за да намалим въшките,които ни безпокояха не по-малко от следователя,без да се прикливаме,макар да се явиха много други неудобства, ние останахме чисти като момина сълза за почуда и приказ на ония,които никога не биха могли да проникнат в случая,без да имат възможност да го изживеят.Безпорно е трудно,много трудно,човек да си представи на тая възраст двама души-мъж и жена да бъдат толкова близки и да са поставени при такава обстановка и все пак да са тъй далечни в своите желания за интимност.Такова съжителство и аз съм смятал е възможно само между старци,увехналия в живота,загубили всичко,освен диханието си.Те биха могли да бъдат като брат и сестра,като другари в неволя,лишени от желания, поради тежеста на годините и залеза на своя живот.Но трябваше да преживея и тоя епизот от моя живот,за да се убедя,че е възможно такова съжителство и между млади хора,когато се намират пред прага на смъртта,към която са тръгнали хванати за ръце,минавайки през огън,кръв,подлост и всички производни от нея,губейки ежеминутно своя чар,младост и надежда, губейки сили и вяра в красивото в живота,утешавайки се взаимно за предстоящия печален край.

Това е истинска дружба,чиста,вечна,непорочна.Колкото и да изглежда невероятна,родена в стихията на мъките всред тъмнина,смрат и насилия,тя си остава кристално чиста като майчинската любов.И споменът за нея винаги овлажнява очите ми от умиление и гордост.

На входната железна врата на затвора се показа дъщерята на Вера.Нашата килия се намираше точно срещу нея,Тя носеше малко пакетче.

-Искам да видя мама!-рече тя на часовоя.

-Неможе сега,няма нареждане!Върви си грубо й отговори той.

-Разрешиха ми,имам бележка-някак си страхливо и тревожно отговори детето.Вера вече беше станала.Но залитна и падна.Косатай бе сплетена и разрошена.Имаше вид на плашило,но в очите й имаше огън.Погледът бе смел, силен,героичен.Вратата се отвори и момичето пуснаха в двора,където се състоя кратката среща.Вера бе придържана от едната новодошла.Детето като видя външния вид на майка си,мъртвешко жълтото й лице,изпищя,изпусна пакетчето и падна.Вера върнаха в килията с пакета,а дъщеря й изнесоха на вън,без да могат да си продумат нито дума.Едва издържа да заключат отново килията,хвърли се върху мен и глухо и безнадежно зарида.Не устоях. потекоха и моите сълзи.Какво можех да добавя и с какво бих могъл да я успокоя.Тя продължаваше да ме притиска с остатъка от силата си,задавяйки от ридания.Неможах да намеря други по подходящи думи от тия: "Успокой се,мила моя приятелко!И тая буря,както много други,ще мине. Пази нервите!Длъжна си!"....

-Мога ли?...... едва чуто отговори Вера.

-Длъжна си!Имаш за какво и за кого.А това е водовъргеж.Вярвам,че ще излезем от него...... Недовършил фразата си вратата се отключи и на вратата се показа управителя на затвора.

-Димчески,ставай!Прибирай багажа си !

-От това най-много се страхувах-едва доловимо промълви Вера.

Станах.Багажа ми се състоеше от пелерината ми.Взех я и отправих поглед към него.Вера също с усилия се изправи.Сълзите й буйно течаха по бузите й.

=Довиждане Вера и прости,ако с нещо съм сгрешил.

-Ти бе моя стълб,Гошо,на който се опирах.Губейки теб,губя опората си. Моля те вземи пакетчето,което ми донесе дъщерята.На мен отново ще ми донесат.Ти си чужд за тоя град,самотен.-Тя се наведе,взе го и ми го подаде После бурно ме прегърна и целуна по бузата.Върнах целувката й по челото.

- Един месец,Гошо,усамотени.Нашият меден месец,Мили,не го забравяй!- и стрелна с убийствен поглед Управителя през сълзи.-

Какъв сарказъм!

-Изживяното ще ме пари до гроб,Вера,ний победихме себе си!-грабнах ръцете й,поднесох ги към устните си и ги сгрях с сълзите си.Оставих пакетчето й и напуснах килията под смаяния поглед на Управителя,довчерашен келнер-кафеджийкси калфа.

Той ме вкара в съседната килия-обширна стая с два прозореца,единия към двора,а другия противоположно на него северна посока високо над главите ни.В нея имаше 21 човека,между които моите познаги Атанас Стефанов, д-р Бърдаров,Началника на обществена безопасност в Прилеп,Никола Иванов и други.До мен се приближи доктор Бърдаров.

-Биха ли те?-запитаме той.

-Много.Разглобен съм.Дано не продължи .Ще капна.Нямам сили.....

В килията бе топло.Имаше на средата мангал с дървени въглища разгорени.Полегнах до него и от топлината дремка ме налегна.Разбуди ме врява. Отърках очи.В килията отновоИван Байкушев,облечен в неговите дрипи.

-Другари,започна своята реч Управителя на загрова.Между вас е довчерашния душевадец.Който има да връща,да започва.Не се бойте.Всеки от вас може да си отиде от тук.но на него му е подсигурено въжето.Няма да си хабим патроните заради тая гадина.Маминката му.... Хайде почвайте!-И го ритна по хълбока,както Байкушев беше свит на кълбо в средата на килията. Нахвърлиха се върху него всички,с изключение на мен и д-р Бърдаров.Дори едва държащия се от слабост началник на обествена Безопасност в Прилеп сеизправи и със свиреп поглед се понесе към нещастника и преди да го удари се простна върху него.Започнаха да го ритат,тъпчат,налагат с ръце, крака,юмруци,кой с каквото може.Те всички бяха минали през неговото чистилище.Байкешев ревеше като звяр и се молеше за пощада.

-Ти,Димчески,защо не почваш.-обръщайки се към мен.рече управителя. Ти имаш най-голямо основание.Теб най-много би.За такъв няма прошка....

-Аз не му се сърдя-отговорих,прекъсвайки го-той е проводник и изпълнява чужда воля.И е нещастник.Само е за съжаление и презрение.Не желая да се равня с него.А тия които го бият сега съзнателно угодничат и вървят по неговите стъпки.

Боят престана.Думите ми ги отрезвиха.Подействуваха им като студен душ.върху разгорещените им глави.Байкушев лежеше всред стаята на купчина а мъчителите му се бяха отръпнали по местата си,засрамени.След това няколко души от охраната го вдигнаха и пренесоха в друга килия.Така обиколиха всички и на края пак го върнаха в нашата.Никой не го погледна със състрадание,никой!Всеки го презираше,зинейки и изпитвайки върху гърба си неговия садизъм,неговия варваризъм.Но едва ли друг от арестантите,освен ние двамата с Вера Кюркчиева,бе измъчван от него ~~и=следователно=~~ така и толкова,колкото ние и следователно в мое лице всички виждаха човекът,който има най-голямо право да бъде съдия и да дава тон на държание към него. За мен той не съществуваше.Само споменът от изживяното и страхът от сериозни последствия,вследствие на безбожния бой,ме плашеше и гнетеше. Още съдия ден той бе разголен от своите господари,които го изтискаха като лимон и го захвърлиха.Такава е съдбата на всички провукатори и предатели,които винаги оценяват собствената си кожа по-скъпо от чуждата.

Байкушев бил агент в гр.Велес и не една майка е разплакал.С честа на много жени се е гаврил,лъжейки ги,че ще освободи мъжете им.С хиляди левове е изтръгвал от тях като рушвет,заблуждавайки ги,че от него зависи съдбата на близките им.Попада по-късно в ръцете на партизаните.След като го пребили от бой за безбройните мубезчинства,за да спаси главата си той предложил съвеста си.Приели,като всяка страна действувала в своя полза,прикрите,задколистно.Сделката била сключена.Облекли го в власт и му дали възможност да действува.За следствието имало неясноти относно целите на моето идване в щаба .Също и много неща трябвало да бъдат изяснени около Вера и други.Пътя,който измина Байкушев,за да дойде до изпълнение на поставените му задачи ни е известен.Резултатите от водените допълнителни следствия-нищожен.Словоохотливия управител дори изнесе на всеуслишание обвинението,което Байкушев отправил по отношение на мен,което уж аз лично съм признал пред всички в килията.В доклада му имало:"Димчески призна,че задачата му във Воден е била да организира сила,която да ускори окупирането на тия места от България и да влезе по-късно във връзка с ген.Апостоловски,за да го убеди от необходимоста от единодействие,забивай и глин в съпротивителното движение.За целта е предприел няколко сондажа и окуражен от тях,предприема рискованото пътуване до щаба,след като е получил конкретни указания от своята централа в София,от където се насочва за Прилеп.Но вместо успех попада в затвора."....."Водените разпити,-продължи управителя-по най-брутален начин не дадоха желаните резултати.За насето следствено бюро стана ясно,че Байкушев съчинява и за да се уверим в това подложихме на разпит и другите свидетели на водените разговори.Тогава блесна голата истина.Но боя остана като армаган за Димчески и другите като него".... Вече разбрали,че той лъже,зада печели време,усилили бдителноста към него.Получили сигнали за злоупотреби и подкупи.А нашия "приятел",бидейки уверен,че е заякчил позициите си,показал истинския си лик,такъв,какъвто е бил и преди.Започнал да подшушва на тоя или оня близък на арестантите,че само той е лицето което може да облекчи съдбата на тяхните близки и от него зависи да бъде осводен даден арестант или да бъде изправен на подсъдимата скамейка и да бъде осъден на смърт .Но неговите услуги не са безвъзмездни.Той рискува.Той залага за тяхните близки,чийто престъпления неминуемо ще ги доведат до разстрела,своята кариера и следователно трябва да бъде обещетен,да се подсигури материално,защото неминуемо това ще излезе на яве.И по много пътища започнали да текат към кисията му потоци от пари.Но нещеш ли,допрял и до семейството на един,който бил задържан за лични вражди, млад ,наскоро преди задържането му оженен,но заможен и влиятелен в града. Но групата към която принадлежал арестанта не била достатъчно силна,за да го освободи,а тия които са го задържали не са били достатъчно смели и сигурни в крайната победа ~~между~~ в борбата между тях за надмощие,за да го ликвидират.Поради тая причина,той продължаваше да лежи в затвора без конкретни обвинения.Срещайки веднаж на улицата съпругата на задържания,той й поискал сумата 8000 лева.Беза да се колебае тя му изпратила парите.Но мъжа й въпреки обещанието на следавателя не се връщал.Отново тя го поситила в кабинета и настояла той да устои да обещанието си.Той поискал нови 20000 лева под предлог,че ще даде голям банкет на друго по-високо стоящо от него длъжностно лице, което ще освободи мъжа й и настоял тя лично да му занесе парите в неговата квалтира.Тя се съгласила.Уговорили часа и деня на срещата. След раздялата жената посетила свой роднина комунист и му разказала всичко.Заедно с него итишли в щаба на народна охрана и там отново разказали за случилото се.Командирът,личен приятел на съпругът й,наредил да занесе парите в уговореното време,без да се страхува от някаква изнената или неприятност.Срещата се състояла.Тя дала парите на Иван Но неговата цел не са били само парите,а и намерението и твърдото решение да изнасили,красивата и темпераментна съпруга на арестанта. Той се хвърлилвърху нея и я метнал на кревата си.Тя се противила,молила,но Байкушев,сигурен в победата си и заслепен от обзелата го страст,продължил с насилия да изпълни пъклення си план.Но в тоя момент из под кревата изкочил човек с насочен срещу него пистолет.В негово лице Байкушев видял командира на народна отбрана.Вдигнал ръце исе предал.Така на 15 ноември вместо нас,са млели него,за да признае всичките си мърсни дела.

Към мен се превърза Атанас Стефанов.Бидейки слабдухом и прекалено страхлив,той постоянно хленчеше за сполетялото го,проклинайки майчиното си мляко. "Съжалявам,многосъжалявам,за гдето не проуси-Защо ми трябваше да идвам в Скопие....Ах,Ах,горко ми!" "Не се тревожи,Атанасе,ти нали имаш брат командир на партизанска бригада?Той няма да те забрави.Ще ти се притече на помощ,ще те освободи,щом ти си му спасил живота!"-му подмятах аз.

И пак започваше отново историята окло освобождаването на брат му от военния затвор в Скопие.Може би за десети път я разправяше.Всичко знаех на изуст.Страхът го подтикваше да говори,за да го пропъди и за да не се замисля върху следващия миг.

Брат му бил организатор на военна конспирация в скопския гарнизон.Разкрили ги.След приключване на следствиено,връчили им обвинителния акт.За него прокурорът искал смъртна присъда.Разтичал се Атанас, мобилизирал всички свой блиски хора в града,воглаве с Никола Коларов, които успели да измолят от ген.Бойдев да издейства намаляване на присъдата.Брат му получил,след намесата на генерала доживотна присъда.По късно пак със съдействието на генерала устроили бягството му.Още същия ден той забегнал при партизаните."Злепостави ме.Загубих доверие,влияние и възможностите ми чувствително намаляха.Наведох очи,бях виновен,аз гарантирах за него......но пък сега имам актив"....Сам Атанас се укоражаваше.Успокоявах го.Мъчех се да му възвърна загубената вяра,но по-лесно бе да убедя помака,че е българин,отколкото него.....

Началникът на обществена безопасност в Прилеп лешеже неподвижно в единия ъгъл блед,исушен и набръчкан като стафида,без капка сила и воля.Той бе пътник.Устата му бе посиняла.Ноктите по ръцете и краката-същ Изоставен и пренебрегнат от всички поради безобразията,за проявено безволие и малодушие и поради проявена низост,мислейки че с постъпката си ще удължи живота си,с показанията си стана причина да се притегне по тясно въжето около врата на десетки хора,чиято вина далеч не е била толкова голяма,колкото я е представил той и то само за капка мастика,която само я е помирисвал.Единствени негови приятели бяха въжките,които безнаказано и безпрепятствено пиеха последните капчици кръв.И когато почувстваха студенината на тялото му,те го напуснаха и на кервани се насочиха към най-близката жертва.Измъкнаха го пред вратата на килията,където стоя проснат като псе повече от 3 часа,след което го вдигнаха.м=ж Никой не трепна.Никакво съчувствие!Не заслужаваше.....

Дните се нижеха.Времето се застудяваше.Обилно валеше сняг и снежинките се полепваха по стъклата на прозорците.Вътре по килийте животът тлееше в неизвестност.Бе 19 декември.Вратата на килията се отвори по необичайно време и управителя на затвора извика:

-Атанас Стефановски!

-Атанас стана.Капки пот се появиха по челото му.Трепереше като лис от трепетлика.

-Не трепери де!-стреснато му рече управителя.-След малко ще имаш свиждане с брат си.Приготви се.Иди се измий и се освежи.

-Най-после!-рече Атанас и ме разцелува.-Най-после ще се видим.Не м е забравил.Нали ми е брат.

После излезе ,изми се,поогладн решавата си коса,поизчисти измачканите си дрехи и застана на прозореца да чака. Бях до него.Сега трепереше от вълнение.

- Как мислиш,ще ме освободи ли?-запита ме ,а в гласа му имаше нотка на тревога.

-Защо не,-отговорих му-та той е големец,командир на бригада.Думата му се чува.Да се надяваме.

-И аз така мисля,ама знам ли?-отговори без да ме погледне и отново впери поглед в вратата та затвора.

Въпреки съмнението,той вярваше и бе убеден,че това е последния му затворнически ден.Довечера ще спи спокойно на топло легло и ще разкаже на брат си патилата си свой и чужди.Ще погледне напред,ще се впусне в живота и ще забрави миналото-както всеки!

-Ето го!-извика Атанас-оня високия.Виждаш ли го?-и се вкопчи в мен с две ръце-Милото ми бритле!.....

През желязната врата,отделяща свободния свят от двора на затвора, влязоха трима души офицери,облечени в английски дрехи.Лицата им бяха сурови и гладко избръснати.Малката вратичка се отвори ите влязоха в двора.Анатас трепереше от вълнение в очакване да отворят вратата на килията ни.Гостите направиха няколко крачки по посока на редицата килий и спряха на циментовия двор,сега покрит с доста дебел пласт сняг.Небето бе сиво,мрачно,спокойно.Снежинките грациозно танцуваха,докато паднат

113

на земята.Управитля прекоси двора,спря пред нашата килия,завъртя ключа отвори вратата.

-Хайде,излизай!-някак си угоднически подкани той Атанас.

Трепереущия Атанас на няколко скока измина разстоянието с разперени ръце,викайки: "Братко ти не ме забрави!"Но брат му властнически вдигна ръка и го закова на два метра пред себе си.В погледа му имаше дива ярост.

-Не съм дошъл за нежност.-Викаше той и то толкова високо,да да бъде чут от всички.-А да ти заявя,че ще бъдеш предаден на народния съд и народът ще отсъди и реши съдбата ти.Виновен ли си -разстрел.Невинен ли си-ще бъдеш освободен.-Обърна се кръгом и последван от останалите двама напусна през малката вратичка двора на затвора.Атанас Стефанов се залюля и падна като зряла круша,преди брат му да тръшне вратата. Лицето му заора в пухкавия сняг.Снежинките продължаваха да падат обилно и да го милват с майчинска милувка.Управителя,като хипнотизиран наблюдаваше ту препадналия,ту отдалечаващите се офицери,които дори не се обърнаха да видят какво се случи.

Изкочих из килията,грабнах го и бързо го върнах в килията.Д-р Бърдаров веднага се отзова.След кратко време Атанас се разшава.Управителя още продължаваше да стои на мястото си като закован загледан в една точка,а раменете му бяха побелели.Атанас заплака неудържимо.Нещо го душеше.Липсваше му въздух.Тресеше се от хълцания и говореше нещо неразбираемо.Домъчня ми.Срещна погледа ми.Отново бе обхванат от пристъп След това ме притисна до себе си,а сълзите му буйно течаха по брадясалите му бузи.Залисан с него не усетих кога управителя е влезъл в килията.

-Димчески!-извика той.

-Заповядайте,другарю управител,-обърнах се малко изплашен и изненадан.

-Ела с мене!

Последвах го.Поведе ме в познатата вече следствена стая.Там бяха полковник Мияд,капитан Маврос и още два души.

-Разкажете,Димчески,за деянията си в във Воденско-ме подкани Мияд.

Започнах ред по ред,така както ги бях написал в показанията си, гледайки пред себе си.Всички слушаха.Никой не ме прекъсна.Маврос ме изгледа въпродително.С крайчеца на окото срещнах неговия поглед.Не срещнах топлина и съчувствие.Полковник Мияд заповяда да ме изведат.

Дълго по-късно мислех,защо Маврос не възрази на моите лъжи?За добро ли бе или?.....Положителен отговор неможех да си дам.Необходимо бе хладнокръвие и готовност за всякакви изненади.Атанас ме посрещна още хълцащ.Ясно бе,че нищо добро не ме очакваше,но крачех уверено към някакво разрешение на моето положение.Атанас се гушна в мен като беспомощно дете и добави:"Искам,ако мра,да мрем заедно.Смърта ще бъде полека с теб."Той бе прочел по лицето ми моята загриженост и унилост след последната среща.

След обеда ме изведоха.Разделих се с всички мълчаливо.Знаех,че това е последния поглед върху тия измъчени,изплашени и брадясали лица. Атанас се разплака.Единствен ме съпроводи до вратата.Обръщайки се към всички казах:

-Довиждане.

Прегърнах Атанас на прага и го целунах.

-Збогом,Гошо.Загубвам последната надежда.За мен настъпва стадия на непрекъснат ужас.-Целуна ме и захлипа.Вратата след мен се затвори. Прекосих двора и застанах пред желязната врата ,завит с пелерината си, с голи бедра,тъй като доседния ми панталон от Байкушев бяха си взели още същата вечер,кжгато съм изпаднал в безсъзнание.Прозорците на другите килий също гледаха към двора и сега по тях бяха натрупани арестанти,които следяха движението ми.Огледах ги.На един от тях съзрех Асен Тушев Кирлиев и Янко Витларов.С поглед се простих съ тях,бидейки уверен,че те ще се завърнат в Гор.Джумая живи и здрави и ще разкажат на близки и познати ~~за тоя час~~, за изживяното до тоя час в тия бурни революционни времена, през които, страстите бяха изместили законността. На малкото прозорче в дясно бе долепила лице до стъклото Вера Кюркчиева Погледите ни се срещнаха. Тя бе уплашена, разтроена и нервно чупеше ръцете си. В момента на поставяне на белезниците на ръцете ми тя [illegible] изкрещя и политна. Скри се скъпия образ. Раздвижиха се останалите жени от килията. Бе 21 декември 1944 година. Вън пред затвора чакаше камион. Качиха ме и той потегли. Охраната бе много силна. Снегът продължаваше да се сипе на едри парцали. Всичко наоколо бе сковано, обвито в дебела бяла постеля. Късно вечерта, посинял от студ, бях захвърлен в една от килиите на втория етаж на Битолския затвор. След мен врагата се заключи. Ръцете ми бяха вкочанясали. Бутовете и крайниците си не чувствах. В килията бях сам и очаквах да ме сполети най-лошото. Тревогите и студа ме държаха на щрек. Не мигнах цялата нощ. На разсъмване чух писъци, тъпи удари, врява Възкръснаха дните от с. Могила. Вече треперех от студ и страх, от кое повече сам неможех да определя. Но треперех като лист.

На сутринта ме изведоха от килията и дълго стоях пред канцеларията на битолския затвор-останал от времето на турското робство, зорко пазен от двама войници. След около един час ме въведоха в нея. Зарадвах се. Зад ~~бюрото на~~ солидното орехово бюро седеше мой стар познат от "Шарец" До него, пред малка масичака, на която имаше пишуща машина стоеше права млада русокоса девойка, с миловидно лице и ясно сини очи. Сочните й устн бяха леко разтеглени и едва се подаваха зад тях двата реда бисерно бели зъби. Високото й чело и цялото й изражение ~~издаваха~~ на лицето издаваха респект, задълбоченост, кротост. Директорът на затвора продължаваше да ме гледа мълчаливо, с опнато, сурово и бледо лице. Долната му устна нервно потребваше. Усмивката, която се бе появила по моето лице, залезе и угасна. По държанието му разбрах, че тук вече не съм приятел, и че старата, дълбока дружба отдавна е останала назад в тъмното покварено минало. А сега?......Всеки бе тръгнал по своя път....Дългът зовеше Премести погледа си върху окаяното ми облекло, измери ме от глава до пети и отново го спре на моя. Гледах го без да мигна. Сянка мина през лицето му. Машинописката, опряла пръсти на пишущата машина, вече седнала, с поставен готов лист на нея, го гледаше в очите, очаквайки знак, за да започне работа. Лицето му поруменя. Гняв и злоба заигрехе в големите му черни очи.

-Как се казваш?-започна най-после той.

Продължавах да мълча, гледайки го право в кръвясалите, малко притворени, черни очи. Гняв напираше в гърлото ми. Кръвта закипя от възмущени нахлу в главата, разля се по лицето, врата, ушите и почуствах топлина по цялото тяло.

-Не чу ли?...Защо не отговаряш?-почти изкрещя в лицето ми, вече станал и силно наведен към мене. Момичето сконфузено отправи поглед към мен, с който като че ли искаше да ми каже:"Не го дразнете! Говорете! Не си усложнявайте сам положението! Моля Ви!"....

-Не те срам, неблагодарнико.! Забрави ли "Шар, стола, безплатната храна, топло подадената ти ръка? Забрави ли за оказаното ти внимание и съчуствие през ония дни на нищета и безпомощност? Забрави ли?......

Той пребледня. Неможа да издържи на погледа ми. Отмести го и го закова пред себе си на бюрото си. После се тръшна под тежеста на обвинението ми на стола и подпря главата си в двете ръце. Той не очакваше, че ще реагирам толкова остро и така жестоко да го атакувам в това си състояние. Вероятно се е надявал да хленча, да моля, да се разкайвам, да си поиграе с мен, като котка с мишка, но се излъга. Красивата машинописка, недоумяваща местеше погледа си ту върху мен, ту върху него и видимо дов на от случилото се, с нетърпение очакваше края на схватката. Аз продълж

-Така ли се отплащаш, когато си силен? Дори се срамуваш да призна еш, че сме познати....Или се страхуваш да не пострадаш, за гдето си имал такива връзки? А?....Дребна душичке!.....

Капки пот оросиха малкото му сбръчкано чело. Машинално грабна стоящия пред него плик, разтвори го и като че ли да прекъсне ~~мислите~~ обвиненията ми, заповяда; обръщайки се към машинописката:

-Пиши! Георги Димчев.

-Таварищ Директор, Димчев или Димчески?-запота давойката.

-Георги Димчески,-отговори той и продължи,-родом от с.Лозец....

Машината затрака и без да предумам нито дума завърши официалното приемане от Директора на затвора.Върнаха ме отново в килията,а след около половин час,вратата отново се отвори и при мен дойде един,който заяви че по нареждане на Директора трябва да предам пелерината си доброволно, а срещу нея ще получа мушама."Това се прави за твое добро"-ми заяви той.

-Доброволно не давам нищо.Кажи му,че мина онова време,когато го хранихме цяла година в София като студент безплатно,без да си мръдне дори пръста.Мина!Кажи му още,че съм констатирал,че е лишен от съвест и свян.

Пратеникът излезе,затрови вратата,но не я заключи.Срещу килията би дирекцията на затвора.Върна се много скоро с белезници в ръцете,начумерен и със свити вежди.

-Излизай!-изкрещя той.

Изпълних заповедта му,но взех с себе си и пелерината .

-Остави пелерината в килията-нареди той и се спусна към мен,взе я от ръцете ми и я захвърли вътре.Пред вратата чакаха двама души въоръжени.Поведоха ме надолу по стълбите към тъмния коридор на мазето.Спряхме пред една врата в дъното на доридора,слабо осветена.Изви ръцете ми назад,закопча белезниците на тях,отвори вратата и ме блъсна вътре.Цапнах във вода до глезените.Вратата след мен се заключи и останах в малка тъмна квардратна килийка,в която едва се промъкваше светлина пред миниатюрно прозорче намиращо се на горния край,цялото замърсено.Две дъски плуваха по водата на пода.Стените бяха влажни и по тях се гонеха една след друга едри капки вода.Там престоях до обед.Когато ме върнаха в килията на мястото на офицерската ми пелерина намерих стара разпокъсана гумирана мушама.Събух се,изтисках мокрите си изпокъсани чорапи и започнах да разтърквам с ръце зачервените и изпомръзнали крака,нямайки друг изход.Единствената ми топла дреха пелерината,вече не бе моя собственост С нея други вече се разпореждаха и то не кой и да е,а приятел,на когото съм се притичвал на помощ с необходимия подход,за да не нараня честолюбието му.Та имал ли е ?....

След обед бях посетен отГоце,Джоджо Урдев,Керемедчиев и много др отговорни ръководители на новоформираната в Битоля македонска егейска бригада,след възникналите недоразумения между тях и "Е.Л.А.С."Ръкуваха се сърдечно и Урдев започна.

-Съжаляваме,че не сме в състояние да отменим заповеда за предаванет Ви на гърците.Тя е от най-високо място.Ако бяхте тогава се присъединили към нас,нещата щяха да добият съвсем друга насока.Но сега е късно,много късно.

-Къде са хората ми Урдев и каква е съдбата им?-запитах го.

-Много от тях дойдоха при нас.Масата на новоформираната бригада са те.Други са арестувани по места и за съдбата им нищо не знаем.Вашите другаридошли от България ,вероятно вече са по домовете им.

-Кога и къде се присъединиха те към вас?

-Много късно,след като бяха обезоръжени от германците.

-Нима те не изпълниха заповедта ми и не се изтеглиха в ~~Кайман~~= в района на Каймак-чалан?

-Не!Проявили са колебание.След това предателството пресекло възможностите за цялостно изтегляне,след което дойде разложението.Отсъствието Ви се окозо фатално за частите Ви.

Наведох очи.Засрамих се.Заслужавах....Заслужено страдах,защото не рискувах да взема сам решение тогава,когато трябваше ......А лъжех при следствието,че частите ми се намират в района на Каймак-чалан.Можех ли да допусна,че ръководителите на дружината няма да изпълнят заповеда ми?

Гостите сърдечно се сбогуваха с мен,безпомощни да ми помогнат и като хора,които дорбе знаят,че това е последна среща,последен поглед и че никакъв шанс няма за второ виждане и с наведени глави напуснаха килията ми.По държанието им разбрах,че стремително крача към своя край.

Когато бяха вече на прага,отново се обърнах към тях с молба:

-Моля Ви предайте на моите довчерашни войници,ако това е удобно, на тия които са при вас,че изпълних дадената последна дума при раздялата ни,но ~~обстоятелствата~~= стеклите се обстоятелства,които са по-силни от нас обикновенните хора,ми попречиха да се изправя отново пред тях и да споделя трънливия им път до край.Опишете им състоянието в което ме виждате и им предайте да не съжаляват за мен.Нося и поемам цялата отговорност върху себе си за всичко..Сбогом и ви пожелавам да осъществите онова,което мен не се отдаде-СВОБОДАТА И ЦЯЛОСТА НА МАКЕДОНИЯ. Вам се пада историческата отговорност,~~да се надявам~~.За мен не е било важно кой и как ще постигне това.Важното е да се постигне!

Новините ме потресоха.Скрит зад маската на примиренчеството,горях топях се от мъка и възбуда и неможех да си намеря покой.Как и защо проявих колебливост и защо подцених възможностите ни?Защо се подадох на натиска на военния съвет и не използвах грамадния си авторитет в тоя исторически момент?Нима това бе страх за живота,за бъдещето?.... Не,категорично не,защото ако бе страхът за живота,защо поех отново към Воден.Та не бях ли готов да го дам :още когато тръгнах за Веденско? Не,не страх,а някаква дяволска мудност и престъпна расъдливост ме лишиха от характерната във всяко мое действие дързост.И може би желанието да не наскърбя тия,с които до тоя момент делях скърби и радости, години наред,още от 1935 годинаПотъвах от срам,горях от възбуда,блъскаx главата си с юмруци,за гдето неможах да използувам историческия момент,който никога не ще се повтори.......Сега вече всичко бе загубено.До тоя момент живеех с една малка надежда,че все един ден ще се изправя пред войниците си,но уви.......

Поднесоха вечерята.Още бях сам.След това ни пуснаха до клозетите Времето бе ясно и студът щипеше голите ми крака.Слязох тичешком до тях и така бързо са прибрах.В съседната до мен килия имаше много хора. Минавайки край нея видях на рамката на прозореца да виси човек с изплезен език,и широко разтворени очи.Д-р Светиев,използвайки помента когато колегите му са до клозета ,сложил край на живота си с два чифта чорапи.Само една година преди това бе уверен,че българщината в Македония ще намери правия път да изплува в това бурно море,а ето той се самоудави в него.

Късно вечерта в моята килия доведоха четири души бегълци от нашите пленници в гр.Кожани,които след като минали границата се редали на македонските власти.Единият от тях бе облечен с дрипи,кърпени една върху друга.След като се настаниха и успокоихо,същият започна да разшива парцалите и под тях лъсна прекрасен костюм от английски плат. Заитрегуваха ме със сполучливото си бягство и започнах да ги разпитвам как са организирали и осъществили бягството си,по кои пътища са минали,какви пречки са преодолели,за колко време са успели да се доберат до македонската граница и за вчиско онова,което представлява интерес за човек,~~като, който~~ на който предстои дълъг и неизвестен път.Между многото въпроси зададени им не изпуснах и тоя:защо младежът бе обшил своя костюм в дрипи и къде бе направил това.За всичко получих пълни изчерпателни и задоволителни отговори,които трябва да призная по късно ми бяха много полезни при бягството ми от Кожанския затвор.Между другото и историята около младежа с английския костюм:

-Бях чиновник в Битоля-заполна той-След като България скъса отношенията си с Германия,ние отидохме в щаба на 15 битолска дивизия ведно и петимата,както ни виждаш,облекохме се въввойнишки дрехи и чакахме нареждани за да се изтеглим.Но германците плениха цялата дивизия, обезоръжиха ни и ни подкараха на юг.В Лерин ни затвориха в градския стадион.Андартите нападнаха германците.Последните се оттеглиха и ни оставиха на андартите.Оголели и обосели те се нахвърлиха върху ни, издеха ни облеклото и обувките,дадоха ни своето и ни подкараха на юг .Около 10000,12000 души се движихме в колона,докато стигнахме в гр. Кожани.Там нас,около 300 души отделиха от войниците,които бяхме се преоблекли като такива,за да се изтеглим в България и натикаха в една казарма,а останалите под ръководството на новоформирани войнишки комитети отправиха за България.Започнаха тежките дни на пленничеството. Въшлясахме,гладувахме,студувахме.Теглилата не се подават на описание. Един ден в казармата дойдоха девойки от града,които ни донесоха храна. Една от тях бе облечена в черно.Черните траурни дрехи още по-добре очертаваха правилните линий на лицето й.Подаде ми няколко сладки и когато срещна погледа ми, изпусна кошницата, разплака се и се хвърли в обятията ми. Говореше през сълзи на своя език, който не разбирах, обсипвайки ме с целувки по брадясалото ми лице. При нас дойде един, който знаеше гръцки и на него започна да обяснява с звънлив и радостен тон.....

Имала брат, единствен брат, когото много обичала. Но загинал на фронта срещу италиянците в Албания. В лицето на мен тя отново намерила своя брат. Очи, нос, лице, говор, походка, ръст, всичико, всичко и напомняло за него. По-късно, когато станахме близки тя често повтаряше: "Ако не бях видяла брат си убит, когото погребахме много тържествено в нашите грабища, никой не би ме убедил, че ти не си брат ми"....Даде ми всичко, каквото носеше и си отиде. радостна. Пита за името ми. На следващия ден пак дойде. Бе захвърлила траурните си дрехи. Отново ме намери. Донесе ми храна, чорапи, обуща от брат му. Те ми станаха. И така започна всеки ден да ме навестява. Когато ни пускаха из града да свършим някоя работа на богати граждани за парче хляб, тя ме поемаше още от казармата и ме водеше у тях. Радваха се бащата, майката, дъщерята, всички роднини. Богато обзаведен дом, китно подреден и в него се чувствах и ми се позволяваше да се чувствам като свой, роден, желан. Бях пълен господар в оня кът, където синът е прекарал годините си до своята смърт. Голямата скръб по него бе прогонила в това семейство радоста, песента и смеха. Една тиха печал по свидната загуба разяждаше крехкото тяло на единствената им дъщеря, която е била три години по-малка от него. Още като ме представи Мария на родителите си, те се зарадваха много и ми отрупаха с подаръци, между които и тоя костюм, който виждаде на мен. Но за да не ми го вземат андартите, те го обшиха с стари парцали. Да знаеш колко ме молиха да остана при тях, но нито отказ, нито съгласие не дадох. Мълчаливо отминавах всяко тяхно предложение и настояване да остана, защото мисълта ми бе заета с уговореното и планирано вече бягство с другарите ми. Решението приведохме в изпълнение снощи. Дълъг бе пътя, но най-после успяхме да се доберем до тук. От тук по-лесно ще се приберем до домашните ни. Ние сме една кръв, един народ, едно общо цяло, пък и нямаме никакви провинения, за да се страхуваме от наказания. Бяхме обикновенни писари.....

Колко бяха наивни те. Само 15 дни по-късно те са намерили смъртта си в околностите на Битоля, заедно с десетки други затворници, също невинни само защото са били българи. След 7 януари цяла Македония е била залята от писъците на стотици невинни затворници, намерили своята мъченическа смърт из долищата и усоите на македонските планини, и дерета натикани в общи ями, без гроб, кръст или белег. През тия вартоломееви нощи загинали в Прилеп и двамата мой приятели Асен Кирлиев и Янко Витпаров.

Дълго слушах разказите им за тяхния пленически живот, за глада, за спалните им помещения с циментен под, върху който за постеля са имали слама, за въшките и крастата по тях, за неволите на дребни душички, които винаги са на лице при продължителни страдания..и единствената им надежда, която греела в душите им-бягството. Обаче умората ги прикова към студения-дъсчен под и те заспаха. Не остана време аз да се оплача. Те бяха по-словеохотливи. Аз дълго стоях буден. Зъзнех и размишлявах. Не бе ли избрал по правилен път д-р Светиев? Комбинацийте и хитрините които приложих, за да удължа живота си не губиха ли вече своя смисъл? Надеждата, колкото и малка да бе, че моите хора ще ме потърсят също угасна. Желанието ми поне те да разберат, че съм устоял на дадената дума, също не бе сигурно. Сега? Всеки нов ден носеше излишни страдания и унижения. На какво можех да се надявам. Прав бе Джоджо Урдев, когато ми каза: "Няма да намериш разбиране в лицето на никого от гръцките ръководители. Вие за тях сте и ще продължавате да бъдете рушител на "Мегали Елада". Няма да побелеете. Вие сте черен, По черен и от самия дявол"..... Тогава?...Възможна ли е борба? Времето щеше да покаже. Поне словестна, до стягането на примката или до последния куршум. Нервите още бяха здрави. Нагаше се да защитя една идея, която вдигна на крак хиляди борци, на които сега животът, акто и тоя на тяхните семейства бе в опасност. Нужна бе изкупителна жертва. Бях готов да бъда, за да ги спася. Бях абсолютно убеден, че пощада не ще има, но наложително бе да покажа готовност и хладнокръвие за края, като естествена последица от неуспеха, който не всякога е резултат от неправилен път.

Много са факторите, които изиграха фатална роля и които мълниеносно наложиха историческия ход на събитията, към които не успяхме да се приспособим, в името на нашите идеали, поради мудност, подценяване, но не и не желание. Вече бе късно. Прейценката ще бъде необходима за ония, които останат живи, а сега на мен предстоеше да посрещна съмрта смело, с открито чело и всяка казана дума трябваше да отразява дълбокото ми идейно схващане на парливите балкански проблеми, централно място между които заема македонският въпрос.

Какво мислеше Темпо по него? Какви бяха тайните му поръчения, когато бе изпратен от централния щаб на съпротивителното движение на Югославия? Дали той идваше в Македония като приятел на македонския народ или като проводник на старата шомадийска шовинистическа политика? На Пчинския конгрес бе дадено право на македонския народ сам да решава своята съдба, след победата над врага, с Югославия ли ще върви или самостоятелно ще гради своето бъдаще. Тая декларация имаше ли реална стойност? Не бе ли само мухоловка за ония автономиски сили, които взеха дейно участие в съпротивителното движение? Не бе ли предрешена съдбата на Македония, без да имат намерения да се допитат до македонския народ, от личности, които бяха чужди на него и на неговите стремежи? Не бе тая маневра продължение на битката между сръбската и българската пропаганда от времето на най-ранното проникване на сърбизма в Македония? Тоя широк заговор, много майсторски и грижливо подготвен от съвремените жика лазовци, не обхвана ли и мен в своите лапи? Случайно ли ме задържа ген. Темпо? Случайно ли?....Отговора смело мога да дам: "Не! И не!...Ако аз се бях присъединил към частите на мак. народоосвободително движение, позициите на Ченто, Апостоловски, Бранко Андреев и хората около тях щяха да се затвърдят и с основание и сигурност да отстояват решенията на Пчинския конкрес да залегнат като основа за разрешаване на Македонския въпрос. Като потвърждение на моята мисъл може да послужи опитът на скопския гарнизон да не се подчини на решението на главния щаб на Югославското съпротивително движение да се продължи борбата срещу Германия до пълната победа, а с викове "Ний нямаме повече работа на север. На юг към Солун, там е мястото ни и нашите национални интереси диктуват да се насочим към него и земите държани до сега от Гърция. На юг, докато не е късно. Имаме опит от историята. Всички на юг"! Частите категорично отказаха да продължат на север. Бунта бе обхванал почти всички части. Но с хитрини и залъгалки, верни на титовизма и сърбизма лица успяха да успокоят духовете, с обещание да изпълнят тяхните желания, добраха се до организаторите на бунта, изловиха ги, тикнаха ги по затворите, обезоръжиха частите, след което ги разформироваха и формирайки нови единици под командването на верни и сигурни тяхни хора, ги тикнаха на север. По същото време гръцките андарти обезоръжиха македонските части числящи се към Е.Л.А.С., очистиха гръцка Македония от тях, затвърдиха положението си по тия места и забравиха, че и те водиха тая борба в името на самоопределението на народите.

Ако ний не бяхме проявили колебливост, ако не бях се вслушал в революционния съвет и бях насочил частите си към Каймак-чалан, щяха ли гръцките андарти да обезоръжат македонските баталиони от Костурско, Леринско и Воденски? Разполагайки с грамадно количество оръжия и боеприпаси, бях, а след обединението, щяхме да бъдем в състояние да мобилизираме още хора да формираме нови единици и при една по-трезва преценка на положението, щяхме да бъдем в състояние да овладеем всички македонски територий и успешно да защищаваме своите национални стремежи и да постигнем с такт и умение обединението на нашата родина. Възможностите бяха големи. Но..... всичко бе проиграно .Ний не обърнахме сериозно внимание на внушенията на Джоджо Урдев, че нашето обединение има повече национално значение, отколкото класово. Ний не се задълбочихме в смисъла на това внушение и много лекомисленно се отнесохме към него, противопоставяйки дребни и незначителни доводи, чийто смисъл се криеше зад опасения за нашето бъдаще, за нашия личен живот, на нас, умело прикривани зад идеологически подбуди. И сега след толкова изминати години, преоценявайки трезво тогавашната объркана обстановка, идвам до заключение, че сме били много близко до разрешаване на македонския въпрос, ако имахме малко повече опит, такт и вяра в собствните си сили. Дръзновените и смели решения в такива исторически моменти тъй необходими за успеха на всяко начинание, за голямо съжаление у нас липсваха. И ако трябва да бъда откровен, то трябва да призная-цялата вина и отговорност пада изключително върху мен, като организатор, ръководител на и началник на тоя, така наречен корпус, в Костурско, Леринско и Воденско. Следователно положението в което се намирах след като научих за пълния провал, макар тогава още не добре ориентиран, смътно съзнавах голямата си вина и намирах смисъл само в изкупление на вината си с цената на моя живот. Попаднал в тяхни ръце, аз бях виновен не за това, за което се обвинявам сега, а за гдето съм объркал тайните планове и гонени цели. Стара истина е:"Правото е на страната на силния. Бях загубил силата си. С нея и правото......

Завит с изпокъсаната мушама, която ме вледеняваше, бях съборен от дрямка, след дългия размисъл. На разсъмване се събудих от препрян разговор. В килията стоеше гърбом към мен нисък пълен човек с голям денг пред него. Тъмничаря крещеше нещо срещу него, после дръпна вратата и я заключи. Чак тогава новия затворник, който до тогава чинно слушаше хокането, въздъхна дълбоко,, седна на денка, също гърбом към мен, и подпря главата си с двете ръце. В килията бе още тъмно. Слаба светлина, проникваща през прозореца, очертаваше контурите на приведената фигура. Станах и се приближих до него. Бе нейде далеч от килията, защото се стресна, когато се изправих до денга му.

-Не бойте се-започнах аз- и аз съм като вас.

-Димчев!. извика той изумен- ти как попадна тук?-Скочи от денга си и ме сграбчи. Бе Антон Калчев-брадясал, като мен, а черните му къдрави коси бяха сплетени и по тях се намираха осил, слама, какви ли не други боклуци.

-Разказвай, моля те-започнах аз-разказвай какво се случи след моето заминаване.

-Не зная от къде да започна. Всичко се разви така светкавично, че нямаше време за размисъл.....-Той замълча малко, позамисли се и след това продължи:-Ние имахме сведения, че ти поддържаш връзки с партизаните, но мислехме, че водиш преговори за да ги приобщиш към вас. Не допускахме вероятността да преминеш ти на тяхна страна. Информацията бе, че усилията ти са насочени към безкръвното им обезвреждане. Останахме изненадани, когато Христо Япаджиев донесе за срещата ви над с. Нисия и тая в Месимер. Хайне нареди да бъдеш наблюдаван. При най-малкия признак за потвърждение на донесеното да бъдеш арестуван. Инсталираната радиостанция в часта ви не бе случайно хрумване. Заболяването ти улесни германците. Нарочно настояха за изпращането ти в Солун на лечение. Знаехме, че всички останали твой подчинени офицери са против плана ти, но също така ни бе известно плана= влиянието което имаше както над тях, така и над войнишката маса. Една крута мярка предприета срещу теб, неминуемо щеше да предизвика бунт. Тоя бунт трудно би могъл да бъде потушен при наличието на тая многочисленност. А с отстраняването ти от командването по най-безболезнен начин, всички тия рискове и усложнения отпадаха. Командването се поемаше от Пашков, за когото сведенията бяха по-благоприятни и изненадите почти се смяташе за изключени. След завръщането на хората, които те придружиха до Солун, Христо Япаджиев отново се яви при майор Хайне и предаде категоричното ти нареждане до Пашков, частите да се изтеглят в района на Каймак-чалан. Също така той донесе за заминаването ти за България и за скорошното ти завръщане и поемане на командването. Веднага бяха взети мерки. Бдителноста се засили. Една голяма част от хората бяха разпуснати и обезоръжени а всички ония, които отказаха да се разотидат по домовете и настояха да останат при нас, бяха задържани и им бе обещано в случай на отстъпление да бъдат изтеглени заедно с германците. При отстъплението те ни придружиха до Скопие. Тук почти всички преминаха на страната на партизаните.......-отново Калчев замълча, унесе се и след това с почти треперящ глас каза:-Загубихме битката Димчев, загубихме!....

-А защо ти не замина с германците, а се остави да бъдеш заловен?-запитах го.

-Годеницата ми бе с мен. Във Воден обещаха да я вземат и нея, а в Скопие отказаха. Заради нея останах и аз.

-А къде е тя сега?

-С мен дойде до Битоля. Снощи ми донесе храна. Бях натикан в един тютюнев склад където предстоях четири дни.Преди малко ме доведоха тук и защо толкова рано?.....Вероятно днес ще ни предадат на гърците.Тежко ни!.....Загубени сме!...На мен ми казаха още преди повече от месец,че си задържан. Не вярвах.Недопусках,че ще им се оставиш.....Но щом ни събраха,пътя ни е общ-на юг.

-Нямаме друг избор,освен да чакаме.Но не ни прилича да хленчим. Ако мрем,поне да бъде както подобава.

-Ох,ох,Димчев,страшно е!Не ми се мре.А тая мисъл не ме напуска нито за миг.Страх ме е!Много ме е страх.Ужас ме обхваща,щом ......

-Няма човек,който сам да зове смъртта,без причина.Но разбери,за нас друг изход няма.Помъчи се да се въоръжим с хладнокръвие.Аз съм подготвен за най-страшното.Не казвам,че не ме е страх.Но се мъча да го изтласкам по-назад ~~ж~~ в мислите си.Мисля за хубави неща,пък и не е необходимо да страдам и се самоизмъчвам.Времето е пред нас,шансове винаги е имало и при нас може да дойдат,следователно до последния миг ще воюваме за живота си,без да губим надежда.Отчаянието е съюзник на врага.Редно е ние да не подпомагаме враговете си.....

Същият ден,около залез слънце ни изведоха от килията и ни настаниха в една дълга полицейска кола,която стоеше пред затвора.Вързаха ни ръцете в белезници,а с едно дебело въже-един за друг,настаниха ни на една от средните седалки,като пред нас,с насочени шмайзери,седяха двама въоръжени андарти и толкова също с насочени шмайзери -зад нас. Зорко бдяха за всяко мръдване.Колоната потегли.Водеше моторист.Зад него моторист с кош и един въоръжен андарт.Следваше лека кола,ние,лека кола,моторист с кош и морист.Бе 24 декември 1944 година-бъдни вечер за гърците.Скоро тъмнината притисна всичко наоколо и само фаровете осветяваха отъпкания снежен път,по който колоната припряно се движеше на юг. Късно през ноща спряхме пред затвора в гр.Лерин.Разтичаха се служебни лица,затракаха железни врати,задрънкаха ключове,разтвориха се вратите и нашата кола влезе в затвора.Поведоха ни през широк студен коридор и спряхме пред една врата.Бях вкоченясал.Ключаря отключи,отвори вратата и ни подкани да влезем.В стаята гореше печка.Бе топло и приятно.Два пружинени кревата с дюшеци,послани с чаршави и по две одеала на всяко легло ни очакваха.Около печката имаше оставени нацепени дърва,предостатъчни за за цялата нощ,а до тях в ъгъла-малка масичка с покривка,на която имаше кана с вода и чаша.Няколко вестника от предния ден стояха скътани върху нея.Погледнахме се с Калчев.Придружаващите ни продължаваха да ни наблюдават.

-Стоплете се,-подкани ни един от тях-докато ви донесат вечеря.Вратата ще бъде отключена през нощта.Ключаря ще ви покаже къде се намира клозета,за да можете да о използвате при нужда.А сега добре   сте дошли!

Донесоха вечерята в чиний.Оставиха ни сами.Храната бе достатъчна да се нахраним богато и доволно.

-Аз мислех-започна Калчев-че щом минем гара Кременица,ще ни закачат за колата и щи ни влачат,докато от нас не остане помен,а то.....те ни посрещнаха и настаниха като че ли сме им дългоочаквани желани гости. Възнамеряват да ни използват за нещо.Трябва да бъдем разумни.Вярата ми се възвърна.

Не бях на неговото мнение,но замълчах.Топлината ме унесе в дрямка.Сънът ме грабна в обятията си и ме хвърли в безгрижие.Дълбок,спокоен бе тая нощ.Бях далеч,много далеч от действителноста,положил глава на желан скут,под гальовни ласки,но силно почукване ~~ме възвърна~~ и отваряне на вратата ме възвърна към нея.Двама души последвани от ключаря влязоха вътре.

-Пхьос и ни Димчис?/Кой е Димчев/,запита единия ключаря.Той ме показа.Изгледаха ме зверски и излязоха.Вън бе тъмно.Отново задрямах.Но пак бяхме събудени от други посетители.Все същият въпрос.До разсъмване още няколко пъти бяхме посещавани от групи офицери и цивилни.Сънът ни напусна.Измести го тревогата.Калчев,който зноеше добре гръцки зачете весниците.Чрез тях осведомяваха гръцката общественост за предстоящето ни предаване на гърците,където съдебната власт щяла да си каже думата за нашите безобразия и престъпления.~~извършвани~~.

Общественото мнение се подготвяше за зрелища. Калчев наведе глава и пребледня. След дълго мълчание подхвана:

-Димчев, лошо ни чака!

-Неочаквам добре, щом съм в тяхни ръце, Калчев!-бе отговора ми.

Донесоха ни закуска. През време на закуската чухме да се бие барабан в съседство с затвора. След него глашатая се провикна:

-Граждани и гражданки, в 9 часа на главния площат се свиква митинг по случай предаването от югославянските власти на двамата главорези Димчев и Калчев. Всички на митинга, за да изразим възмущението си срещу враговете на народа ни.

След около един час бяхме изведени от килията в двора на затвора. Вън бе много студено. Бях по къси панталонки върху долни гащи, вече прилечащи на мушама, риза и върху нея лятна войнишка куртка. Калчев бе облечен добре. В двора чакаше цяла рота войници и около двадесет офицери от всички чинове. Двама от тях ни завързаха ръцете с белезници и наредиха да бъдем изведени на улицата~~Около нас~~ Наредени в елипса около нас се движеха офицерите а в втора елипса-войниците. и поехме към центъра на града. Любопитни граждани се присламчваха към групата и когато пристигнахме на площада последният бе препълнен от хора. Нас ни качиха на един подиум около един метър по висок от нивото на площада, за да можем да бъдем наблюдавани от всички пресъствуващи, намиращ се непосредтвено до официалната трибуна, където вече бяха заели местата си официалните лица. Митингът започна. Речи, викове, скандирания: Кремала, чукури, фогя/огън, брадва, бесилка/

Зъзнех от свистенето на вятъра и треперех като лист от студ и неизвестност. Гърците напираха към кордона, за да ни раскъсат на парчета, а българите, застанали по балгоните на къщите окло площата, плачеха, оплаквайки в наше лице собствената си съдба. Даде се заповед всички да се наредят по двама души в колона и минавайки покрай нас да ни оплюят. Образува се пътека от войниците, които ни конвоираха и започнаха първите, най-нетърпеливите, най-озлобените да се провират по двама и да отправят храчките си върху нас, псувайки най-вулгарно и истерично. Хшляди храчки полетяха към нас. Ледени висулки увиснаха по брадите ни, голите ми меса и вършласалите ни дрехи. С кървясал поглед наблюдавах безкрайната колона храчеща върху, имайки само една грижа в момента-да не припадна от студ застанал на подиума. Гняв напираше в гърдите ми, преди всичко към мен, а след това към тия, които ме оплюваха......

Свърши се. До нас се приближи снощният кордон от коли и охрана. Отново в него. Там бе и багажа на Калчев. и моята скъсана мушама. Колоната в същия ред пое на юг, съпроводена от истеричните викове на тълпата. Минахме Сурович, Кайляри, много други непознати селища и към 3 часа след обед пристигнахме в Кожани. -най южния мякедонски град. По това време Кожани бе столица на републиканска Гърция. Гражданскатахвойна бошуваше. Вече се чувствуваше превеса на монархистите. Но надеждата у републиканските сили не бе угаснала. Спряхме пред една сграда. Охраната ни свали от колата и поведе към вътрешноста й. Минахме през обширен двор бпеди да влезем в широк мраморен коридор, в дъното на който мраморни сгъбби водеха за втория етаж. Офицерът, който командваше охраната на конвоя, ни предаде на млад, елегатно облечен човек, с благородни черти и миловиден поглед, който предразполага. Той се разписа на писмото, което му поднесе офицерът и последния напусна стаята. Ние останахме в обширния му, луксозно нареден кабинет сами без охрана с него и той поведе непринуден разговор с нас, който продължи около един час. Ни намек за упрек или любопитство за наличието на множеството храчки по нас, превърнати на висулки, които в топлия му кабинет се разтапяха и падаха по дебелия персийски килим. Все едно нищо не е било и нищо не ще се случи.

На вратата се почука. Влезе старшина, а зад него наредени по двама останаха зад затворената врата шест войника. Цивилният човек любезно се сбогува с нас, пожела ни здраве и радост и ни предаде на старшината, който ни пое и поведе по улиците на града в южна посока, зорко пазени от войничетата. Скоро изкочихме от града и се насочихме към затвора. С пристигането ни, влязохме в караулното помещение. Наобиколиха ни всички, наблюдавайки ни с любопитство и безразличие. Изведоха най-напред Калчев. След 15 минути и мен.

Вкараха ме в подземието на затвора-малка квадратна килия с прозорче голямо и в формат колкото една прочетна книга,без стъкло,а в средата сандък пълен с ситен пясък.Грубо ме блъснаха да седна в него,завързаха краката ми с тежки пранги,ръцете с белезници,а около кръста ми препасаха широк железен колан,който заключиха с катанец/катинар/.Четири синджира,съответно закъчени към четиритях стени на килията и колана фиксираха положението ми в сандъка и не ми даваха възможност да се обърна.Ядене не заслужавах.Нечувствах голите си миса опрени на пясъка.Нощта прекарах в размисъл.Сравнявах посрещането с настоящето.Не мигнах.Сутринта вратата на карцера се отвори и в него нахълтаха много хора,между които и един полковник-кавалерист с камшик в ръка.

-Ти ли си Димчев-ме запита той на гръцки и без да дочаха отговор, изпсува ме най-вулгарно и с все сила стовари камшика по главата ми.Струйка кръв потече по челото,пропълзя край лявото ми око и затопли вкочанясалото ми лице.В тоя момент една млада девойка се спусна гневно към него, хвана камшика му преди да го стовари за втори път върху ми,изтръгна го из ръката му и го захвърли на земята .

-Не те е срам-започна тя на гръцки,трепереща от възмущение.-Това ми било гръцки офицер.На умряло куче нож вадиш.Къде беше по-рано,~~когато~~ да проявиш геройството си,когато бягаше пред него като заяк пред загаре?

Бързо извади носната си кърпичка,избърса с нея кръвта по лицето ми и бързо изкочи из карцера.Само след минута отново дойде със санитарна чанта и седна до мен на сандъка.Прочисти нараненото място с кислородна вода,намаза го с йод и ме превърза.В зрача неможах да видя добре лицето й.След това,обръщайки се към присъствуващите помоли ги учтиво да напуснат килията,за да не утежняват и без това тежкото ми положение,усъждайки постъпката на офицера.

В това състояние прекарах пет денонощия,без да ми бъде дадена възможност да извършвам физиологичните си нужди,нито да ми бъде поднесен залък хляб и глътка вода.Бях се умирисал.И когато ме изведоха от него, същата девойка,която познах по гласа й,ми даде комплект долно бельо, панталон,пуловер,палто,вълнени чорапи,чаршаф и за завивка едно червено чердже,подобно на реснач,но изработено от козя вълна.Бе наредила да ми бъде предоставена топла вода за измиване и преобличане.

Бях настанен в една голяма килия в която имаше 72 арестанти.Моето място бе до вратата,тъй като нямаше друго свободно.Храната бе много слаба-по няколко зърна нахут в чинията и по една две капки олио.А хляба бе сух горчив чаривичен.Почти никой не ядеше храната.Останалите получаваха ежедневно храна от вън,чрез своите близки.Само ние с Колчев бяхме на казан.

На следващия ден под силна охрана бях изведен от затвора и поведоха към града.Влязохме в един двор.Изкочи млада жена и ни посрещна.

-Това ли е човекът?-запита тя някак си надменно.

-Да!-бе отговора на едного от охраната.

-Брадвата е на дръвника.Нека нацепи дърва за няколко дена,-допълни тя.

Всичко разбрах,но се правех,че нищо не разбирам и продължавах тъпо да наблюдавам придружаващите ме.Между тях имаше един който знаеше български.

-Господин Димчев,-започна той- ще тръябва да нацепите тия дърва за началника.Брадвата е на дръвника.Не бързайте.Имате време.Пък и утре е ден.Вие сте много изтощен.Претакайте.....Никой няма да ви похвали,ако проявите усърдие.Чака ви друг куп на друго място.Готованковците край нямат.Вие разбирате-целта е да бъдете унизен.

Чувствайки очудването ми от проявеното откровение,той продължи, сякаш да ме успокои и да потърси оправдание за смелоста си.-Вие не се тревожете.Никой от тия около нас не разбира езика ни,а аз знам целта им.

-От къде сте вие?,-запитах го на свой ред.

-От с.Емборе.

-Най-южната крепост на българщината-отговорих му и се залових за работа.

-Десет души ще ви пазим с насочени срещу вас пушки........и Иван не довърши мисълта си,прекъснат от началника на охраната.

-Какво си задрънкал с тоя звяр бе?-запита го той.

-Обяснявам му какво да прави,та нали за това ме взехте и мен?

Застаналите в кръг войници около мен привлекоха вниманието на случайн
минувачи.Скоро двора се изпълни с любопитни граждани.Черната брада и увис
нали мустаци даваха още по-бляд вид на лицето ми.Сили нямах,но чистия въз-
дух,живота на вън,свободата и съчувствието,което плучавах от граж данств
те ги удвояваха.Нови се раждаха,напир ха и с замах забивах брадвата в деб
лите дървета,които нетърпеливо чакаше да бъдат нацепени и приготвени за
печката,надменната домакиня.

- Какво се дуе тая простачка,същински пуек-рече една възрастна жена н
друга застанала до мен.А обръщайки се към домакинята продължи:-Не те ли е
срам ма?Защо мъчите човека?Ти да не си слаба,Я виж каква си кобила.

-Я ти не се меси кам където не ти е работата....

-Простачка,не ми било работа,а?Море пусто дърво....най напред по мъжа
а след това и по тебе.

-Права е Еврипида-обади се друга жена-откъде на къде безплатен emикяр
на вас чорбаджиите и при това чужд човек,затворник

Обадиха се и други.Нахвърлиха се върху домакинята като оси.Тя неме
да издържи на народния гняв и побегна оставяйки дървата.Отдалечавайки се
през сълзи тя добави:

-Ще ви науча за вас всички.Скъпо ще ми заплатите!

-Кого плашиш ма,кучко,-настръхнала,изпъчила гърди и опряла ръце на хъл
боците си Еврипида просто изкрещя правейки няколко крачки по посоката по
която се отдалечи домакинята-един живот ни остана,но него така лесно не ще
дадем,чули?.....

За унижение бе казал Иван.Но не бяха преценили авторите за кого ще
бъде то-за мен или за тях.Само следващите няколко дена бяха достатъчни за
да разберат грешката си.Гражданството където и да се появявах ме обсипваше
с внимание.Носеха ми ядене,а често и ме отменяха за да мога да се нахраня.

Често бях вежливо запитван от местни жители на чист български език,
макар с известен акцент на хора,които дълго време не са го употребявали ,
за месторождението ми,за причината на задържането ми,интересуваха се за
семейното положение,начина по който съм попаднал в затвора,макар гръцката
преса се пълнеше с подробности около причините за предаването ми на гърцит
и как съм бил предаден от югославските власти за да бъда изправен пред
народния съд и да отговарям за престъпленията си.Отговарях късо,сдържано,
премислена всяка мисъл,предпазвайки се да не засегна националното им дос-
тойнство.Оставях те да дойдат до извода по свой път като само ги насочвах
към причините,които ме доведоха до това положение да бъда в момента играчк
в ръцете на случайни дерибей.Но разговорите от ден на ден се задълбочаваха
Охраната също проявяваше любопитство и не пречеше,нещо повече дори поощря-
ваше ги.Напоследък възложената работа свършваше някой гражданин,а мене
използваха да им разяснявам въпроси,~~които~~= от които се интересуваха.

Веднаж седнах на масата с един офицер заобиколени от множество гражд
ни.Стаята бе претъпкана с кожански граждани.Започна се непринуден разговор
за причините,които ни изправят едни срещу други.Коментираха те по повод
моето разкарване по града като мечка.Слушах и не взимах участие,тъй като
разговора се водеше на гръцки.Спора се разгорещи и премина в ряска кавга.

-В Македония няма българи,припряно защищаваше тезата си един червенда-
лест,дебел гражданин,надарен с красноречие.-Тук-продължи той-има само сла-
вяногласни и всякакъв опит да бъде откъсната тя от Елада е удар срещу един-
ството ни.

-Не е вярно-противопоставии се офицера.-Важното е ~~какъв=си~~ как се чувст-
ваш,а не какъв си.Ние сме длъжни да им осигурим свобода на словото и рав-
ноправие,като не им се пречи да си говорят на оня език,който родителите
им са говорили.

-Това значи да признаеш тяхната национална принадлежност и да оправдаеш
териториалните претенций на българите.

- До там няма де се стигне,но да се признае националната им принадлежно
ност ще се наложи повече от сигурно.

-Това е предателство спряма националните ни интереси.

-Не смятам да е,но на свой ред мога ли да запитам,не са ли шовинистичнит
=ни стремежи между балканските народи причина да бъдем изправени три пъти
през последните тридесет години едни срещу други само заради Македония?
До кога ще продължаваме да създаваме умраза и вражда помежду си?Не ни ли

водят до нови кръвополитни сватки?И за кого? Не е ли в интерес на опр делена класа,чийто интереси.....

-Стига,-изкреща червендалестия.Вие от ЕЛАС сте предатели,агенти на Москва,на славянството.Родината на Александър Велики била българска. Глупости...Но нека ние не се горещим.Да чуем нашия пленник,тоес вашия как мисли по тия въпроси.Чрез преводчик бях въведен в тяхния разговор в кратце.Всички отправиха поглед в мен очаквайки какво ще кажа.

-Роден съм в Енидже Вардарско и съм българин.Друг език освен бълга гарски не зная.Всички мой близки,роднини,съседи и съселяни говореха на него .Ходих две години в гръцко училище.Забраняваха ни да говорим на матерния език,но щом излезехме навън отново започвахме.Нищо не научих.Цялото село,освен попа и даскала,спореха,радваха се надяваха се гласно на чудо,шпионираха се на езика,който сега говоря пред вас.Извода направете вие.-Говорех бавно,а преводчика високо превеждаше всяка моя мисъл на гръцки.-Не искам да бъда разбран криво.Аз съм българин, но не споделям шовинистичното схващане в България,че Македония е българска,както и успорвам,че тя е гръцка или сръбска.Етническия характер на Македония е много пъстър.Ето виждате в Кожани,който е най южния град на Македония,се говори на гръцки.Костурско,Леринско,Воденско предимно се говори на български,а в селата Нисия,Вълкояново,Баница, Острово,Месимер,Гугово,Теово и много други почти не се чува гръцки,а селяните споделят тайните си на български.За тях гръцкия език е официа лния,за учреждението,за спокойствието им.Но приберат ли се в своите бедняшки хижи,те заговорват отново на матерния си език.На него пеят приспивни песницки на децата си,на него мислят,с него говорят помежду си,на него се надяват,защото той е в кръвта им.На него разказват легенди за национални герой,преувеличават техните дела,хулят поробителя и очакват по щастливи дни.Та не е ли същото с гръцкото население по нашето черноморско крайбрежие?Не тъгува ли то за Елада?Не е ли двулично и не е ли под съмнение неговата лоялност по отношение българските национални интереси? И тук и там е на лице привързаноста към националната принадлежност,към нацията.Нека не се залъгваме.Това е самата истина.Тогава? Аз казвам:стига сме препасвали саби ипушки за изтребление.Да започнем от онова,което може да ни обедини.А общи интереси има-спокойствие,свобода,равноправие в общноста,отказ от асимилация,зачитане чуждото достойнство,без да накърняваме своето,единство във всяка една инициатива.Не ни ли разидинява от векове Македония? Тя е ябълка на раздора между балканските народи.Неможем ли я превърна в съединително звено?Може и добавям-трябва.Аз съм автономист по обеждения и се назовавам МАКЕДОНЕЦ.И се гордея с това.Но нека веднага да поясня какво съдържание влагам в това понятие.Македонец това е гражданин роден в Македония или от македонско потекло,без разлика на вяра и национална принадлежност,който е осъзнал необходимоста от единодействие на всички националности в Македония,на базата на равноправието, обиращо се на политически,икономически и културни интереси.МАКЕДОНЕЦ-това е географско понятие с политическо съдържание.Обособяването на Македония като самостоятелна политическа и икономическа единица ще отстрани причините,които ни разделят.Нещо повече-ще ускори създаването на едно балканско единство в което всеки народ ще намери своето равноправно място и всички ще се радват на мир и спокойствие,благоденствие и напредък.Всички спорове сами по себе си ще отпаднат.Стига да не се намерят рушители,които отново да започнат да подклаждат старите вражд и болки.Ще си отдъхнат народите,ще сеотдадат на мирен,градивен труд, без да се страхуват да говорят,мечтаят,вярват на своя матерен език. Страхът ще изчезне.Антагонизмът-също.Аз това горещо желая този момент и вярвам,че ще доживеем това обще щастие.Но са необходими ревностни пионери в тая насока.От това ще спечелят народите-ще загубят монархиите,чийто клики използват шовинистичните ни страсти и ни изправят един срещу друг.Стига сме били пионки в ръцете на други.Време е да вземем ~~в ръцете съдбата си~~ съдбата си в собствени ръце.Това е моето верую и отговора на вашия спор.

Всички присъствуващи мълчаха,отправили погледи в мен.Мълчах вече и аз.

Възрастен човек наруши общото мълчание:

-Е видите ли?Право е момчето.Какво ще му противопоставите?И той е като нас.Но нищо не ще ви попречи утре да му отрежете главата,защото въображаеми интереси искали това.Неговите разбирания никого не заплашват,а само ония,които още не искат да се откажат от старо величие, което никога не ще се върне вече.В наше време величието има друга стойност.Обвиняваме българите,че били варвари,а не показахме ли ние същот по отношение на него?Четете ли пресата?Аз се срамувам.Вярвах,повлия от пресата/от нея/че е изрод.Трябваше да се убедя,че той е жертва на една величава идея,която на некой не им допада и не им изнася да се говори и дори жертва за нея.До тоя момент аз оправдавах взетите срещу него мерки,но след като чух от неговата уста неговите идеи,за мен той е патриот,истински борец,който е готов да даде живота си за своята идея-свободата и независимоста на Македония.Заслужава адмираций и уважение.Няма вид на задист,както се сили да го представи нашата пропаганда,а в такива ръце е попаднал.Величие трябва да търсим в неговот верую,дълбочина и мъдрост.

Настана оживление.Всички говореха,надвикваха се,спореха,дори се караха.Неможех всичко да схвана.Седях с наведена глава и се стараех да преценя какъв ефект са предизвикали моите думи.Но спорът се разгорещи и взе остър характер.

Пожелах отново да ми бъде предоставена възможност да говоря. Макар и без охота за някой, бе ми позволено.

-Не разбирам в каква насока се води спора ви,но по неговата разгорещеност,схващам,че някой са засегнати от моите идейни позиций. Моля за извенение,ако с нещо съм обидил някого.Казаното подържам с пълно съзнание и отговорност.Прямотата не ме плаши.Нито униженията. Свикнал съм на тях от дете.Колко горчиви хапове ще се наложи да прегл на до последния дъх.....Но винаги с чест,иначе жертвата няма стойност

-Ама шамар за вас философите,-обади се отново старецът.

Седящия до мен майор се опомни.Повика едного от охраната и наре незабавно да ме приберат в затвора.

Това бе последното ми извеждане от затвора.С държанието си бях спечелил общественото мнение в града.Гражданите бяха добре осведомен за безчовечното ми третиране в затвора и за маскарада в Лерин.Отговорните фактори бяха отменили решението си да ме показват като звяр на гражданството.Желанието им да бъда унизен-злепостави тях.

VI

Кожанския затвор бе стара каменна двуетажна постройка, останала още от турско, заобиколена с висока дебела каменна ограда. Долния етаж се състоеше от дълъг коридор, издигнат на едно стъпало от земята, от чиито страни бяха наредени по две големи килии и в дъното малка квадратна стаичка, някога използвана за [illegible], в по-нови времена за баня, а през дните когато бях аз, за съблекалня. От двора през двукрила врата, която стоеше отключена от 7 ч. сутр. до 21 веч. се влизаше във въпросния коридор широк два метра и дълъг около 15 метра, и завършваше със съблекалнята, чиито [illegible] зазидан с един ред тухли и само през малка дупка, мястото на [illegible] ли, пропущаше слаба светлина в него през вечно отворените [illegible] за съблекалнята. Вратите на килиите не се заключваха, [illegible] вечерно време с лост се залостваха от външната страна. През целия ден бяха отворени и затворниците свободно преминаваха от една в друга килия на разговори и коментарии. Затворниците се деляха на 3 групи — едни с ~~определени~~ конкретни деяния, ~~получили присъди~~ осъдени и излежаваха сроковете си, други чакаха ред да бъдат изпратени пред съда и трети — следствени, нещо което се среща по всички подобни заведения. Всички тия хора [illegible] врагове, извършили политически деяния, сътрудничели с окупатора или не са се подчинявали на съпротивителното движение, чужди [illegible], които са въодушевлявали ония, които с пушка в ръка са се борили за честта и свободата на своя народ. Освен тая категория в затвора имаше и задържани, ползващи се с привилегии. Това бяха лица които [illegible] взимали участие в съпротивителното движение на ген. Зервас, но са се опълчили срещу народно-демократичния режим установен от [illegible], подкрепени от дошлите от Египет монархически войски за ликвидиране на републиканската власт и "възстановяване на монархията". В момента когато аз бях предаден на гърците, в страната бе избухнала още от началото на м. декември гражданска война, като монархистите бяха явно подкрепяни от англоамериканските сили. В Кожани бяха задържани политици, дипломати, учени, юристи, висши военни, които са били пленени при битката за Пирея от републиканските сили. Тук те бяха третирани като пленници или по точно като заложници. Режимът им бе свободен, ползваха се с пълна свобода в района на затвора, без право да го напускат. Имаха право на ежедневно свиждане за неограничено време, получаваха храна три пъти на ден от вън, преса, четиво, [illegible] мнения — достойнството им ревниво пазено и [illegible] съблюдавано, доколкото обстоятелствата позволяваха. Те даваха тон на режима в затвора. Край тях бе облекчено положението и на останалите. Управата на затвора се намираше на кръстопът. Сведенията за хода на военните действия в страната не бяха благоприятни. Монархистите печелеха ежедневно терен. Отдавна южните територии бяха в техни ръце. Скоро в Солун бяха стоварени войски. Наред с военните действия тайно се водеха преговори за слагане край на гражданската война. Монархистите в Кожани развиваха трескава дейност. От ден на ден ставаха по нагли — заплашваха

Тая ситуация хвърляше своя отпечатък върху верността и твърдостта на републиканските сили. Колебанието се чувстваше, разложението бе последица от него. И аз имах възможност да го почувствам. През дните, когато ме разкарваха из града. Строгостта на охраната се стопяваше, щом населението ме вземеше под своя закрила. Недоимъкът, естествено явление след една дълга чужда окупация, се преписваше от монархистите като слабост, неумение да се справят републиканците в трудния за гръцкия народ момент. Гладът и мизерията бяха докарали широките народни маси до отчаяние и като магнит бяха претеглили тяхните погледи към хвърлилите котва в Солунското пристанище американски параходи, натоварени с топло облекло, хранителни продукти и медикаменти, от каквито се чувстваше най-голяма нужда. Американците не бързаха да растоварят своите товари, давайки възможност да се разбере, че те подпомагат не гръцкия народ, а монархическа Гърция.

В този момент, когато силите на реакцията, бавно но сигурно печелеха над силите на прогреса, ние с Калчев лежахме в Кожанския затвор. И докато те — Републиканци и монархисти бяха врагове помежду си, ние бяхме техни общ.

В моята килия имаше четири души осъдени на смърт, девет на различни срокове и един следствен, който бе дълго време обект на коментариите на правниците в затвора. Останалите бяха заложници — видни представители на монархическата клика, между които бе и Киру — човек с голямо влияние, авторитет всред затворниците и с богата култура — вероятно същия Киру, който дълги години, след окончателното възстановяване на монархията, бе дългогодишен представител на Кралство Гърция в ООН.

Нашата килия бе центъра на дискусиите. Тук от сутрин до девет часа вечерта се водеха спорове, обхващащи вътрешната и външна политика на Гърция, балканските и световни проблеми, ~~както~~ за изхода на войната и за нейното възможно продължение между съюзниците. Тогава упорито се разпространяваше слухът от задържаните, които имаха неограничен достъп до външния свят, че е предстояло прегрупиране на силите и че СССР ще трябва да премери сили с англо-американците, подпомогнати от германската оцеляла армия и от останалите европейски народи. Почти във всички — всеки спор по балканските въпроси бяхме превличани с Калчев, който знаеше отлично гръцки и немски, обстоятелство, което използвахме.

Между заложниците се намираше и един българин от Берските села, който знаеше български по-добре от мен, но който нито веднаж не произнесе дума на матерния си език. Получил стипендия, завършва средно образование в Атина, след което на държавни разноски бил изпратен в Оксфорд, където получава солидно висше образование и титлата "доктор по историческите науки". Завръщайки се започва да работи върху македонския въпрос и трупа том след том, необезпокояван от никого в една вила намираща се в вилните зони край Атина, която получил като подарък. Така Христо Христов става Ристис и започва да сипе огън и жупел срещу всичко българско, славянско в Македония, твърдейки, че всички в Македония са елини, потомци на Александър Македонски, и че асимилаторската роля на славяните била опасна пряко за целостта на Елада и крайно време било да се справят с нея отговорните фактори в Гърция след края на втората световна война, използвайки антибългарските настроения сред гръцкия народ и попълвайки гръцките националисти с непрокопсани поколения.

121

Въоръжен [illegible] и исторически данни, умело подбирани с години в неговите [illegible] и опитен в споровете, бе опасен опонент. Превъзхождайки ни по познания и широка култура, упорито защищавах историческата [illegible] принадлежността на Македония. Слушателите, всички образовани и добре запознати с третираните въпроси, при това въоръжени с шовинистична закалка, непоклатимо стояха на страната на Христов. Бях заместен [illegible] всички, но упорит, въоръжен с висок дух и [illegible] маке- [illegible] и убеден в правотата на своите позиции. Спорът за националността принадлежност на македонците бе най-яростен и той приковаваше вниманието на всички. Подемеше ли се, килиите се изпълваше-слизаха и [illegible] от горния етаж. Идваше и Директорът на затвора. Спорех на български, Келчев превеждаше на гръцки. Христов поправяше, когато не [illegible] добавяше или пък дезориентираше слушателите. Това налагаше Келчев [illegible] да се намесва в интерес на истината. При един спор, за твърдял, че потомците на Филип Македонски и Александъръ Велики са отдавна удавени от компактни славянски маси, които дълбоко са навлели на юг към Тесалия и са стигнали чак до Пелопонес:

- Вие сте историк, не е необходимо Вас да уверявам е тая всеизвестна историческа истина-продължих аз-която дори децата знаят у нас, че при Великото преселение на народите-татари, печенеги, хуни ~~[illegible]~~ са помитали всичко по своя път на предвижване на запад и племената неможейки да устоят на техния напън преминавали Дунав и са се спускали на юг. Така компактни славянски маси, които предхождали хуните, татарите, печенегите, маджарите са заели полуострова и достигнали най отдалечените му и безопасни места. Ако говорим за чистотата на расата на нашите два народа не се знае в чий жили тече повече чужда кръв-дали в вашата славянска или в нашата македонска. Оформянето и създаването на българската нация завърши през последния век от турското робство. Македония бе — люлката на българското възраждане. Макар, че гръцкото духовенство положи колосални усилия да погърчи славянския елемент в Турската империя, славното минало не бе забравено, то вдъхнови нови сили пориви и за едно сравнително късо време българският род отхвърли гръцкото духовно владичество, създавайки своя национална черква и възвръщайки своята писменост. Първо място в тая борба историята отделя на българите от Македония. Спомените за славните български царе: Борис, Симеон, Иван-Асен, Самуил възкръсха чрез историята на Отец Паисий и отново завладяха съзнанието на широките народни маси, без да отмине и вашите деди и прадеди, г-н Христов. И днес вашите родители, макар да се гърчеят, повече от интерес, отколкото от съзнание, не знаят нито дума от езика, чийто кауза тъй страстно защищавате. Как ще обясните емигрирането на единия ви чичо в Америка, където взема дейно участие в Македонските политически организации?Не изпитвате ли неудобството, че жената, която зашивахте си е скъпо заплатена?Вие сте продаден човек и нямате свободна мисъл.Жалко,че предпочитате интереса пред истината.Днес,след тая изтощителна война е необходимо да търсим контакти,да защищаваме идеи,да жертваме сили и здравения, не за шовинистични цели,а по възвишени и благородни намерения насочени към единството на балканските народи.Като се има предвид,че Македония е ябълката на раздора, нека я предоставим на жителите му,нека ги улесним да създадат своя политическа организация, свое държавно ръководство,в което всеки да се чувства такъв, какъвто е, без да се страхува за утрешния ден или да се срамува за прегрешенията,ако такива има.Нека възтържествува девизът на Уйлям Гладстоне-МАКЕДОНИЯ ЗА МАКЕДОНЦИТЕ.Тогава Вие и вашите родители няма да се срамуват че са продали съвестта си,нито аз или който и да е друг завършил висшето си образование в България, ще се смущава, че е огреян от чужда на македонската кауза пропаганда.Всеки ще е македонец въодушевен от еднодействието на всички родени в Македония без разлика на вяра и национална принадлежност.Ето Г-н Христов човечното и безкористното, към което трябва да се насочим.Тая бе моята идея – за нея лежах в затвора,а не както вие се силите да докажете, че ние имаме за задача да откъснем Македония от Гърция и я присъединим към България.Македонският въпрос чака своето разрешение. Той ще бъде разрешен тогава когато всички се убедим и ръководим от интернационални балкански съображения и интереси.Издигнем ли отново знамето на шовинизма, то ще е начало на нови борби,нови стълкновения между балканските народи и нови страдания преди всичко на македонското население.А правилното му разрешение-значи спокойствие, мир,напредък,единство между македонци,а от там и общо балканско единство с голямо бъдеще и благоденствие."....

Христов почервеня,смути се.Ударът дойде неочаквано.Той не можеше да допусне,че ще се добера до неговата биография, за която бях осведомен от младата лекарка,която случайно се добрала до нея от директора на затвора.Той бе надменен и надут.Със своето държание той дразнеше своите благодетели и бе си спечелил тайната им омраза.Разкривайки пред тях усърдно прикриваното от Христов,негово минало,те останаха изненадани,но и удовлетворени.Демаскирането отговаряше на техните лични интереси и прикрита злоба.

Директорът се подсмиваше под мустак,Госпожица Елена сияеше от радост,а Христов се потъна от срам.Битката с него спечелих.

Срещнах един предател.Време беше за обяд.Елена ме поведе към нейната стая на горния етаж.

Разпределението горе бе друго.Голям салон, до който се стигаше по външна каменна стълба. От двете му страни имаше по четири стаи с големи прозорци, предназначени за следствия. Но сега четири от тях бяха заети от жени и една служеше за дирекция на затвора. Под каменната стълба бяха карцерите, където прекарах първите пет денонощия. Срещу входа за женското бе главния и единствен вход за двора на затвора, до който продължаваше едноетажна постройка, която служеше за спално помещение на охраната. Тук до входа със телена мрежа бе заградено малко място, където сутрин, обед и вечер ставаха свижданията и предаваха храната посетителите на своите близки затворници. Единственият часовой, който охраняваше затвора стоеше отвътре пред тая желязна порта винаги заключена, а до нея малка вратичка служеше за постоянно влизане и излизане на посетители, следователи и гости.

Стаята на Елена не приличаше на затворническа килия. Два кревата оправени прилично застлани, персийски килим по пода, маса с три стола, върху която стоеше ваза с цветя, картини, шкаф, готварска печка, чинии, прибори, всичко, всичко необходимо за едно спокойно съществуване. Нейната другарка по участ, Мария, родом от Атина-юристка, също млада и хубава, бе по-студена по темперамент, но също така заможна и влиятелна. Нейната майка, както и тая на Елена, след тяхното задържане, си се установили в Кожани, за да могат да се грижат за децата си. Те не жалеха средства и време, за да могат да задоволят нуждите и капризите им. Идвате ежедневно по три пъти на ден посещаваха затвора и носеха храна, която дъщерите им никога не можеха да изконсумират. Бях постоянен гостенин в килията им за обед и вечер. Изпитвах неудобство, но те щом получеха храната прибягваха да ме търсят в ~~килиите на~~ долния етаж. Мило внимание в тая тягостна атмосфера.

Елена бе родом от Костур. Майка ѝ от българка, ~~поради което тя~~ Тя знаеше майчиния ~~знаеше~~ си езика. Ще добавя-потеклото им е от стар гъркомански род, където омразата към българщината е била по-голяма отколкото в чистокръвните гръцки семейства. Но това не ни пречеше да водим дълги и искрени спорове. От нея научавах всичко каквото се говореше в техните среди в града и в затвора, какво се пише в пресата. Тя ми помогна да срещна Христов, когото ненавиждаше. На нея дължа много авторитет и внимание, и с което ме удостояваха. Само демонстрираше към мен уважение и даваше тон. ~~Само~~ а активна андартка тя намери сили да преглътне омразата и злобата и прояви рядка човечност.

-Страхувам се за вашата съдба-много често ми казваше Елена.-Комунистите ще си отидат. Те нямат време да се разправят с вас. Тях ги занимават сега други грижи. Но някои са по-опасни. Ох не знам, не знам...Страх ме е да си помисля.

-Защо се страхувате, Госпожице Елена?

-Слушам спорове, които водите долу в килиите, които са зледят с жив интерес от всички, но най-внимателно от полковник Кацакьорс. В ваше лице той вижда опасен враг за цялостта на Гърция. По негово мнение идеите ви са заразителни не само за славяногласните, но и за маджирите /така наричат тесните гърци преселниците от Македония/. Той е Комунист", често повтаря пред нашите Кацакьорис. Аз и други му "възразяваме, че ако сте такъв, червените не ще ви държат в затвора.

"Не, не, вие нищо не знаете за неговите връски с нашите комунисти. Той е агент на Москва", продължава да твърди той. Бъдете сигурен, че ако попаднете в ръцете на нашите вие в лицето на полковника ще имате опасен враг. Той ви мрази още от нелегалния живот. Не забравяйте, че има голямо влияние всред нашите среди

— Госпожице Елена, има ли значение като какъв ще умра? За мен е безразлично. Идеите не могат да бъдат боядисани. Убеден съм, че моя край ще дойде тук в Гърция ~~не~~ скоро. Всеки изминат ден е и нова възможност.

Тя трепна, промени цвета на лицето си, помълча малко и нерешително ме запита:

— Как да разбирам последната ви фраза, господин Димчев? ако това не е тайна?

— Разбира се не. Искам да кажа да дам по-голяма гласност на ония идей, които вдигнаха на крак хиляди същества по нашите места. А това е достатъчно за един човешки живот.

— Дори много.... Завиждам ви!

—Поласкан съм от преценката ви, госпожице, но вие имате време да дадете много повече, отколкото можах да дам аз. Вашите възможности почват — моите свършват. Поле за действие имате неограничено.

Тя неусетно бе попарена от необяснима за мен причина .

—Защо се натъжихте, госпожице?

Тя вдигна поглед и го спря изпитателно върху мен.

— Ще бъдете ли откровен в отговора си , ако ви задам един въпрос, който мира не ми дава?

— Разбира се. Питайте ме.

Занимава ли ви въпроса за вашето бъдещо съществувание?

—Има ли човек, който да е безразличен към него? И можете ли да допуснете, че аз правя изключение?

—Не свъртайте въпроса .Положението ви е тежко. По-тежко, отколкото може да се допусне при тая обстановка. Вие търсите ли изход ?

—Не виждам такъв, освен официално пускане през вратата.

—Това трябва да ви кажа с положителност няма да стане. Иска ми се да не сте искрен. Вие трябва да ми се... не се доизказа. В стаята влезе директорът на затвора и прекъсна разговора

Напуснах килията озадачен. Провокация ли бе започнатия разговор или сериозна човешка загриженост? Ето кое ме хвърли в тревога.

От момента на докарването ни в Кожани непрекъснато наблюдавах, проучвах и преценявах възможностите за спасение. Единственият начин бе бягство. Колкото и опасно да бе това, за мен бе светъл лъч в непрогледната нощ. С тая мисъл лягах с нея ставах. Усъмних се в искреността на Елена и се разтревожих ~~[illegible]~~, че в много често ~~случаи~~ разпитвах затворници за пътища, подходи към Кожани, интересувах се за техните села, особено за ония, които са около града, макар всякога да съм влагал разум и мярка, все пак прозорлив би отгатнал далечните ми намерения. Не бе ли тя мухоловката? И не бе ли преди всичко гъркиня? Трябваше ли да изпускам това непредвид? Удвоих предпазливостта в доуточняване на подробностите около по изпълнението на твърдото решение да извоювам сам свободата си.

Посветих в намеренията си Калчев, с цел да го спечеля, ~~и него~~ и заедно да потърсим спасение. Той отказа.

-Това е лудост, Димчев. Няма никакъв шанс за спасение, докато тук възможностите са големи. Те ще ни потърсят, за да ни използват. От нас зависи как ще се проврем между скалите. Има вероятност да водим голяма политика.. Съветвам и ти да се откажеш. Ще направиш непоправима грешка.

Наведох глава и премълчах. Калчев не бе прав. Страхът от страдания и неизвестност раждаха у него философия, която го тласкаше в блатото на пораженството, или към явна гибел.. Доводите му бяха несъстоятелни и детински. Той се самозалъгваше. ~~Сигурен бях~~ бях уверен, че сам не си вярва, а това, в което сам не вярваш, трудно можеш да убедиш друг.

Затишието около нас не се дължеше на някакво специално внимание, а на тревожното положение на вътрешния фронт, където монархистите печелеха. Слуховете за техни успехи ~~на тях~~ и поражения за републиканците, хвърляха в тревога последните и поставяха на преден план други важни и неотложни задачи, свързани с тяхното съществуване. Ние бяхме в забрава-на втор план. Но това не значеше, че сме забравени и че настъпват благоприятни дни. Калчев пропускаше обстоятелството, че за Е.Л.А.С. ние бяхме фашисти-оръдия на хитлеристите, а за тия, които щяха да ги заместят на държавното кормило-комунисти, агенти на Москва, пета колона на международния комунизъм. Подмятанията на Елена за опасностите, които ни предстояха напълно споделях, макар да си давах вид, че съм се примирил с тях.

Много често влизах в стаичката в дъното на коридора и хвърлях бегъл поглед навън незабелязано от околните. На около четири метра от пролуката, през която наблюдавах отстоеше високата каменна ограда на затвора.Веднъж поопипах тухлите.Лесно бе да си направя отвор от където да се измъкна.Така се роди плана за бягство през тоя полузазидан прозорец.За неговото изпълнение бе необходимо да разреша два основни въпроса,как ще отворя вратата вечер след залостването и и как ще прескоча оградата.Моментално изкочих на двора завъртях се около готвача,помогнах му да приготви по бързо обеда като му нацепих дърва и огледах мястото по спокойно и съсредоточено отвън.Само стъбба или високо четири метрово дърво можеше да ме улесни в преодоляването на това сериозно препятствие.Разрових затрупаните със сняг дърва и за мое щастие открих няколко дълги чепати ,които подхвърлихпо настрана в рохкавия дълбок сняг край оградата.Разрешението бе намерено.Оставаше да намеря начин да отворя вратата.

Тя бе стара и се отваряше навън.Залостваше се вечер със специално квадратно желязо доста дебело прикрепено към рамката на вратата,което при залостено положение влизаше в пригодено легло на рамката .Но от продължителното употребление леглото бе износено и при най-малко усилие лоста лесно можеше да се измъкне от него и вратата да се отвори.До положение да се подхване с пръсти и напълно отмести. Над лоста на вратата, на човешки бой имаше дупка доста широка,която е служела за шпионка,но сега не се използваше.Издебнах момент когато всички бяха излезли на двора около посетителите~~от вън~~ завързах лоста от външна страна с канап,прекарах го през ~~дупката~~ едното ухо ,служещо за държач и върнах канапа през дупката в вътрешната страна на вратата.Дръпнах канапа и лоста се отместиБързо демонтирах всичко и развълнуван изкочих на двора. Пред хводната врата на долния етаж ме срещна Елена.

-Елате,господин Димчев,елате да обядваме.

Последвах я мълчаливо,без съпротива,каквато почти винаги проявявах друг път.Сега послушно вървях след нея умислен ивдлъбен във възможноста да ми се усмихне щастието.

-Мария,заговори на гръцки Елена ,знаеш ли че тоя наш приятел днес тръгна към нашата килия без повторна покана! Изненада ме.

-Вижда ми се блед и някак си особен.а Елена,Какво ще кажеш ти?-отговори приятелката й,без да ме изпуска от погледа си,седнала на масата срещу мен.А Елена наведена над печката,където бе поставено яденето за подгряване спря песничката,която си тананикаше и бързо се загледа в мен.Тъга осени лицето й.

-Имаш право,тъжен е.Нещо се е случило.-Обръщайки се към мен запита:

-Защо сте така натъжен,~~като чели извън себе си~~? Да не се е случило нещо?

-Не нищо особенно.Малко съм меланхоличен.Преди да ме поканите бях далеч,много далеч със своите близки със своето минало,със спомените си.Те се дали своя одпечатък

-А има ли сантиментална болка?

-Не е останало време за любовни приключения.По-право отдавна съм се излекувал.Все пак отвреме на време ме парва някоя преживелица,която на млади години ме е хвърляла в прегръдките на амура.

-Сега да не сте остарял?

-Не но обстановката,задълженията,момента съвсем не отговарят ~~за~~ за тоя род желания.Сега друго,много по важно ме занимава.

-Разбирам ви и ви съчувствам,но.... . и се обърна към своята приятелка отново но гръцки,за да й предаде разговора.

Роден в гръцко за от млади години знаех отчестиезика на поробителите ни,чието училище съм посещавал като забавачник три години. Не веднаж съм бит затова,че съм се изпускал да заговоря на матерния си език.Сега при водените разговори почти всичко разбирах,но никой не знаеше,че знам гръцки.Затова и моите приятелки свободно си говореха пред мен,спокойни,че нищо не разбирам.

-Нещо го мъчи-каза Елена на приятелката си,поднасяйки обеда.

-Не може да не е научил за това,което го очаква...и предогажда.

Но нека не говорим пред него.После.Той..... и замълча

Обеда мина при сравнително тягостна атмосфера.Причината бях аз. Радост и смут,увереност и несигурност се боричкаха в мен.Но реше бе непоколебимо.Касаеше се за живота.Прибрах се в килията си.В н нямаше никой,Всички бяха на вън.Бе първия слънчев ден през тоя м Слънцето примамваше с топлината си.А новината за завземането на гр.Волос от монархистите разгаряше споровете и роеше надеждите.

Отново се вмъкнах в тъмната съблекалня.Внимателно откъртих няколк тухли от прозореца.Отвора стана достатъчно голям,за да мога да се провра през него.Наредих ги отново,замаскирах и изкочих също навън. Отидох при Калчев,който се препичаше и пощеше.След това се прибрах в килията,полегнах,за да дремна малко,но съня бягаше.Времето течеше бавно и мрака с закъснение нахлу в затвора.Елена влезе в килията и направо отиде при своите политически приятели,където дълго се застоя.На излизане просто ме повлече с себе за вечеря.Бе трогателно мила и внимателна.Прояви и любопитство.Интересуваше се за моето минало,за мой любопитни преживелици,за намеренията ми ако жив и здрав се завърна у дома.За първи път се интересуваше и първо разпитване-за близки, родители,за братя и сестри за нашего семейство,~~коетоне ни сънародници бяха отнели-~~ ме бяха отделили. За да ме предразположи разказа,каквото знаеше за мен от пресата и от слухове,които се носели между жителите в града.

- Сам съм ,съвсем сам ,само с една втора майка,от която съм осиновен,след избиването на родителите ми от ваши жандарти още през миналата война.И сестра ми изчезна тогава.Не знам какво е братска и сестринска обич.И все пак имам много братя и сестри,които по съдба, болка,по идеи и цели,по решимост и обреченост сме свързани завеки в името на общите страдания,неправди и благородни цели,които си поставаме и за които сме готови да дадем живота си ....

Както виждаш не каприз ме е довел тук,нито някаква авантюристична цел.Но ние не можем да бъдем откровенни в нашите цели.Между нас са гробовете на много като моите родители.Намираме се от двете страни на барикадата.Вашето внимание е продиктувано от съжаление, което умело прекривате зад солидно възпитание,за разлика от ония които ежеминутно ме псуват и са готови в капка вода да ме удавят.

-Моля ви не говорете така,моля ви.-прекъсна ме Елена.Не ме карайте да се срамувам.Моля ви.Толкова сме дезориентирани,че едва ли има човек който да има представа за вашия мироглед,идеи,цели...представят ви като криминалист,убиец,звяр,а нямате вид на такъв.Мислех едно, убедена съм в противоположното.Ах,божичко,какъв водовъртеж е живота.........Кажете,разкажете нещо за вас,за личния ви живот,нещо повесело и ободряващо.Моля ви не ми отказвайте...

Мълчах,задълбочен в себе си.Гласа ѝ бе мек,галещ,напевен,умолителен.

- Просто не зная какво да ви разкажа.Малко са радостите ми в живота.Страданията ви отекчават,те са живота ми.Що се касае до мироглед,идеи и цели,вие имате лични наблюдения,а те не са малко: Сами можете да направите извод за мен цялостно като човек.Както и аз за вас.

-Моля ви кажете ми какво мислете за мен.

-Вие сте едно прекрасно девойче,което малко познава живота от обратната му страна,но пък имате великодушна,[illegible] ческа душа.Задълбочена сте и всяка постъпка е добре обмислена и пресметната.Мъдростта не ви е отминала.Не ви [illegible] извинение за откровеността ми ....не продължих,станах,сбогувах се благодарих за вечерята и тичешком се прибрах в килията.

Г[illegible] отдавна бръскаше своята [illegible] в другия край на стаята,където бяха наседали по-голямата част от затворниците и шумно коментираха последните новини,Приготвих канапа, излязох в тъмния коридор,предпазливо го завързах за лоста,прекарах го през шпионката и с книги я запуших за да не духа. Делото ми бе довършено.

Легнах си рано и с внимание следях дали ще заключат вратата и дали няма да открият канапа.За мое щастие тая вечер чух когато заключиха входната врата на коридора,но никой не се доближи до тая на килията.Когато всички заспаха и градския часовник удари дванадесет часа,станах,леко,внимателно отворих вратата,на пръсти се добрах до съблекалнята и с треперещи ръце махнах една по една тухлите от отвора,ослушвайки се след всяка паднала прашинка по каменния под на стаичката.Никакъв признак на живот.~~Само~~.Само студения зимен вятър духаше и яростно блъскаше първите снежинки през това денонощие,след хубавия топъл зимен ден.

Празен и самотен бе и малкия коридор между затвора и каменната ограда,когато хвърлих предпазлив поглед по него.После,убеден, че няма никой,бързо се покатерих по отвора и вече половината от тялото ми бе навън,когато на западния ъгъл на затвора се открои въоръжена фигура,която ме забеляза и бързо се затича към мен с викове:"Стой! стой,ще стрелям!Но мигновенно се върнах в съблечените е от там бегом в килиите.Бягайки настъпих се и легнах. Чух силна врява.Последва отключването на вратата на коридора,а след това шнешта.В килиите нахълтаха директора на затвора и много от охраната.

–Българина,българина е бил!Дръжте него!Но аз"дълбоко спях". Побутнаха ме или нещо както бе,сритаха ме.Отворих очи и т.к.,както би ~~на~~ поредния-постъпил всеки заспал човек,погледнах ги с полуотворени очи,позтърках ги и чак тогава тревожно се отдръпнах назад до стената,влагайки в постъпката си ужасяващ страх от неочакваната среща.

–Не е той-отсече директора.Но отсреща един от осъдените на смърт прояви неблагоразумие да надигне глава.

–Ето го беглеца-извика някой, и всички се втурнаха към него, грабнаха го и го измъкнаха вън.Горкият човечец,биха го пребили от бой.Мъчно ми бе за него и проявих непростен егоизъм,но......нямаше друг изход.При тогавашната обстановка,доблестта беше в моя вреда.Само трябваше,налагаше се да премълча,за да прикрия първия неуспех.

Сутринта дотърча при мен Елена.

–Г-н Димчев,елате,бързо елате в нашата килия,моля ви! – и ме издърпа навън.Сутрин никога не бях ходил при тях.Последвах я.

Когато влязохме в тяхната килия,Мария нервно ходеше по нея. С влизането подаде и двете си ръце.Поех ги.Сърдечно,дълго ме гледа с хубавите си черни очи,пребледняла,разстроена,стискайки нервно ръцете ми:

–Г-н Димчев,започна тя– ще говоря на гръцки,а Елена ще превежда. Нашето положение се влошава.Ах,ах Боже,как да ви помогнем? – Елена преведе казаното.

– По какво съдите г-це Мария– запитах я продължавайки да държа ръцете ѝ в моите.

– Моля ви не питайте от какво и как.Фактът е важен.Намеренията са подли.Обвиненията невероятни.Най-тежкото от вас прикрити.Ще ви ликвидират.

– Неочаквам друго.За мен това не е тайна.Трябва да ви кажа,че ще ме ликвидират не за деяния а от страх.Но заслужавам щом проявих слабост и несигурност в решителния момент.

– Не трябва– почти извика Елена – да помислим,да потърсим общо изход,имайте вяра в нас.Например бягство.

– Не,не,категорично не! мили момичета.Не!Благодаря ви за загрижеността ви,но до край ще нося кръста си. Сърдечно ги прегърнах и изкочих от килията им.

– Чакайте,чакайте,г-н Димчев!– почти разплакано извика по мен, без да е разбрала размененото между двама ни с Елена.,Мария и ме догони по стълбите надолу,но не се върнах. Бе 16 януари 1945 година.

Обедът ме свари на легло в килията,потънал в размисъл върху случилото се през последните 24 часа.Търсех допирни точки между несполучливия ми опит за бягство и предложението на двата приятели. А тревогата на Мария не даваше да ги [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Не бе ли [illegible] добри [illegible] много [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] в тоя [illegible] [illegible] заболявах, когато дойде Ками да ме вика за обяд.

-Хайде на обяд г-н Димчев!

-Много ви благодаря но днес няма да дойда. Не се чувствам добре.

-Почакайте сто. Ето горе ще ви дам нещо за облекчение [illegible] и се наведе над мен, опипа челото ми и пулса.

-Имате температура, на пръв поглед но за всеки случай [illegible] елате горе...

Върнах молбата й да се качих. След малко тя ми донесе [illegible] [illegible] и няколко [illegible], които взех в нейно присъствие. [illegible] ми добре и ми пожела бързо оздравяване. [illegible] Събуди ме също тя за вечеря.

-Добър вечер, Как сте? - попита тя.

-Благодаря, малко по-добре.

-Заповядайте да вечеряме

Последвах я без възражение. Вечерята бе богата, [illegible] обичайна [illegible] на [illegible]. Разговорът бе въздържан, обикновен. Нямаше обичайните [illegible]. Настроението на домакините бе [illegible]. [illegible] си [illegible], с мъка [illegible] и зле прикрита болка.

На прибиране в килията си се отбих край готварницата, където намерих малко дърва за готвене и незабелязано от никого взех едно малко [illegible] дърво, скрих го под палтото си, проверих дали са на място [illegible] [illegible] дълги четири пръста край оградата и [illegible]. Тая вечер вратите на килиите ключарът заключи в осем часа. [illegible] бе [illegible], и прозореца с [illegible]. Бях взел мерки да не се повтори снощният случай. Тая вечер също не мигнах до 12 часа. Щом чух ритмичните удари на градския часовник, взех дървото, което бях скрил под възглавницата си, и извиках:

-Скопос, Скопос, /часовой, часовой/

- Пхьос? / кой/ - [illegible] от вън.

-Вулгарос, /Българин/ отговорих.

Чу се тракане на ключове, последва отваряне на вратите, после стъпки на подковани обуща по дъсчения под на коридора. Часовият спря пред моята килия и на български език запита:

- Г-н Димчев вие ли викате?

- Да, Иване, моля те да ме пуснеш до клозета.

Иван, единственият българин в охраната на затвора родом от с. [illegible] се бе случил на пост. Той отключи вратата и ми направи път да мина. С наведена глава и [illegible] бързо прекосих дългия коридор и излязох на двора и бегом влязох в клозета. На излизане Иван се доближи до мен и ми каза тихо едва чуто:

-Г-н Димчев, знайте, че от снощи охраната е увеличена от 2 ч. до 4 ч. сутринта. За всеки случай..

Твърдо бях решил, знаейки, че охраната на затвора вечер се състои от един часовой, щом ми отвори вратата, а това ставаше при всяко повикване от всеки, да се възползувам от тъмнината в коридора, да цапардосам с дървото часовоя по главата, да му взема оръжието и да прескоча оградата на затвора с помощта на отделените дървета. Но за щастие се случи Иван. [illegible] ми да посегна върху него, отминах го и отложих изпълнението на решението си за следващата нощ. А ето Иван, вероятно видял дървото или предугаждайки намеренията ми, предупреждаваше. Хвърлих поглед по посока на [illegible], което [illegible] [illegible] й нощ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] на [illegible]

Сега и нас подсичаше часовой, за да огрее [illegible] крайници, а на ъгъла пред каменната стълба на втория етаж подслоняваше друг часовой с пушка на рамо.

Случайността отново ми помогна. Бях изгубен.....

Не се отчаях. Не давайки вид и възможност да разберат околните това, което ме вълнува, не пропусках случай, когато бях сам или в компания да издебна най-удобния момент за бягството.

На 19 януари се разболя пом.готвача. С вече известната ми [illegible], често се навъртах около кухнята и доброволно помагах на персонала, макар да получавах сутрин само чай. Готвача подхвърли да му бъде даден в помощ до оздравяването на заболелия. Елена хитро помогна. Директора дал съгласието си. Станах пом.готвач. На 20 януари бях изведен от килията в 5 часа сутринта за да подготвим закуската. Всичко още спеше. Огледах внимателно двора, кухнята и всичко друго свързано с намерението ми. Само часовият пред главния вход на затвора крачеше с пушка на рамо край стената на караулното помещение в тия мразовити ранни утрини. Времето през нощта се бе влошило. Виелицата гонеше снежинките по побелелите дръвчета, натрупваше ги край тесния коридор между оградата и затвора и принуждаваше часовоя непрестанно да се мести, търсейки по-заветни места. Ранният час бе още непрогледно. Стана ми леко. Запалих огъня, подгрях водата за чая, нацепих дърва и ги подредих до събуждането на останалите затворници. В седем часа биеше камбаната за ставане и се отваряше вратата на коридора, за да могат задържаните да се измият и [illegible] помещенията, които са [illegible] на двора.
В 7.30 часа се раздаваше закуската. Готвача бе доволен от мен и се хвалеше, че е сполучил с избора си.

Дойдоха в кухнята Елена и Мария. Поздравиха ме и дълго стояха при мен. На обед ми сварих порция кокошка и крем. Обядвах в кухнята. За вечеря настояха да се храня при тях.

Същия ден бях прехвърлен в стаята на готвача, която се намираше на втория етаж срещу тая на Елена. Имах си легло със сламеник, [illegible], часовник и най-важното възможност да действам. Неочаквано голяма. [illegible] да проверя дали не съм под наблюдение. Прозореца на стаята гледаше към изток и бе точно над кухнята. От него се виждаха и двете кули по стената. Бях щастлив, доволен и сияех от радост. През деня изпрах долното си бельо и го изсуших. След обеда подредих леглото си и се търкулнах на него, за да почувствам, че живея в 20 век. Бях се разглобил през изминалите 5 месеца от търкалянето ми по подовете на килиите. Вече имах пружина. Това е много, когато нямаш нищо. Направо, това е щастие. А гнидите и въшките по мен, които бяха [illegible] тялото ми забравих. Радвах се на кревата с пружината. И се чудех сам на себе си. Защо се толкова радвам....

Вечерях при Елена и Мария. Вечерята продължи дълго. Тук килиите не се заключваха през нощта, а само тая на коридора и то едва след 10 часа. ~~или след преброяване~~ Дойде и Директора. Мария направи кафе. Пихме всички. Поведоха разговор около мен. Говореха на гръцки. Слушах внимателно с разсеян вид.

—" Тия дни започва следствието му,— започна Директора— Назначен е следовател, който проучва преписката му. Бързо ще предвижат делото. Много го [illegible], пък няма вид на такъв."

— Но вие няма да имате време да го съдите— възрази Мария— Пък и нямате право. Ако трябва това ще направим ние.

— Още не Мария— обиден и леко ядосан я пресъкна Директорът.— Ще имаме достатъчно време за да се справим с всички, които са на пътя ни.

— Последните условия, които нашите поставят за прекратяване на гражданската война, са в разрез с вашите намерения,— троснато дори пренебрежително [illegible] тя.— Мой, наш дълг е да уведомим нашите, че вие не сте искрени в желаното примирие и спазване на поставените условия. Едно от тях гласи: "Всички [illegible] задържани от вас да се [illegible] от новата власт. Следствията да бъдат [illegible] при смяната на [illegible], ~~или~~ да се прекратят всякакви дела

,а пленниците ,по настояване на съюзническото командване,да бъдат на последното.

– Може би от тия съображения нашите бързат.Не зная,но тия дни ще разберем какво ще стане.

В този момент в килията влезе един от стражите,донесе нещо на [illegible] и двамата излязоха заедно.Останахме сами.Елена бе печална. Очите й влажни,готова да заплаче.

-Г-н Димчев,да знаете как искам да се завърнете здрав и читав в София,та ако някога животът ни даде възможност да се видим тогава ще можем да си припомним тия кошмарни дни , пълни с страхотии и неизвестност....... Как искам да знаете – и два сълзи се търкулнаха по овалното й лице.

– И аз бих искал,Елена!Вие двете стоплихте умрелите ми към гърдите. Знайте,че всичко съм загубил в борбата за моята родина.Само аз останах и ето както сами чувствате съм пред прага на ~~неговия край~~. своя край.Обичам живота,може би повече от който да е друг,и тая обич – ме доведе тук в тая килия и е причина за нашето опознаване.Но.... .всичко извън моите възможности.Предоставям на съдбата.Дано тя ми помогне.... Изтърпял съм.Нямам основание да съжалявам.....И падайки в откровение, позволете ми да ви кажа,че имам прекрасни впечатления от вас, от теб Елена и ще запазя към ней – скъп спомен от твоята човечност и добрата. Може би славянската кръв е заговорила в теб ,може би.....

– Не! Не,разбираш ли не!.....и истерично подпре главата си с двете ръце и я опре на масата.

Станах,отидох срещу нея,доближих се,повдигнах й главата и пребледнял заговорих:

– Елена,моля те,не плачи!Не искам да запечатвам в паметта това разплакано,страдалческо лице.Моля те,тая вечер не бяхме неусетно минали на "ти".Етикецията бяхме захвърлили зад нас– Пък нима и защо... Ще се справя....Ще понеса...Аз съм още жив ,Елена ,А това значи много ....Хайде успокой се! късно е .Не ми се прибира в килията в това положение.Не плачи и не страдай заради ~~един затворник~~..... и не се досещах.

Трепереща Мария й поднесе кърпичка,с която тя си изтри сълзите, отметна [illegible] си буйна коса назад,изпъна се срещу мен,хвана двете ми ръце,притисна ги до гърдите си и възбудено заговори:

– Страхувам се за теб!..Изпитвам смъртен страх!..Неспокойна съм и съм раздвоена..... Стига,аз казах повече отколкото трябваше!... Много, много..Срамувам се от себе си,от теб,от Мария... .Моля те,о не, нямам право на "ти",..Моля Ви,идете си! Аз Ви моля... .Аз те уважавам!....Аз изгарям в противоречия!.....Вече всичко казах!....Не зная какво повече мога да добавя!....Нямам думи,с които да изразя бурята в мен.. ..беше пуснала ръцете ми,с една грация,достойна за голяма драматична актриса,беше се отдръпнала назад с протегнати напред ръце,с влажни очи плуващи в сълзи на пребледнялото лице,~~а~~ а сърцето това голямо човешко сърце,биеше така силно като че ли ще се пръсне.

Приближих се до нея,сграбчих протегнатите ръце като ястреб малка пойна птичка,поднесох ги към устните си и ги обсипах с целувки. След това поетях към килията си и се тръшнах на моя креват,развълнуван,възбуден,дори засрамен от постъпката си.Тичайки по коридора догони ме гласа на Мария:

– Панаицъмъ/Богородице/,какво стана!......

Сърцето ми биеше тревожно,бунтуваше се за проявената мекошавост.Вън фъртуната блъскаше снежинките по прозореца на вълни,поемаше дъх и пак яростно връхлиташе.Унесен в мисли за предстоящата акция съм заспал на разсъмване.Събуди ме будилника.Скочих.След мен и готвача.

Слязохме долу в двора.Часовоят пред входната врата бе целия побелял и се криеше на завет зад стената на караулното помещение.Бурята буквално блъскаше яростно снежинките по очите,гърба,навсякъде,където намереше пролука.

Запалих лампата,прибрах кибрита в джоба си,напълних казана с вода,го сложих да ври и отскочих до клозета.Готвача се [illegible] в стаята си. Внимателно огледах двора,кулата,която бе в близост до кухнята, положението на часовоя пред главния вход, изрових едно от затрупаните от виелицата дълги заделени от мен дърва, влязох в кухнята, [illegible] се на място [illegible] хляб, огледах за последен път дворчето под ред, направих дървото на оградата, покатерих се светкавично по него, ~~и скочих от другата страна~~ на стената, блъснах дървото [illegible] от другата страна. Поех в източна посока въпреки бурята. Бе още тъмно. Тичешком прехвърлих шосето Кожени-Бер и потънах в снежната [illegible]. Виелицата веднага заличаваше дирите ми. Съзнавайки необходимостта от бързо отдалечаване от града, тичах без посока, [illegible] по най-лесното наклона, с цел да се отдалеча колкото може по-далеч и да намаля вероятността от залавянето ми. Видимостта бе нищожна, а ориентирането ми не улеснено. Виелицата шибеше снежинките по очите ми. и затрудняваше движението и видимостта пред мен. Колко съм тичал [illegible] започна да се развиделява. По леко се [illegible] и по рядко падах от недови ждане—. Пред мен се изпречи река, голяма река. Къде съм ? мислех си — по моя път на север такава река няма и не следва да срещна.. Значи — заключих, след малко умуване, вместо да вървя на север, тичал съм на юг. И поех обратно на 180 гр. отново бегом но сдържано, вглеждайки се в всяка сянка, във всяко дърво или трънка, които ми се струваха, че са войници, чакащи да се доближа, за да ме заловят. В един малъкъ промеждутъкъ между два пристъпа на бурята долових тръбен зов. Завих на дясно, за да се отдалеча от вероятен населен пункт и започнах да изкачвам скат с лозя, осеян с кьошкове. Чувствах, че силите ме напускат. но продължих изкачването [illegible] Скоро бях го изкачил и наклона се промени. И от другата страна се редуваха лозя или овощни градини и във всяко къщичка.. Влязох в една, приготвих се да си отпочина, запалих огън за да се сгрея и хапна. Но размислих, че ще бъде дадена тревога и неминуемо ще изпратят хора, които да огледат подобни места, бидейки сигурни че в такова бурно време един чужденец не може да не потърси подслон до момента, в който ще може да се ориентира поне ~~малко~~ за посоката на своето движение. Напуснах кьошка и огъня в него, който бе догорял и се [illegible] по посока на един дол, където възнамерявах да потърся поне [illegible]. На края на лозето [illegible] една къщурка цялата покрита със [illegible] се в нея, разчистих снега, настаних се [illegible] сламата в нея, на която е лежало кучето на стопанина и съм задрямал от умора. Пристъпите на бурята намаляваха. Събудих се вдървен от студ. В той момент до ушите ми долетя [illegible] говор. Разбрах, че претърсваха кьошка. Продължих да лежа в моето [illegible] но сигурно скривалище. Чак към [illegible] слънце излязох от него, [illegible] в кьошка, запалих отново огън стоплих се и зачаках да се стъмни. За щастие времето бе умекнало, видях звезда, ориентирах се къде е север, начертах посоката по която трябва да се движа и щом се стъмни поех по начертания път.

Пред мен се простираше [illegible] котловина, след която започваше възвишение, което най-напред [illegible] бих избрал за ориентировъчен пункт. [illegible] от него през [illegible] тесно дефиле, обрасло с оголени дървета се виеше шосето Кожани-Кайляри-Лерин, по което движението бе [illegible]. Когато по небето се показаха първите звезди, поех по надолнището, прекосих котловината и започнах да изкачвам възвишението. Снеговалежът, който бе паднал преди два дена бе натрупал доста пороен сняг и който [illegible] ми затъваха до глезените. Още през първите стотина метра на [illegible] разбрах трудностите, които предстояха да преодолея. Тъмнината бе [illegible] кръгозора, вятъра продължаваше да шиба безмилостно [illegible] безброй снежинки, които [illegible] по [illegible], очите [illegible], очертавайки острите ръбове на преспите. Ясното и звездно [illegible] да [illegible] и топеше малкото топлина която имах. [illegible] и снега, които [illegible]. Много често [illegible] метра, [illegible] почти отново [illegible] отначало. А [illegible]. Газех сняг до колене, а местопо[illegible] тънех и до кръста [illegible] запълнена от вятъра. С всяко

Краката [illegible] студът растеше, тъмнината ме притискаше към примамния сняг и трудностите растяха. Краката си не чувствах. Умората притваряше клепачите и ямата смърт ме мамеше. Загубих бях посока на движение, заобикаляйки недостъпните места. А върхът все още стоеше пред мен [illegible], непокорен. Не ли той, който не бях избрал за ориентир? Чепелите [illegible] като че ли се [illegible] от мен. Те очакваха скорошно угощение, а аз крачех като костенурка по възвишението на четири крака. Съзнавах опасността от създалото се положение. Малко неподвижност и отпуснатост бяха достатъчни да завършат — студ, вятрове, непристъпни места, отмалялост [illegible] към неизбежния край. Звездите трепкаха и студено ме наблюдаваха. Единствено неподвижна се усмихваше полярната звезда. Тя и само тя бе ми другар и единствен ориентир в тежката студена нощ.

С усилия достигнах единственото дърво, което срещнах откак започнах да катеря ската. Гол бе той. Застрашително гол. Подпрях се на него малко за отмора прав. Но силите не достигнаха да задържа тялото си право. Краката се подвиха и се свлякох на снега. Особено състояние на отмалялост ме обхвана. То затвори клепачите и ме унесе в приятен, чуден свят. Сънят грабеше настойчиво, но все още упорито се противопоставях и не го допусках да ме завладее. Вятърът със своето пресипнало [illegible] ми шепнеше: спи!...спи!...спи. Нечий глас в мен отговаряше: "Стига! Да спим! Да [illegible]!"...

Сепнах се, почти унесен вече прегърнат от смъртта...

– Стани!...изкомандвах сам на себе си и вятъра отнесе в безкрайността [illegible] ми вик. – "Ти трябва да живееш! Чуваш ли?...Теб чакат [illegible] твоите другари, а тук край теб се навъртат някакви, предупреждаващи мърша. Ще им се оставиш ли?...Не!"...изкрещях с все сила и сам се уплаших от своя вик, който ми върна отново живота.

И не се оставих. Мобилизирах волята си и със сетни сили станах. Не можах да се задържа на краката и паднах. Отново усилия и първата крачка бе направена. Краката тръпнеха от коленете на долу. Пръстите не чувствах, но катерех. Скоро, много скоро достигнах широка поляна, а пред мен бе върхът. Чу ми се кучешки лай. Спрях, ослушах се, но уви!... не се повтори. "Мираж"– си казах и продължих. Но вместо към върха по наклона на поляната. Усилия за него нямах. Нужна ми бе отмора и отдалечаване от тия недостъпни и опасни за движение места [illegible] време. Разчитах на случайност. Друг избор водеше до печелен край. Реших и поех. Нужен ми бе покрив, сушина в тая мразовита януарска нощ.

Попаднах на човешки следи, още не заличени от вятъра. Нова надежда, нови сили ме поведоха по тях. Крачех без да разсъждавам и стреснат започнах сам да се успокоявам:

"Човешки крак е стъпил тук преди малко. Това не е шега. Той не е като тия, които вият около мен. Не е звяр, човек е, макар и враг!"

Извървях с сетни сили, [illegible], с замръзнали крака, пред мен [illegible]. Водата бучеше като гейзер, а около нея ледени блокове и висулки. И все по следите,....Ето и пътеката. Усмихнах се, за пръв път от тая сутрин и се насочих към нея. Пред оградата малко долче. Подхлъзнах се и паднах в него. Колко пъти падах и ставах не помня, но ми се струва странно, че възвишението по-лесно преодолях, отколкото едно метрово трап. Едва що не останах там на двадесет метра от живота. С пълзене достигнах портата на къщата. Почуках. Никакъв отговор. Повторих тревожно. Малко куче залая тревожно. Светна газена лампа, последва отместване на вратата. После нищо не помня.

Когато дойдох на себе си [illegible] разтриваше ръцете, лицето със сняг, а краката ми бяха потопени в хладка вода. Някаква жена тревожно се суетеше около мен, а вдясно от мен две малки дечица безгрижно спяха в [illegible]. В печката буйно гореше огън, а в страни от нея на примитивна [illegible] трептеше [illegible]. Часа бе 2 и 28 минути на 22 януари 1945 година. Близо 22 часа бях водил непрекъсната борба за живот със студа. [illegible] ми бе в [illegible]. Вдигнах се. [illegible]

[illegible] се [illegible] чудо. [illegible]

[illegible]

[illegible] чай в една от [illegible].

-Приготви нещо и за похапване.- нареди мъжът.

[illegible] се [illegible] на стената, после отвори [illegible] от тия домашни паденици, сирене и хляб.

Домакинът беше до мен [illegible]. Ту отварях, ту затварях очите [illegible] изтощението, умората и студа бяха изсмукали и последните ми сили.

-Готов е чай, - обади се жената, - почерпи го да си [illegible] докато приготвя и вечерята.

Той стана, пое от нея канчето, доближи се до мен [illegible]:

-Хайде да изпиеш един чай, за да се стоплиш.

Гледах го втренчено, давайки вид, че него разбирам. Тогава [illegible] да разбера, че трябва да изпия чая. Поех канчето и [illegible] съдържанието му. След него ми поднесоха чаша коняк. Чорапите [illegible] бяха подсушени и жената ми ги поднесе с кърпа, [illegible] краката. Поднесоха и вечерята. Ядох с апетит. В [illegible] сили. Отметнах глава и заспах.

Когато се събудих в стаята имаше 5 души въоръжени лица.

- Добро утро,- ме поздрави единият от тях на чистобългарски.

- [illegible] сте щастие, че сте добрели до нашето село. Можехте да [illegible] на глупавите нацисти или на бялата смърт. Вие от къде [illegible]

- [illegible] в Сурович, а съм роден в Белград.

- [illegible] се казвате?

- [illegible] измислено име.

И те [illegible] лични карти, [illegible].

И [illegible] говорят на развален местен диалект, който не прилича [illegible] - някаква смесица от говори.

- [illegible]! Нали знаете военно време, пък е радио [illegible]

[illegible] добавяше на [illegible] си, повтори по приятно, но..

[illegible] нищо не бих оставил.

[illegible] подслон от тия добри хора, около [illegible] до къщата с долчинката. Безброй пъти [illegible] да ми е паднала там.

[illegible] отговори същият,- случва се. Хайде да стигнем до [illegible], докато бурята премине, да ви изведем открито [illegible] на Сурович.

[illegible], благодарих за гостоприемството на дома[illegible]. Отново бях в ръцете на [illegible].

[illegible] веднага ме подложиха на разпит. Интересуваха се кога [illegible], от къде съм тръгнал, за къде пътувам, имам ли открит лист [illegible]

Замълчах, [illegible], разправих, че вчера сутринта съм тръгнал [illegible] от Кожани, [illegible] минах с [illegible], той [illegible] след [illegible] му от германците при изтеглянето [illegible] и че [illegible] вечер председателя на селсъвета лично ми [illegible] открития лист.

-Какъв е на вид той, би ли могъл да ни го опишеш? - попита един от тия, които водеха разпита.

Разбира се, - започнах - едър широкоплещест с [illegible] много пълен и противно на гръцкия тип хора русо синьо[illegible] очи. Изглежда добродушен и много услужлив. Той никому до сега [illegible] не правил лошо. Дори разправяха, като партизани не позволил [illegible] си да убият двама германци, които били пленени [illegible], въпреки [illegible] той [illegible]

Помислиха [illegible], учудиха се на моите достоверни показания [illegible]. Към обед дойде и [illegible]. [illegible], които [illegible] беше [illegible] от [illegible]

- Е, а почна той да гърми,- [illegible]

Отрича. [illegible]

Но [illegible]

че той е [illegible],- и посочи селото, което бях споменал,- председателя на съвета, описа го такъв какъвто го помнеше и [illegible] отряда и въобще посочи неща, които човек трябва да е видял, за да [illegible].

А не подозираше, че в продължение на месеци съм проучвал и готвел за всяка евентуалност всичко, което би ми помогнало [illegible] [illegible] да мога да заблудя властта при евентуално [illegible]. Той [illegible] в неподозирайки [illegible] с удоволствие [illegible] на партизанския отряд, за човечния и добродушен председател на [illegible] други [illegible] и пролазни [illegible], описвайки [illegible] и бити, случки, преживелици събития..........

- Но той напълно отговаря на описанието от телеграмата.

Кмета/председателя на селсъвета/ извади една бланка за телеграма и зачете:

" Днес към 5 часа сутринта от старият затвор в Кожани избяга затворникът Г.Димчев, народен враг, български шпионин - легионер. Отличителни черти: Ръст-среден, нос - правилен, очи - кестеняви, коса - черна дълга отдавна не подстригвана. брадясал, облечен в черен вълнен панталон и сако от същия цвят, с половинки челни обувки [illegible]

Всяко лице което отговаря на някои от горните черти и е напуснало населения пункт да се задържи и върне в Кожани. Всички ~~[illegible]~~ съвети да организират в районите си наблюдателни постове.

-Интересно е че той човек напълно отговаря на описанието. Да го осведомим че знаем за бягството му. Може да признае.- отсече кмета.

- Вчера от затвора в Кожани е избягал затворник, който по външния вид напълно отговаря на вас. Ние имаме телеграма със описанието му. Ето и съдържанието ѝ:- Говорещият ми преведе телеграмата чието съдържание вече знаех.

- Е, Господин Димчев, ще [illegible] добавите нещо? обърна се към мен [illegible].

- Съжалявам, но не съм Димчев. Не знам вашият Димчев дали е ходил по тия места, помни ли хората, селата, местата, преживелиците случки? [illegible] пре Кожани не съм ходил. Имате грешка. Възможно е и съвпадение,- и отново започнах да описвам селата през които съм минал, ~~[illegible]~~ характеристики и описания на външния вид на селяни, които именно са известни из цялата околия като ятаци или участници в съпротивителното движение.- Вчера загубих пътя към 9 часа и чак от [illegible] едва успях да се добера съвсем случайно до вашето село без да знам кое е, спасявайки се от сигурна смърт.

Започнаха отново разговори помежду си. Настъпи размисъл и колебание. Бях спокоен. Времето [illegible]. Невъзможно бе предвиждането в тая фаза. Научих, че и телефонната връзка с Кожани е прекъсната. Чувах какво да направят. Кметът отсече:

-Ние сме длъжни да изпълним заповедта на Коменданта на Кожани. Съгласно телеграмата това лице следва да бъде задържано до изясняване самоличността му. Ако се наложи ще го върнем в града. [illegible]? Може да има съвпадение, но не мога да поема риска и да [illegible] заповедта. Обходете района и наблюдателните постове да продължат да действат.

Приведоха ме до [illegible]. Изслушах спокойно [illegible] [illegible], че ще [illegible].

В горната стая на [illegible] [illegible] [illegible], подсилени от [illegible]. [illegible] хора, които [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible].Търсеше се но [illegible] на пост. "[illegible]
[illegible] тия [illegible] хора и [illegible] ги [illegible], повече"
Реших да им се открия.

- Къде се готвят да отидат тия хора по това време? - попита един седнал до мен, който знаеше български.

- Охраняват постовете, надявайки се да хванат бегълеца.

- Няма смисъл, излишен труд, напразно ги [illegible]

- Защо прекъсна ме той.

Защото бегълецът е задържан, - отговорих му.

- Къде? - машинално ме попита.

~~Замълчах~~, умислих се и добавих:

- В Марродендри!

- Ти ли си Димчев, а? Ти ли си?

- Да! отговорът ми и наведох глава.

- Хей хора, ето го Димчев, - почти изкрещя той, стана и ме прег
Наш късмет е бил.

Наобиколиха ме всички присъстващи. Въпросите се сипеха върху мен като градушка. Всички говореха, всеки питаше и молеше да отговоря на въпроса му. Задаваха въпроси на гръцки, на български на турски. Превеждаха ми ги без да ми дадат възможност да отговоря, защото друг задаваше. Дойде и кмета. Олелията поутихна. Кмета се поусмихна сдържано. Видимо бе доволен. Не бе разгневен.

- Моля за извинение, започнах аз, - че веднага не се открих кой съм. Аз съм лицето което се търси и което е причина да бъде вдигната на крак, може би цялата околия. Няма място за повече оправдание. Положението ми е такова, че опита ми бе необходим за моето съществуване. Съдете вие за вината ми.... Моля ако има възможност предайте ме на прокурора в Кожани. При невъзможност, поне уведомете че сте ме задържали, за да отменят извънредните мерки, които са взети около моето бягство и които приковават стотици граждани на открито това студено време.

-Преведоха казаното на гръцки. Той се усмихна и седна до мен. Видимо доволна усмивка играеше по устните му. Но все още въздържан. Имаше вид на човек, който умее да скрива възторга си.

- Предайте му,- каза той-тая ще бъде мой гост, а утре, ако времето позволява ще го върнем в Кожани.

Скоро новината обиколи цялото село. Жени, мъже, деца постоянно прииждаха за да ме видят. Любопитството бе голямо. По това време пропагандата бе вдигнала голям шум около мен. Бях описван като опасен враг на елинизма, рядък криминалист, жесток убиец-садист.

Кметът пожела да чуе от мен кое ме е довело до това положение и какво съм преследвал с идването ми през време на окупацията в Македония.

Спокойно изложих целите които съм преследвал, до къде и как съм ги предвижил, пропуски и грешки, които съм направил и свърши с вчерашния опит за бягство.

- Не вие, а времето ме хвана. Пленник съм на природната стихия. Съдбата не пожела да се спася. Сега вече спокойно ще посрещна последствията. Всеки ще знае, че доброволно не поднасям вр си на дръвника или на въжето..... Видейки макар и малко време тук се убедих че и вашата съдба не е по - добра от тая на бълг рите. Вас ви третират като втора категория елини-непълноценни. Огледайте се, помислете, преценете и ще се убедите че маджири и и славяни са еднакво неоправдани.

Не искам да забивам клин,а само казвам....И аз съм маджир в България както вие тук.

Бе настанала гробна тишина.Само моят и тоя на преводчика глас се блъскаха по стените на опушения салон,отекваха в съзнанието на тия люде настанени по тия места от Мала Азия след изтласкването на Гърция от Турция през 1921 година.от малоазиятския бряг,които още тъгуваха по родните си места.Познавах болката,чувствата и стремежите им.А сега съзнателно слагах пръст на болното място,човърках раната,която още кървеше и я намазвах с мехлем за успокоение.

-Няма да има мир и спокойствие,докато ни изправят едни срещу други.А всички сме хора.Всички имаме право на живот,чест,свобода.

Салона се пълнеше ежеминутно.Всеки искаше да види, да чуе да разбере.Поради малките размери на салона голяма част от селяните останаха от вън пред съвета.Тогава кмета предложи да се разотидат и в 8 часа вечерта да се съберат в училищния салон,където ще имат възможност да чуят всички това,което чуха ограничен кръг от селяните,които бяха изпреварили другите.

Кмета , аз и още няколко души,веролтно първенци от селото отидохме на вечеря у тях.Кметицата бе приготвила богата вечеря.Бях ако се съди по обноските скъп гост.Домакинята сияеше.Около нея се навъртаха две момиченца от предучилищна възраст,които не сваляха очи от мен.В осем и половина часа вечерта отидохме в учелещния салон. Салона гъмжеше от народ.Приличаше ми на празник.Говорих двама преведоха,а хорицата слушаха с затаен дъх

-Право дума,чувах подвиквания,а защо го гонят?

- Защото не им ойдисва-сами отговаряха други.

Тая вечер видях мъжа и жената в чиято къща бях задържан. Доближиха се до нас,най- напред той,а след него боязливо и тя

-Извърших грях - говореше той на кмета.Ще ми тежи до края на живота.Да знаех, ах,да знаех !.....За нищо на света не бих го предал.....Той е като нас, с нас...Мъчно ми е!...

Обръщайки се направо към мен,продължи:

- Извинявайте за постъпката ми.Грешката е непоправима.Вече е много късно.Ако ви се случи нещо лошо то най-голям дял от греха ще бъде мой.Хвърлих черно петно върху семейството си.Не мога,не ,никога не ще си простя ..... Как не влязохте в съседите.. .Те са българи! Друга щеше да ви бъде съдбата.Но...простете!...Жена му изхлипа и закри лицето си с двете ръце.Той наведе глава пребледнял.

-Грижите,които положихте снощи за мен за достатъчна утеха за последвалата постъпка.Аз съм ви благодарен и задължен.Останалото забравете.Успокойте се.За вас,за всеки грък аз съм само враг официално.Ще бъда благодарен ако намерите сили и умекотите образа ми в вашите сърца след тая среща.Много незаслужена кал е наплескана по него.

На 23 януари в 9 часа сутринта бяхме готови за път.Пред къщата на селяните се бяха събрали много хора.

-Защо не го осводите човека ,Нико?- питаше един кмета.-Вие го водите на явно заколение.

-Ние сме длъжни да го придадем.-отговори кмета.-Знам че всички съжаляват за него включително и аз ,но..... За нас той не е престъпник и няма да го третираме като такъв.Ние се отнесохме и ще се отнасяме както подобава на патриот,без оръжие,за да окажем нужното уважение.По нататък следствените и съдебни власти имат думата.....

Поехме.Слънцето бе се извесило високо над хоризонта.От вчерашната буря не бе останала нито следа.Само острите ръбове на преспите лъщяха под палещите лъчи на януарското слънце утро.Крачехме към Кожани в приятелски разговор и след 2 часа бяхме в прокоратурата. Въведоха ни в стая,в дъното на която седеше млад мъж,елегантно облечен.

- Другарю Маркос,- започна кмета,- Предаваме ви затворника Георги Димчев,както той сам призна задържан в с.Мавродендри в 3 часа сутринта от органите на селската милиция.

- Без оръжие ли го конвоирате? -запита Маркос.

- Да ! ,отговори кмета

- Голям риск сте поели.

След като придружаващите ме се сбогуваха с мен и напуснаха стаята на прокурора,той се обърна към мен и рече:

- Ех,Димчев,Димчев,Знаеш ли че за твоята глава щеше да отиде моята,ако не бихме успели да те заловим?

Преводчикът,единствен друг човек освен нас двамата в стаята преведе мисълта му.Направих се че не разбирам гръцки и останах равнодушен,докато не ми преведоха.С загрижен и бавен тон и добре обмисляна всяка дума ,казах:

- Моят опит за бягство е реална резултат на реална оценка на положението в което се намирам.Аз съм беззащитен,слаб,сам и при всички случаи победеният е виновен.А що се отнася за главата,оценката е различна.Лично аз не считам,че Вашата не е по ценна от моята,но мнозина не биха споделили нашето може би единствено общо схващане.....

След превода,прокурора се стъписа,помълча малко и като че ли се обърна само към преводчика и рече:

- Прав е, за голямо съжаление.Ценностите са относителни. Ето мавроденци потвърдиха първи мисълта му.Право ,неотменно право има задържания,лишения от свобода да се бори за нея.Трябва да му се признае,че той се бори много усърдно.

Преводчикът премълча,не преведе.

Прокурорът натисна едно копче на бюрото си,звънеца издрънка вън и веднага в стаята влезе млад спретнат офицер.Изпъна стройната си фигура и отдаде чест.

-Наредете незабавно да бъде преведен в военния затвор. под силна охрана.- заповяда прокурорът.

Шест въоръжени войника ме поведоха по улиците на Кожани към военния затвор с белезници на ръце. По улиците се трупаха любопитни граждани.Новината за залавянето ми бързо беше обиколила града Предадоха ме на Директора на затвора-млад гърбав момък с отвратителни черти.Имаше някакъв белег по лицето си ,който го правеше не само антипатичен,но и отвратителен.Той се надигна от стола си.отправи продължителен пронизващ поглед към мен,опря ръцете си на бюрото и злобно кресна:

- Къде си тръгнал да бягаш ,гад такава? А? Къде! ...Кажи де?- и устата му се обля в яростна пяна.Отстрани стола,без да снема очи от мен,заобиколи бюрото и застана срещу мен с ръце отзад под голямата му гърбица.Млада девойка,която до тоя момент се грееше около буйно горящата печка,се изправи,направи няколко крачки напред и се доближи и тя до мен,настръхнала като тигрица.Опънали телата си като пружини стояха до вратата и шестимата войници.

-Защо мълчиш,говедо?- изкрещя директорът и ме удари с юмрук по лицето.Залюлях се,но се задържах на краката.Последва втори трети,съскайки яростно,озверен. от злоба и ненавист.Струйчица кръв потече от носа. Овлажниха буйните ми мустаци,кръвта пропълзя по горната устна,изпълни кухината между двете и се стече надолу по брадата.Бях зашеметен.но мълчах.

-Ще проговориш ли мръснико,ще проговориш ли?- и ме зарит

След това грабна една цепеница, която бе до печката и започна да м налага по гърба,ръцете,краката,кръста,където му попадне без ред и милост.Паднах,не можах да издържа.Гърчех се като червей,охкайки глухо,тъпо а той продължаваше да налага с цепеницата,тъпчеше ме скачаше върху мен, риташе по лицето, главата беснееше с запенена уста. Кръвта започна да ме задавя. Мехури започнаха да се издуват през носа. Зъбите почервеняха.

- Какво гледате бе, бийте да го смажем. Стотици наши другари загинаха под неговите удари. Безмилостно удряйте! - и задъхан се опря на бюрото. Нахвърлиха се като глутница вълци над своята жертва войничетата. Охках, виках, гърчех се под ударите и ритниците им. После болката утихна, притъмня и стаята се завъртя. Колко съм бил в несвяст не знам, но когато дойдох на себе си бях разчекнат между два стола гол и младото девойче ме налагаше с дрянова тънка пръчка по тестикулите. Пищях кански и отново в безсъзнание.........

Когато дойдох на себе си лежах на нар с дюшек, застлан с бял чалшаф и покрит с червено козе кепе. Ушите ми бучаха, болеше ме главата в слепоочията. После бя премина през цялото тяло и пак изчезна. Потънах отново и от ново видения. Кърпа на челото, до леглото стол на стола Елена, моята добра Елена, която не малко жертви направи за мен. "Сън или действителност"-мислех си ето това видение, неможейки да разбера къде съм и защо съм в това положение. Намирах се на границата между сън и безсъзнание. После се пробудих. Срещнах влажните очи на Елена, увехналото и пожълтяло лице, над което небрежно висеше кичур къдрава коса. С лявата си ръка приглаждаше сплетената ми коса с майчинска нежност.

- Елена, къде се намирам? ... и вместо отговор тъмнината се разпръсна в съзнанието ми, разбрах истината, наведох очи, отбегнах нейния мил и нежен поглед, страхувайки се да не прочета в него укор.

- Най-после отново към живота, - рече тя на гръцки, - но опасността от усложнения не е преминала.

- Спаси го дъще, все пак човек е! Едно добро повече на тоя свят-чух нечий женски глас.

Направих опит да се надигна, но напразно. Силите не достигнаха. Тогава извърнах главата и срещнах погледа на 45-50 годишна жена с опнато бяло лице, гладко вчесана коса облечена в черно. Но обхвана ме немощ, зави ми се свят и от ново мрак и безжизненост... . След това огън, жажда, отново болки. и завръщане към действителността. Елена бе станала и пълнеше спринцовката. Носа ми бе наедрял като син патладжан. В стаята имаше още едно походно легло с завивки. Под него съдове с храна. После Елена натисна буталцето на спринцовката, изпусна въздуха от нея и се наведе над мен. Чак тогава забелязах, че дясната ми ръка е пристегната с ластик над лакета и приготвена за венозна инжекция. Напипа вената, заби иглата в нея и бавно изпразни съдържанието на спринцовката. Изтегли иглата от вената и рече:

- Готов господин Димчев. Вие ще оздравеете. Не сгреших. Ти ще оздравееш.

Търсех подходяща дума, но тя не идваше, бягаше. Само се усмихнах и мило я погледнах. Устата ми бе напукана и наранена, умирах за вода.

- Елена, моля за малко вода.

Не Йорго, не бива. Ще ти дам лимонов сок с много малко вода.

Стана, взе от една малка масичка водна чаша, изтиска няколко лимона, подслади ги и наля малко вода и ми я поднесе. Поех и изпих съдържанието й. После върнах чашата и запитах:

- Къде се намирам, Елена?

-Беше на границата между живота и смъртта.

-А сега?

-В военния затвор в Кожани.

- Коя дата сме?

-Двадесе и четвърти януари, но мълчи, почивай. Нуждаеш се от покой и сън. Утре смятам ще си по добре. Тогава ще говорим.

Изядох последното парче хляб от торбата на войника,нарамих шмайзера и минах от северната страна на пътя.Колите,които през целия ден дукаха над мен оредяха,но все пак достатъчни да трасират с фаровете посоката на движение.Бях си поставил за цел да достигна района на Бер,,да прекося Ен.Вардарското поле и да навляза в Боймията,с надежда да се снабдя от някое село с храна и достигна родното си село където да потърся подслон и закрила в мой останали по тия места роднини.

Цяла нощ се борих с Берко - Нигешките планини,изкачих билото им и пред мен се откри Ен.Вардарското поле,а града ,очертан от множество електрически лампи бе като че ли на хвърлей от мен
Негуш бе от ляво,сгушен в планината на завет,а Бер не се виждаше. В далечината друго сияние привлече вниманието ми.Там,в тая посока бе Солун-столицата на Македония..Краката ми трепереха от умора. Времето бе студено.Силите чезнеха,но волята за живот превъзмогваше трудностите.Вярата,че е близък края на страданията,удвояваше силите и уверено крачех към своя дом,като изгнанник,където ме очакваше спокойствие и отмора след толкова изпитания и премеждия.И мама... с майчинска ласка.......Скърцаше снега под краката ми,но бе по-леко, на долу към моето родно село-първа и най близка цел,ей там зад Ен.Вардар прикътано в полите на Паяк.

Седнах за малко да почина на един изгнилбуков дънер. Загледах се в далечината.Безброй звездички греяха междуБерско-Негушките планини и Паяк.Други - се гонеха,изчезваха,настигаха,отминаваха.На изток небето поруменя.Раждаше се новият ден.Севернякът бе подбрал трънка и шумно я подпря на дънера.Изправих се и поех Бях далеч от населени места и спокойно можех да вървя напред. Наклона ме пое.По него лесно се крачеше.Незабелязано съм изпуснал началото на голям дол,който се спускаше в северо-източна посока,обрасъл в букови гори.Колкото се движех по северния край,толкова ставаше по- широк.Видимостта се увичаваше.Беше се съмнало.Налагаше се да го прехвърля,за да не се отдалеча много от посоката,която бях предначертал да следвам.Спуснах се по него,внимавайки да не попадна на някоя пропаст.Предпазливо достигнах дъното му.Започнах изкачването и с усилия достигнах десния му бряг и продължих надолу в източна посока всред гъста букова гора.Преодолявайки ниските гъсти клони издадох присъствието си.Щом изскочих на открито на една поляна,някой извика:

-Алт! / стой!/

Заковах се на едно място и отправих поглед към посоката, от където чух гласа.На около 25 метра от мен двамаодуши бяха насочили шмайзерите си и ме държаха на мушка.Непосредствено до мен от гората изкочиха още няколко души.Наобиколиха ме.Вдигнах ръце

-От къде си бе?- запита един от тях на гръцки.Започнах с мимики и ръце да им обяснявам,че съм глухоням,без да съобразя,че само преди минута се бях заковал на място по тяхния вик"стой".А и те пропуснаха тая не малка подробност.Поогледаха се,поколебаха се и след кратко съвещание един отсече:

- Приберете му шмайзера и нека двама го свалят в града и предадат в комендаството.

Заповедта бе изпълнена.Поведоха ме към Бер.Когато напълно се развидели,видях цяла войскова единица по моя преценка около хиляда души,която бързо,безразборно се предвижваше на горе по ската.

Когато ме предадоха в комендантството,слънцето бе се извисило.

- Защо го водите бе?- запита двамата войници,~~един~~ които ме придружаваха, един офицер.

-Попадна случайно в района ни.Бе с шмайзер и няма никакви документи.При това е глухо-ням.Капитан Аристидис нареди да го доведем тук.

- Мен главата ми гори,Аристидис праща арестанти!-Защо ми е?

сега и то вас. Аз съм също българин и няма да мога да погледна майките.

Замълча, умисли се и намали крачките.

- Тогава? -наруших мълчанието.

- Слушайте,-рече той- зад тоя баир има село. Щом слезем долу до реката ще ви оставя да копаете сам гроба. Аз ще отида до селото. Като останете сам, действувайте. Вие не сте дете, но моля по възможност без жертви. Те са деца и са си глътнали езиците

- Благодаря ви , моля дайте ми една цигара, ако имате.

-Заповядайте ,ако искате и повече- и с готовност поднесе кутията си. Взех една и я поставих на ухото си.

С всяка крачка по наклона урвата растеше и скоро навлязохме в дълбок дол, а на около 200 метра пред нас се показа р.Бистрица. Стигнахме до брега . Коритото ѝ бе пълно от топящите се снегове и мътната вода спокойно се източваше към Солунския залив.

- Тук ще е-рече подофицера обръщайки се към двамата войника. - Нека той сам изкопае гроба си, а аз ще отида за 10 минути до селото и веднага ще се върна. Вие не предприемайте нищо без мен.-Обръщайки се към мен грубо и ядовито нареди:

- Ти започвай да копаеш гроба си. Знаеш защо те водим тук..... Хайде, не се бави!.....- и пое по нагорнището на дола към селото.

Оставих лопатата на страна и започнах да копая с кирката. Ударих с нея няколко пъти. Отгоре земята бе размразена, но отдолу бе здрава като камък. Суетях се, поглеждах в посоката в която замина подофицера, поглеждах към двамата младежи, застанали на десетина метра от мен, бледи, смутени и изплашени. Миг след това седнаха на един камък и запалиха цигари. Ръцете им трепереха. Аз не бързах. Светкавично размишлявах върху положението си. Преценявайки, че е време да действувам, захвърлих кирката, грабнах лопатата направих няколко крачки към тях и извиках на гръцки:

- Хей младеж, бягай да извикаш старшината, за да изпълните присъдата. Нямам намерение в последните минути да се измъчвам. Двамата продължаваха да седят на камъка разтреперени, незнаейки какво да предприемат. Постоях в това положение може би секунди, наблюдавайки ги.

- Чуваш ли бе, на теб говоря- фиксирах с поглед едного от тях, което бе съвсем пребледняло и цигарата играеше в ръката му и направих няколко крачки с вдигната лопата към тях.

Като боднат с игла скочи и побегна към селото. Изчаках да се отдалечи, не изпускайки от поглед останалото момче, решен при опит да използва шмайзера да стоваря лопатата върху главата му. Но той достатъчно бе изплашен, за да може да действува. Целия се тресеше от страх. Шмайзера играеше в ръцете му. Цигарата догаряше между пръстите му. Доближих се до него. Стоеше като хипнотизиран. Извадих пребраната цигара от джоба, пуснах лопатата на земята, преценявайки, че и без нея ще се справя и заговорих:

- Моля, дай ми огън да запаля последната цигара.

То поднесе догарящата цигара примиращ от страх. Моята държах с лявата. Щом запалих, светкавично насочих към очите му показалеца и средния пръст на дясната ръка. Той замижа, надигна главата си и откри гръкляна си. С бърз саблен удар по него го съборих на земята, взех шмайзера и торбата и поех по течението на реката. Слънцето бе пред залез. Бързах да се отдалеча от мястото. Много скоро навлязах в гористи планински места. И все напред с нова надежда за нов живот. Хлапето не можеше да се съвземе по-рано от 10-15 минути, време напълно достатъчно за да неогат да ме намерят. Скоро под прикритието на мрака продължих източна посока. Времето бе благоприятно. Много се различаваше от това през 21 януари. Ослушвайки се вървях далеч от пътища и населени места южно от пътя Кожани -Бер. Цяла нощ [illegible] гористите и хълмисти възвишения. На разсъмване забелязах на шосето удобен мост за отмора. Подслоних се под него и там прекарах през целия ден..При смрачаване

Той е един от военнопрестъпниците, които ще бъдат съдени вероятно в Атина и за нося голяма отговорност ако не го предам жив на новата гръцка власт. Позволете ми да бъда доллен на споразумението от Варкиза.

Настъпи успокоение и веднага камиона забръмча по шосето за Бер и скоро Кожани остана зад нас.

Размишлявах върху сутришната комедия, Кому бе нужна тя, щом трябва да бъда предаден на монархистите. Нима "не знаеха за клаузите на постигнатото споразумение в Варкиза? Ако декларацията на младия офицер бе вярна моят живот се удължаваше за неопределено време а от тук и нова възможност за спасение? Нададох ухо, за да разбера някой подробности около споразумението, което коментираха останалите пътници и охраната ми.

– Днес е подписано, – заяви единият от цивилните, – и съгласно споразумението властта постепенно ще бъде предадена на нашите. Определени са дати по околий за ония райони от Македония, където още вие ги държите и до десетина дни цялата власт в кралството ще бъде в ръцете на монархистите. От днес се слага край на братоубийствената война. Всички военнопленници и военнопрестъпници трябва да бъдат предадени на англо-американското командване. Затова вие водите тоя арестант в Бер, Нали?.

– Да .... – измънка под носа си старшия на охрана и насочи разговора в друга посока.

Навлязохме в доста широко поле през средата прорязано от асфалтирано шосе. На юг от него се издигаха планински вериги покрити със сняг. На север голи скатове също покрити в бяла премяна, които в далечината ~~на изток~~ завиваха на юг и се губеха под снежните върхове. Камиона спря. Шофьора слезе от него и отвори капака на мотора. Последва го и началника на охраната-подофицер. След него и двамата войника. Наредиха ми да сляза и аз. Войниците свалиха кирка и лопата, които до сега не бях видял. Миг след това камиона профуча по асфалтеното шосе в източна посока а ние поехме в южна ~~посока~~ по окалян междуселски път. Разбрах всичко. Това бе края. Ръцете ми бяха вързани с белезници. Нямаше никакво съмнение. Водеха ме разстрел. Спряхме на около 50 крачки от шосето. Жива душа не се мяркаше наоколо.. Слънцето силно клонеше на запад. Снегът се топеше и вадички течаха по окаляния път. Подофицера ме доближи, отключи белезниците и ги прибра в джоба си. ~~Натовариха кирката и лопатата~~ После обърна се към войниците, които до тоя момент носеха кирката и лопатата и нареди:

-Дайте иструментите на осъдения. Нека той ги носи. А обръщайки се към мен меко на български език нареди:

– Вземете господин Димчев Вие Кирката и лопатата от охраната.

– Вие знаете български, – запитах го. поемайки инструментите.

– Да, бе лаконическия му отговор. – И продължихме на юг по разкаляния път. Пътя вървеше край едно малко възвишение. На около стотина метра пред нас рязко свиваше на запад а от чупката започваше уврак. Точно тук старшината се изравни с мен и нареди:

– Свий~~те уврага~~ по уврага господен Димчев. ~~завих~~

Завих. Тръпки полазиха по тялото ми. Оставаха ми може би секунди до разстрела. Двоумях се какво да предприема. Последен шанс. Светкавично реших. "Ще използвам лопатата. Поне в бой да загина". И преди да приведа в изпълнение решението си, мълчаливо крачещия подофицер до мен заговори отново на български език:

– Водим Ви Госп. Поручик на разстрел, разбрахте ли?

–Разбира се, но немога да разбера защо още ме мъчите и не свършите с мен.

– Знаете ли, че се колебая. Не ми се влиза в грях. Най-малко не изглеждам смешен и жалък в очите на моите палачи и молех се дано изпълнението закъснее до съвременото ми. През първия час, въпреки усилията трепнех от всяка стъпка, от всеки шепот. Мама, другари, идеи-всичко се блъскаше в мен в пълен безпорядък, придобили нов смисъл и стойност, но бях далеч от тях, в родината, където бях дошъл с едничкото намерение да победя или да умра. Но ето пред края се уплаших....

И минутите летяха и края не ме спохождаше. Постепенно се съвзех, нервната криза премина и почувствах опора в себе си. Стъпвах на твърдо. Почувствах сила с която ще мога да посрещна смъртта с отворени очи. Сърцето все още биеше лудо. Чувах ударите му в слепоочията, но мисълта не бе объркана, макар обременена с многото преоценки за изминали събития и допуснати грешки; парещите спомени с най-близки и свой; много укор за проявена нерешителност в дните преди попадането ми в затвора; Елена със своята трогателна защита и всеотдайност; бойни другари, чиито съдба също тегнеше в тоя момент върху мен и най-после, не на последно място пораженията, които воденската акция нанесе на местното българско население.

По коридора затропаха подковани ботуши. Издрънкаха ключове. Щракна ключалката на моята килия. Трепнах за миг само, но се отново овладях. Когато отвориха вратата бях прав, мобилизирал цялата си същина, решен да спечеля последната победа- да победя страха от смъртта.

- Излизай,- изрева млад офицер. Бавно с твърда стъпка напуснах килията, пред която стояха трима души с шмайзери. Поеха ме. Крачех пребледнял по дългия коридор на комендантството, а белезниците потракваха при добира им. Пред главният вход на комендантството стоеше камион. В него имаше двама мъже и една млада жена. Качиха и мен.

Гражданите на Кожани бяха разбрали по някакъв начин за намеренията та властите и бяха масово се стекли пред комендатурата.

-Къде го водите? А..? -викаха жени. Мъже настояваха да ме върнат в затвора.

- Вече нямате право над него. Вашата свърши. Вие ще го освободите. Ей, какво гледате като отровени, застанете пред камиона. Не позволявайте да тръгне!. -Викаше един млад мъж и нареждаше на кипящата тълпа. С викове блокираха камиона и някои се опитаха да ме свалят. Други се заканваха. Възрастен, елегантно облечен мъж, с посребрено раздвоена брада, подканяше гражданството да отмъстят за хилядите изклани елени в Драма, за поруганата народна чест, за ......

- Тоя изверг трябва да получи възмездие за безбройните му кървави деяния. Ще позволим ли на комунистите, говореше същият господин, вдигнат на ръце от няколко души на смълчалата се тълпа, обърнала поглед към оратора,- да ни лишат от законното право да потърсим отговорност за зверското убийство на генерал Ворас, за хилядите безчинства извършени в ворнските подземни галерии, за стотиците лични издевателства над честа на гръцки момичета, за......

- Не! -разнесе се мощен вик на насъбралото се множество и тълпата връхлетя върху камиона, озверена, готова да ме разкъса на парчета на място.

- Чакайте!,-намеси се същият офицер,-чуйте, изслушайте ме,- и размаха ръце от стъпалата на комендантството. Обърнаха някои погледи, зашушукаха, зашъткаха, а войниците отчаяно ме бранеха от развилнелата тълпа, която напираше да ме измъкне от ръцете им.

-Да го чуем какво ще каже,-подкани някои с крещящ глас.

-Има нареждане, продължи офицера,- да го приведем до Бер, а от там местната комендатура ще го прехвърли в Солун, където трябва да го предадат ~~на главния прокуро~~ по искане на главния прокурор на съдебните власти, за да бъде изпратен на публичен съд за деянията му извършени в северна Гърция.

13

- Не се вълнувай,- намеси се Елена.-Не се поддавай сега на сантиментализъм.Разбери,нужен тие покой и спокойствие.Моля те, помогни ми,за да ти помогна.Притворих очи.Сълзите,въпреки желанието ми да ги спра,продължаваха да ликат.Ах,никога,никога не бих могъл да забравя тоя момент,паметен ще остане в моя живот-песента,сълзите,Елена.

От едно чуване запомних текста на на песента и мелодията й. И до ден днешен когато запея или чуя "Гурбедчия" винаги се връщам към оная обстановка от 24 януари 1945 година и с най малка подробност изживявам отново преживяното през тоя паметен ден..

През 1948 година на лагер в Богданов дол,Пернишко.На Великденски заговезни имаше литературно музикална забава.Салона бе препълнен.Качих се на сцената.

- Тая вечер,-започнах , по стар християнски обичай хората се прощават.И нашите близки не са ни забравили.На всеки от нас мястото му е запазено на масата,но сотола е празен,чиниите непокътнати,радостта помрачена.Дечица протягат ръчички към своите бащи, майки към своите синове жени към своите съпрузи всички отправили ~~нес~~ ~~неди=към=нас~~ насълзени погледи към нас....С песента"Гурбетчия" Тодор Лалчев поздравлява своята 3годишна дъщеря и съпругата си. Запях под акомпанимента на китара.Бях напипал най-най нежните струни на човешкото сърце.Пеех и ~~плачех~~ ронех сълзи.Всички в салона плачеха.Може би нищо друго в момента не би трогнало така, тия калени в страданията хора,както тия няколко казани думи и особения отенък,който успях да предам на мелодията пречупена през живия още спомен за преживяното.

Две денонощия Елена не се отдели от мен.Прясната агнешка кожа с която ме е обвила още когато съм бил в безсъзнание,мазна.Усили храната.Силите бързо идваха.Започнах да ставам.Когато бях извън всяка опасност,Елена се прости смен.Заминаваше за Костур.Гледах я с обич и безкрайна признателност.На нея дължах живота

- Елена,моя скъпа Елена,не случайност тоя път ми спаси живота,а само твоята безкрайна грижа.Мъчно ми е че немога да ти се отблагодаря..Няма почти никакъв шанс.

- Не говори така, моля те! Измъчвам се.Не искам да мисля за най-лошото.То мина

- И все пак....възразих й.

- Не, не, пропъждам тая мисъл. Как съм се радвала в деня на твоето бягство и мислено бях с теб.Молех се да успеем.Вечерта си легнахме с Мария радосни.Директорът бе изплашен.За теб нямаше никаква вест.На следващия ден нас ни освободиха.Какъв удар бе за ме мен,когато научих,че си заловен.Плаках,Страхувах се за теб.Мислех, че ще те убият....А вярвах в успеха ти.

-Допускаше ли,че ще избягам?.

- Бях сигурна Йорго,Мария желаеше,а Директора недопускаше. Вечерта преди бягството ти бе загадъчен.Това за мен би достатъчно да разбера,че решението е взето.Ти не изневери на себе си.Бях безкрайно щастлива.

-Защо , Елена?

-Сама немога да си отговоря,но бе така.Сега заминавам за Костур за малко.На връщане за Атина ще мина от тук.Ще те потърся. До тогава нашите ще бъдат тук.Ще има да преодоляваме други пречки Ти разчитай на мен.А сега довиждане,Йорго.

Тя подаде двете си ръце.Поех ги.Поруменя.Почувствах топлината й.Изгарях от желание да я притисна до себе си и я обсипя с целувки. Пред мен бе жената и човека.И днес трудно мога да отсека кое тежеше в момента повече.Вълнувах се и треперех.Тя също.С прехяна устни,отскубна се и побегна към отворената врата.Последвах я, но ключаря ме спря на вратата.Елена тичаше по коридора.

-Адио,ЕЛЕН, извиках по нея.

Закова се на място,обърна се и засмяна извика:

-Адио,ЙОРГО,- и побегна още по силно.

Ключаря тръшна вратата и ядовито щракна ключалката.Бе 10 февруари пред залез слънце.Тръшнах се на леглото,топящ се от мъка по това нежно,човешко същество,което кой знай дали щях да го видя някога пак.

Всъщата сграда,в която се намирах на третия етаж южното крило се намираше голяма войнишка стая послана с слама,върху която се търкаляха над 200 души български пленници,Окъсани,огладнели,брадясали като мен с изпити и нашарени с дълбоки бръчки лица,те всеки ден умираха по-малко.На краката си, вместо чорапи и обувки,бяха увили книги от циментови торби завързани с лико.От продължителното търкаляне по сламата,тя бе смляна като брашно.Взех една шепа от нея.Вгледах се. Въшките преобладаваха.Крастата разяждаше мършавите им тела,които непрекъснато ги чешеха.Глада и безсилието бяха удавили волята за живот у тях.Бяха загубили човешкия си образ.Приличаха на призраци.

Тук един ден видях девойката за която ми разказа единия от бегълците от Кожанския пленнически лагер в Битолския затвор. Смирена. подисната,бледа,облечена в черно раздаваше сладки на изгладнелите пленници.Мъката и апатията отново я бяха обзели

На 27 февруари под силна охрана бях изведен от затвора и преведе в комендантството.Веднага бях подложен на разпит.В същност бях принуден да слушам обвиненията отправени ми от следствието,едно от друго по чудновати,по - оплетени и невероятни.За основа им послужили моите показания дадени в с.Мелници,Велешко ,но попълнени и нагласени

Връчиха ми и обвинителен акт.От него нищо не разбрах и никой не се потруди да ме запознае с него.Бързаха.Всичко се вършеше светкавично. Свалиха ме в мазето на комендантството,където прекарах една кошмарна нощ,в пълна неизвестност . Предугаждах и забелязвах нервност,унилост и ~~На сутринта~~ отчаяние в обкръжаващите ме.Старата позната дисциплина бе отстъпила място на разложението

На 28 февр.сутринта ме изправиха пред военен съд.Светкавично, при закрити врата завърши делото.През целия процес бях само запитан дали се признавам за виновен.

За какво?- запитах председателя.

- За обвиненията изброени в обвинителния акт.

- Вие знаете,че аз не зная да говоря на вашия език,камо ли да чета.Никой не се потруди да ме запознае с неговото съдържание.

- Лъже,безсрамно лъже, противопостави се прокурора.Комедията отново продължи.Млада девойка даваше показания,че съм я обезчестил.Най-куриозното,~~което~~==== в нейните показания бе твърдението й,че освен нея още близо 250 момичета с обезчестил.С такъв успех сигурно Казанова не би могъл да се похвали-за 65 дни 250 полови историй.Та това е наистина нов рекорт-може би световен.Неможах едно да проумея,мислили ли са авторите на обвинението за комичната му страна? За главен подстрекател в Драмските клането се сочех аз и какви ли не други обвинения.Безспорно в едно имаха право:че съм съдействал на германците.

Съдът се оттегли без да бъде запознат с обвинението.След 5 минути прочетоха ~~обвинението~~ присъдата-СМЪРТ ЧРЕЗ РАЗТРЕЛ.Трепнах. Нямаше лъжа.Бе дошъл края.Пребледнях.Издадох се,че съм разбрал без никой да ми преведе ,присъдата. Не ми се умираше....Поне в тоя момент....Никой пак не преведе решението на съда.Двама се приближиха до мен,извиха ми ръцете назад и ги закопчаха в белезници. Поведоха ме отново към сношната килия.Нямаше съмнение,че всеко ново извеждане означаваше разстрел.Бях се обърнал на слух.Мъчех се да се успокоя и примеря с положението.Тоя край за мен не бе неочакван. Но..... не всякога желанията се покриват с възможностите.Исках да

- Не се вълнувай,- намеси се Елена.-Не се поддавай сега на сантиментализъм. Разбери, нужен ти е покой и спокойствие. Моля те, помогни ми, за да ти помогна. Притворих очи, сълзите, въпреки желанието ми да ги спра, продължаваха да ликат. Ах, никога, никога не бих могъл да забравя тоя момент, паметен ще остане в моя живот- песента, сълзите, Елена.

От едно чуване запомних текста на на песента и мелодията й. И до ден днешен когато запея или чуя "Гурбетчия" винаги се връщам към оная обстановка от 24 януари 1945 година и с най малка подробност изживявам отново преживяното през тоя паметен ден..

През 1948 година на лагер в Богданов дол, Пернишко. На Великденски заговезни имаше литературно музикална забава. Салона бе препълнен. Качих се на сцената.

- Тая вечер,- започнах, по стар християнски обичай хората се прощават. И нашите близки не са ни забравили. На всеки от нас мястото му е запазено на масата, но сотола е празен, чиниите непокътнати, радостта помрачена. Дечица протягат ръчички към своите бащи, майки към своите синове, жени към своите съпрузи, всички отправили ~~пе~~ ~~деди към нас~~ насълзени погледи към нас....С песента "Гурбетчия" Тодор Лалчев поздравлява своята 3 годишна дъщеря и съпругата си. Запях под акомпанимента на китара. Бях напипал най-най нежните струни на човешкото сърце. Пеех и ~~плачех~~ ронех сълзи. Всички в салона плачеха. Може би нищо друго в момента не би трогнало така, тия калени в страданията хора, както тия няколко казани думи и особения оттенък, който успях да предам на мелодията пречупена през живия още спомен за преживяното.

Две денонощия Елена не се отдели от мен. Прясната агнешка кожа с която ме е обвила още когато съм бил в безсъзнание, махна. Усили храната. Силите бързо идваха. Започнах да ставам. Когато бях извън всяка опасност, Елена се прости с мен, заминаваше за Костур. Гледах я с обич и безкрайна признателност. На нея дължах живота.

- Елена, моя скъпа Елена, не случайност тоя път ми спаси живота, а само твоята безкрайна грижа. Жално ми е че немога да ти се отблагодаря.. Няма почти никакъв шанс.

- Не говори така, моля те! Намъчвам се. Не искам да мисля за най-лошото. То мина

- И все пак... възразих й

- Не, не, пропъждам тая мисъл. Как съм се радвала в деня на твоето бягство. Мислено бях с теб. Молех се да успеем. Вечерта си легнахме с Мария радосни. Директорът бе изплашен. За теб нямаше никаква вест. На следващия ден нас ни освободиха. Какъв удар бе за мен, когато научих, че си заловен. Плаках, Страхувах се за теб. Мислех, че ще те убият....А вярвах в успеха ти.

-Допускаше ли, че ще избягам?.

- Бях сигурна Йорго, Мария желаеше, а Директора недопускаше. Вечерта преди бягството ти бе загадъчен. Това за мен би достатъчно да разбера, че решението е взето. Ти не изневери на себе си. Бях безкрайно щастлива.

-Защо, Елена?

-Сама немога да си отговоря, но бе така. Сега заминавам за Костур за малко. На връщане за Атина ще мина от тук. Ще те потърся. До тогава нашите ще бъдат тук. Ще има да преодоляваме други пречки. Ти разчитай на мен. А сега довиждане, Йорго.

Тя подаде двете си ръце. Поех ги. Поруменя. Почувствах топлината й. Изгарях от желание да я притисна до себе си и я обсипя с целувки. Пред мен бе жената и човека. И днес трудно мога да отсека кое тежеше в момента повече. Вълнувах се и треперех. Тя също. С прехана устни, отскубна се и побегна към отворената врата. Последвах я, но ключаря ме спря на вратата. Елена тичаше по коридора.

-Адио, ЕЛЕН, извиках по нея.

Закова се на място, обърна се и засмяна извика:

-Адио, ЙОРГО,- и побегна още по-силно.

Ключаря тръшна вратата и ядовито щракна ключалката. Бе 10 февруари пред залез слънце. Тръшнах се на леглото, топящ се от мъка по това нежно, човешко същество, което кой знай дали щях да го видя някога пак.

Всъщата сграда, в която се намирах на третия етаж южното крило се намираше голяма войнишка стая послана с слама, върху която се търкаляха над 200 души, български пленници, Окъсани, оголели, брадясали като мен с изпити и нашарени с дълбоки бръчки лица, те всеки ден умираха по-малко. На краката си, вместо чорапи и обувки, бяха увили книги от циментови торби завързани с лико. От продължителното търкаляне по сламата, тя бе смляна като брашно. Взех една шепа от нея. Вглеждах се. Въшките преобладаваха. Краста разяждаше мършавите им тела, които непрекъснато ги чешеха. Глада и безсилието бяха удавили волята за живот у тях. Бяха загубили човешкия си образ. Приличаха на призраци.

Тук един ден видях девойката за която ми разказа единия от бегълците от Кожанския пленнически лагер в Битолския затвор. Смирена. подисната, бледа, облечена в черно раздаваше сладки на изгладнелите пленници. Мъката и апатията отново я бяха обзели

На 27 февруари под силна охрана бях изведен от затвора и преведе в комендантството. Веднага бях подложен на разпит. В същност бях принуден да слушам обвиненията отправени ми от следствието, едно от друго по чудновати, по - опашати и невероятни. За основа им послужили моите показания дадени в с. Мелници, Велешко, но попълнени и нагласени

Връчиха ми и обвинителен акт. От него нищо не разбрах и никой не се потруди да ме запознае с него. Бързаха. Всичко се вършеше светкавично. Свалиха ме в мазето на комендантството, където прекарах една кошмарна нощ, в пълна неизвестност. Предугаждах и забелязвах нервност, унилост и ~~На сутринта~~ отчаяние в обкръжаващите ме. Старата позната дисциплина бе отстъпила място на разложението

На 28 февр. сутринта ме изправиха пред военен съд. Светкавично, при закрити врата завърши делото. През целия процес бях само запитан дали се признавам за виновен.

За какво?- запитах председателя.

- За обвиненията изброени в обвинителния акт.

- Вие знаете, че аз не знам да говоря на вашия език, камо ли да чета. Никой не се потруде да ме запознае с неговото съдържание.

- Лъже, безсрамно лъже, противопостави се прокурора. Комедията отново продължи. Млада девойка даваше показания, че съм я обезчестил. Най-куриозното, ~~което~~==== в нейните показания бе твърдението й, че освен нея още близо 250 момичета с обезчестил. С такъв успех сигурно Казанова не би могъл да се похвали-за 65 дни 250 половни истории. Та това е наистина нов рекорт-може би световен. Неможах едно да проумея, мислили ли са авторите на обвинението за комичната му страна? За главен подстрекател в Драмските кланета се сочех аз и какви ли не други обвинения. Безспорно в едно имаха право: че съм съдействал на германците.

Съдът се оттегли без да бъда запознат с обвинението. След 5 минути прочетоха ~~обвинението~~ присъдата-СМЪРТ ЧРЕЗ РАЗТРЕЛ. Трепнах. Нямаше лъжа. Бе дошъл края. Пребледнях. Издадох се, че съм разбрал без никой да ми преведе, присъдата. Не ми се умираше....Поне в тоя момент....Никой пак не преведе решението на съда. Двама се приближиха до мен, извиха ми ръцете назад и ги закопчаха в белезници. Поведоха ме отново към снощната килия. Нямаше съмнение, че всеко ново извеждане означаваше растрел. Бях се обърнал на слух. Мъчех се да се успокоя и примеря с положението. Тоя край за мен не бе неочакван. Но...... не всякога желанията се покриват с възможностите. Исках да не изглеждам смешен и жалък в очите на моите палачи и молех се дано изпълнението закъснее до съвземането ми. През първия час, въпреки усилията трепнех от всяка стъпка, от всеки шепот. Мама, другари, ~~ме~~-и-де-и-всичко се бълскаше в мен в пълен безпорядък, придобили нов смисъл и стойност, но бях далеч от тях, в родината, където бях дошъл с едничкото намерение да победя или да умра. Но ето пред края се уплаших....

~~Но~~ Минутите летяха и края не ме спохождаше. Постепенно се съвзех, нервната криза премина и почувствах опора в себе си. Стъпвах на твърдо. Почувствах сила, с която ще мога да посрещна смъртта с отворени очи. Сърцето все още биеше лудо. Чувах ударите му в слепоочията, но мисълта не бе объркана, макар обременена с многото преоценки за изминали събития и допуснати грешки; парещите спомени с най-близки и свой; много укор за проявена нерешителност в дните преди попадането ми в затвора; Елена със своята трогателна защита и всеотдайност; бойни другари, чиято съдба също тегнеше в той момент върху мен и най-после, не на последно място пораженията, които воденската акция нанесе на местното българско население.

По коридора затропаха подковани ботуши. Издрънкаха ключове. Щракна ключалката на моята килия. Трепнах за миг само, но се отново овладях. Когато отвориха вратата бях прав, мобилизирал цялата си същина, решен да спечеля последната победа- да победя страха от смъртта.

- Излизай,- изрева млад офицер. Бавно с твърда стъпка напуснах килията, пред която стояха трима души с шмайзери. Поеха ме. Крачех пребледнял по дългия коридор на комендатството, а белезниците потракваха при добира им. Пред главният вход на комендатството стоеше камион. В него имаше двама мъже и една млада жена. Качиха и мен.

Гражданите на Кожани бяха разбрали по някакъв начин за намеренията на властите и бяха масово се стекли пред комендатурата.

-Къде го водите? А..? -викаха жени. Мъже настояваха да ме върнат в затвора

- Вече нямате право над него. Вашата свърши. Вие ще го освободите. Ей, какво гледате като отровени, застанете пред камиона. Не позволявайте да тръгне!. -Викаше един млад мъж и нареждаше на кипящата тълпа. С викове блокираха камиона и някой се опитаха да ме свалят. Други се заканваха. Възрастен, елегантно облечен мъж, с посребрено раздвоена брада, подканяше гражданството да отмъстят за хилядите изклани елени в Драма, за поруганата народна чест, за ......

- Той изверг трябва да получи възмездие за безбройните му кървави деяния. Ще позволим ли на комунистите,- говореше същият господин, вдигнат на ръце от няколко души на смълчалата се тълпа, обърнала погледи към оратора,- да ни лишат от законното право да потърсим отговорност за зверското убийство на генерал Ворас, за хилядите безчинства извършени в ворнските подземни галерии, за стотиците лични издевателства над честа на гръцки момичета, за......

- Не! -разнесе се мощен вик на насъбралото се множество и тълпата връхлетя върху камиона, озверена, готова да ме разкъса на парчета на място.

- Чакайте!,-намеси се същият офицер,-чуйте, изслушайте ме,- и размахна ръце от стъпалата на комендатството. Обърнаха някой погледи, зашушукаха, зашъткаха, а войниците отчаяно ме бранеха от развилнелата тълпа, която напираше да ме измъкне от ръцете им.

-Да го чуем какво ще каже,-подкани някой с крещящ глас.

-Има нареждане, продължи офицера,- да го приведем до Бер, а от там местната комендатура ще го прехвърли в Солун, където трябва да го предадат ~~на главния прокуро~~ по искане на главния прокурор на съдебните власти, за да бъде изправен на публичен съд за деянията му извършени в северна Гърция.

Той е един от военнопрестъпниците,които да бъдат съдени вероятно в Атина и аз нося голяма отговорност ако не го предам жив на новата гръцка власт.Позволете ми да бъда лоялен на споразумението от Варкиза.

Настъпи успокоение и веднага камиона забръмча по шосето за Бер и скоро Кожани остана зад нас.

Размишлявах върху сутришната комедия,Кому бе нужна тя,щом трябва да бъде предаден на монархистите.Нима"не знаеха за клаузите на постигнатото споразумение в Варкиза?.Ако декларацията на младия офицер бе вярна моят живот се удължаваше за неопределено време а от тук и нова възможност за спасение?.Нададох ухо , за да разбера някой подробности около споразумението,което коментираха останалите пътници и охраната ми.

– Днес е подписано ,– заяви единият от цивилните,– и съгласно споразумението властта постепенно ще бъде предадена на нашите. Определени са дати по околий за ония райони отМакедоия,където още вие ги държите и до десетина дни цялата власт в кралството ще бъде в ръцете на монархистите.От днес се слага край на братоубийствената война. Всички военнопленници и военнопрестъпници трябва да бъдат предадени на англо-американското командване.Затова вие водите тоя арестант в Бер,Нали?.

– Да . . . .– измънка под носа си старшия на охрана. и насочи разговора в друга посока.

Навлязохме в доста широко поле през средата прорязано от асфалтирано шосе.На юг от него се издигаха планински вериги покрити със сняг.На север голи скатове също покрити в бяла премяна,които в далечината ~~на изток~~ завиваха на юг и се губеха под снежните върхове.Камиона спря.Шофьора слезе от него и отвори капака на мотора.Последва го и началника на охраната-подофицер.След него и двамата войника.Наредиха ми да сляза и аз.Войниците свалиха кирка и лопата,които до сега не бях видял.Миг след това камиона профуча по асфалтеното шосе в източна посока а ние поехме в южна ~~посока~~ по окалян междуселски път.Разбрах всичко.Това бе края.Ръцете ми бяха вързани с белезници.Нямаше никакво съмнение.Водеха ме разтрел. Спряхме на около 50 крачки от шосето.Жива душа не се мяркаше наоколо..Слънцето силно клонеше на запад.Снегът се топеше и вадички течаха по окаляния път. Подофицера ме доближи,отключи белезниците и ги прибра в джоба си.~~Натовариха кирката и лопатата~~ После обърна се към войниците,които до тоя момент носеха кирката и лопатата и нареди:

-Дайте иструментите на осъдения.Нека той ги носи.– А обръщайки се към мен меко на български език нареди:

– Вземете господин Димчев Вие Кирката и лопатата от охраната.

– Вие знаете български,– запитах го.поемайки инструментите.

– Да,-бе лаконическия му отговор . – И продължихме на юг по разкаляния път.Пътя вървеше край едно малко възвишение.На около стотина метра пред нас рязко свиваше на запад а от чупката започваше уврак.Точно тук старшината се изравни с мен и нареди:

– Свийте~~е уврага~~ по уврага господен Димчев.~~Завих~~

Завих .Тръпки полазиха по тялото ми.Оставаха ми може би секунди до разтрела.Двоумях се какво да предприема.Последен шанс. Светкавично реших."Ще използвам лопатата.Поне б бой да загина?.И преди да привеща в изпълнение решението си,мълчаливо крачещия подофицер до мен заговори отново на български език:

– Водим Ви Годп.Поручик на разтрел,разбрахте ли?

-Разбира се,но немога да разбера защо още ме мъчите и не свършите с мен.

– Знаете ли,че се колебал.Не ми се влиза в грях.Най-малко

сега и то вас.Аз съм също българин и няма да мога да погледна нашите.
Разбра

Замълча,умисли се и намали крачката.

- Тогава? -наруших мълчанието.

- Слушайте,-рече той- зад тоя байр има село.**Щом** слезем долу до реката ще ви оставя да копаете сам гроба.Аз ще отида до селото. Като останете сам,действувайте.Вие не сте дете,но моля по възможност без жертви.Те са деца и са си глътнали езиците

- Благодаря **ви** ,моля **дайте** ми една цигара,ако имате.

-Заповядайте ,ако искате и повече- и с готовност поднесе кутията си. Взех една и я поставих на ухото си.

С всяка крачка по наклона урвата растеше и скоро навлязохме в дълбок дол, а на около 200 метра пред нас се показа р.Бистрица. Стигнахме до брега . Коритото ѝ бе пълно от топящите се снегове и мътната вода спокойно се източваше към Солунския залив.

- Тук ще е-рече подофицера обръщайки се към двамата войника. - Нека той сам изкопае гроба си,а аз ще отида за 10 минути до селото и веднага ще се върна.Вие не предприемайте нищо без мен.-Обръщайки се към мен грубо и ядовито нареди:

- Ти започвай да копаеш гроба си.Знаеш защо те водим тук..... Хайде, не се бави!.....- и пое по нагорнището на доля към селото.

Оставих лопатата на страна и започнах да копая с кирката. Ударих с нея няколко пъти.Отгоре земята бе размразена,но отдолу бе здрава като камък.Суетях се,поглеждах в посоката в която замина подофицера,поглеждах към двамата младежи,застанали на десетина метра от мен,бледи,смутени изплашени.Миг след това седнаха на един камък запалиха цигари.Ръцете им трепереха.Аз не бързах.Светкавично размишлявах върху положението си.Преценявайки,че е време да действувам,захвърлих кирката грабнах лопатата направих няколко крачки към тях и изкрещях на гръцки:

- Хей младеж,бягай да извикаш старшината, за да изпълните присъдата.Нямам намерение в последните минути да се измъчвам. **Двамата** продължаваха да седят на камъка разтреперени,незнаейки какво да предприемат. Постоях в това положение може би секунди ,наблюдавайки ги.

- Чуваш ли бе,на теб говоря- фиксирах с поглед едного от тях, което бе съвсем пребледняло и цигарата играеше в ръката му и направих няколко крачки с вдигната лопата към тях.

Като боднат с игла скочи и побегна към селото.Изчаках да се отдалечи,не изпускайки от поглед останалото момче,решен при опит да използва шмайзера да стоваря лопатата върху главата му.Но той достатъчно бе изплашен,за да може да действува.Целия се тресеше от страх. Шмайзера играеше в ръцете му.Цигарата догаряше между пръстите му. Доближих се до него.Стоеше като хипнотизиран.Извадих пребраната цигара от джоба,пуснах лопатата на земята,преценявайки,че и без нея ще се справя и заговорих:

- Моля,дай ми огън да запаля последната цигара.

То поднесе догарящата цигара примиращ от страх.Моята държах с лявата.Щом запалих,светкавично насочих към очите му показалеца и средния пръст на дясната ръка.Той замижа.надигна главата си и откри гръкляна си.С бърз саблен удар по него го съборих на земята,взех шмайзера и торбата и поех по течението на реката.Слънцето бе пред залез.Бързах да се отдалеча от мястото.Много скоро навлязох в гористи планински.места.И все напред с нова надежда за нов живот.Хлапето неможеше да се съвземе по-рано от 10-15 минути,време напълно достатъчно за да неогат да ме **намерят**. Скоро под прикритието на мрака продължих в източна посока.Времето бе благоприятно.Много се различаваше от това през 21 януари.Услушвайки се вървях далеч от пътища и населени места, южно от пътя Кожани -Бер.Цяла нощ отжувах гористите и хълмисти възвишения.На разсъмване забелязах на шосето удобен мост за отмора. Подслоних се под него и там прекарах през целия ден..При смрачаване

131

Изядох последното парче хляб от торбата на войника, нарамих шмайзера и минах от северната страна на пътя. Колите, които през целия ден душкаха над мен оредяха, но все пак достатъчни да трасират с фаровете посоката на движение. Бях си поставил за цел да достигна района на Бер, да прекося Ен.Вардарското поле и да навляза в Боймията, с надежда да се снабдя от някое село с храна и достигна родното си село където да потърся подслон и закрила в мой останали по тия места роднини.

Цяла нощ се борих с Берско - Негушките планини, изкачих билото им и пред мен се откри Ен.Вардарското поле, а града, очертан от множество електрически лампи бе като че ли на хвърлей от мен. Негуш бе от ляво, сгушен в планината на завет, а Бер не се виждаше. В далечината друго сияние привлече вниманието ми. Там, в тая посока бе Солун-столицата на Македония.. Краката ми трепереха от умора. Времето бе студено. Силите чезнеха, но волята за живот превъзмогваше трудностите. Вярата, че е близък края на страданията, удвояваше силите и уверено крачех към своя дом, като изгнанник, където ме очакваше спокойствие и отмора след толкова изпитания и премеждия. И мама... с майчинска ласка.....Скърцаше снега под краката ми, но бе по-леко, на долу към моето родно село-първа и най близка цел, ей там зад Ен.Вардар прикътано в полите на Пайк.

Седнах за малко да почина на един изгнил буков дънер. Загледах се в далечината. Безброй звездички грееха между Берско-Негушките планини и Пайк. Други - се гонеха, изчезваха, настигаха, отминаваха. На изток небето поруменя. Раждаше се новият ден. Севернякът бе подбрал тръника и шумно я подпря на дънера. Изправих се и поех. Бях далеч от населени места и спокойно можех да вървя напред. Наклона ме пое. По него лесно се крачеше. Незабелязано съм изпуснал началото на голям дол, който се спускаше в северо-източна посока, обрасъл в букови гори. Колкото се движех по северния край, толкова ставаше по- широк. Видимостта се увеличаваше. Беше се съмнало. Налагаше се да го прехвърля, за да не се отдалеча много от посоката, която бях предначертал да следвам. Спуснах се по него, внимавайки да не попадна някоя пропаст. Предпазливо достигнах дъното му. Започнах изкачването и с усилия достигнах десния му бряг и продължих надолу в източна посока всред гъста букова гора. Преодолявайки ниските гъсти клони и издавах присъствието си. Щом изскочих на открито на една поляна, някой извика:

-Алт! / стой!/

Заковах се на едно място, и отправих поглед към посоката, от където чух гласа. На около 25 метра от мен двама души бяха насочили шмайзерите си и ме държаха на мушка. Непосредствено до мен от гората изскочиха още няколко души. Наобиколиха ме. Вдигнах ръце

-От къде си бе?- запита един от тях на гръцки. Започнах с мимики и ръце да им обяснявам, че съм глухоням, без да съобразя, че само преди минута се бях заковал на място по тяхния вик"стой". А= и те пропуснаха тая не малка подробност. Поогледаха се, поколебаха се и след кратко съвещание един отсече:

- Приберете му шмайзера и нека двама го свалят в града и предадат в комендантството.

Заповедта бе изпълнена. Поведоха ме към Бер. Когато напълно се развидели, видях цяла войскова единица по моя преценка около хиляда души, която бързо, безразборно се предвижваше на горе по ската.

Когато ме предадоха в комендантството, слънцето бе се издигнало.

- Защо го водите бе?- запита двамата войници, ~~един~~ които ме придружаваха, един офицер.

-Попадна случайно в района ни. Бе с шмайзер и няма никакви документи. При това е глухо-ням. Капитан Аристидис нареди да го доведем тук.

- Мен главата ми гори, Аристидис праща арестанти!-Защо ми е?

Почеса се по врата,като човек който не знае какво по напред да предприеме,отправи една цветуща псувня,дойде до мен и ме задърпа за ревера на шеченото сако:

- Чуваш ли,ей!...Как се казваш?

Гледах го като отровен и замахах с ръце.

- Изведете го на двора.Ще го разстрелям.Дайте ми един шмайзер или пушка!- заповяда коменданта на едного от насъбралите се сеирджий.

Помъкнаха ме грубо навън.Силех се да бъда спокоен,давайки вид,че нищо не разбирам очудвайки се на грубото им държане. Спряха ме в средата на задния двор,гърбом към вратата,от където ме изведоха.Дойде и коменданта,развика се,отваряйки и затваряйки затвора на една пушка.Не мърдах.Бях напълно уверен,че ме изпитва.Нито за момент не допусках,вероятноста да изпълни заканата си.Двама души ме наблюдаваха от страна как реагирам.Бях спокоен и пролвих хладнокръвие.Добре изиграх ролята си.

- Тоя човек наистина е глухонем,- с нотка на съжаление каза коменданта на насъбралата се тълпа,- я го пуснете да си върви!

Продължавах да стоя на мястото си където ме оставиха като закован.Само наблюдателното око на разузнавач би забелязало поруменилите крайчета на ушите,където почувствах топлина и сърбеж вследствие вълнението и напрежението от изхода на експеримента.

- Ей,турук.- викаше един зад мен,-чуваш ли свободен си.Хайде върви си!

Продължавах да стоя,търкайки последователно ушите си.Някой ме доближи,хвана ме за реверите и ме обърна с лице към коменданта. Заобиколен от няколко души той продължаваше да ме гледа състрадателно.После всички кой как може започнаха да се надпреварват да ми обяснят с мимики,че съм свободен.Засмях,зарадвах се и благодарих ~~му~~ с темане по турски

- Разбра,- рече коменданта,- но слушай Милтияд,знаеш ли,че наклонен съм да променя решението си?Аристидис би го освободил на място,ако е трябвало.Сигурно има основание,за да го праща тук.

-Излишна предпазливаст,- възрази Милтияд.Тук ние нямаме арестанти.Какво ще го правим него?

Междувременно аз се бях насочил към изхода и малко преди да напусна вратата на задния двор ,чух че някой изтича и ме хвана за рамото.Обърнах се.Даде ми да разбера ,че трябва да се върна отново при коменданта.Последвах го.

- За да си нямам неприятности,- продължаваше разговора коменданта с Милтияд,- отведете го в затвора при другите наши следствени.Като дойде Аристидис,нека го освободи.Излишната прибързаност е опасна....

Милтияд направи една гримаса,разпери ръцете си пред лицето и ми показа,че затвор ме очаква.И въпреки протеста ми,лично той ме поведе към затвора.

До тоя момент в Бер не знаеха за бягството ми,но нищо добро не ме очакваше.Щом хитрината не помогна на момента,голяма бе вероятноста да се обърне срещу мен.И не закъсня.

Милтияк ме предаде на Директора на затвора по заповед на Коменданта за временно престояване до изясняване причината на задържането,което нямало да продължи много

-Глухоням е.Мълчи като риба.Издава едни животински звуци ....Бяха решили да го освободят,пък нещо им текна и го пращат тук. .- завърши Милтияд

Директорът ме въведе в една обща килия,край стените на която бяха насядали мъже от най-различни възрасти,които спореха,караха се и се надвикваха,нямайки навика да се изслушат.Седнах до вратата. Никой не ми обърна внимание.Умирах от глад.До мен млад мъж на моя възраст ядеше.Броях залците му и кой знай колко особено съм го гледал бързо бръкна в торбата си,извади коматхляб и ми го подаде:

- Вземи,виждам,че си много гладен!- рече той,-Яж!

Грабнах комата от ръцете му и светкавично го унищожих.Гладът бе неутолим.Поблагодарих му с глава и се опънах на пода.Топлината ме унесе и заспах.Когато се събудих,обеда бе минал.Бях отминат.Никой за нищо не ме потърси.Лежах сгушен до вратата,страхувайки се да не ме познае някой от задържаните.Слушах с внимание разговорите,които шумно се водеха,очаквайки да разбера дали някой не е вече научил за бягството ми.Новият ден ме свари в същото положение в което ме остави предидущия-гладен,неоткрит и страхуващсе да не ме познае някоъ.Една новина раздвижи всички задържани-зданието на затвора от досегашния директор на новоназначения и че охраната се поема от англо-американско войски. След закуската започна проверката на задържаните по списък. Пет членна комисия обследваше всеки един по отделно.Около обед едно отделение чернокожи пое охраната на затвора.Всички затворници бяха напуснали килиите и обикаляха из малкия калдъръмен двор на затвора.Шум, надежди,радости бяха обладали тия хора.Никой не чуваше поканата на готвача да получат храна..Всеки очакваше свобода,подаваше ръце към своите блиски които се бяха струпали пред решетъчната врата на затвора и с нетърпение очакваха отварянето на вратите, да поздравят първи своите блиски с победата и свободата.Едни получаваха храна,други предаваха част от багажа си.всички крещяха опиянени от радост и щастие.Готвача отново подкани всички да получат полагаемата им се храна.Никой не му обръщаше внимание.Срещу голямата железна врата на затвора край источната стена шуртеше стара каменна чешма.Около нея се въртях през тия часове умислен в неясното ми блиско бъдеще, с надежда да науча нещо от шумните разговори или да се възползвам от първата и най - малка възможност за измъкване от положението в което бях попаднал. До мен се доближи готвача.Хвърли разсеян поглед върху мен.Аз трепнах.В негово лице познах един от моите четници. от берските села.

-Бай Петре,обърнах се към него,не ме ли позна?

Петър Янков рязко обърна глава в посоката от която го извиках тревожно огледа около мен всички,спря за момент поглед върху ми,бързо го прехвърли върху други и учудено повдигна рамене,след като не можа да разбере кой го повика.

- Не ме ли позна ,Бай Петре, или... повторих въпроса си,доближавайки го.

- Господин поручик,ти тук?.....Божичко,от кога?..... засуетя се,пребледня,после почервеня като божур,подвоуми се как да постъпи престраши се и приклекна до мен.

-От вчера- отговорих му на въпроса.

-И никой не знае че си ти?- запита съвсем тихо той,

-За сега още никой.

- А ние мислихме, че си свободен.Никой от нас не вярваше на писанията в весниците.Бяхме убедени,че е лъжа,а то.....от външния ти вид се разбира,че от дълго време си задържан.Как попадна,кажи как?...-и зачака тревожно отговора ми озъртайки се на всички посоки. После досети се,че тук може някой да дочуе разговора ни и без да дочака да се изкаже,добави:

- Да идем в готварницата.Там е по спокойно.Сигурно си гладен Върви след мен!..... и тръгна.Последвах го.Щом влязохме той ме прегърна и се разплака.

- На горния край на града има казарма.В нея има задържани около 300 души наши.Между тях е и моя син.Днес ми казаха че ще ме освободят.Ще им кажа.....А? .Бива ли да им кажа?

- Защо не. Дори трябва.Да знаят,че и аз се пека на същия огън. А сега дай ми малко ядене,че съм много гладен.

- Ти говори как попадна,за да мога да им обясня,докато сме сами а та ще ти приготвя за ядене.

Разказах му на кратко патилата.Бай Пемо седеше на тръни.Чувствах,че радостта му е помрачена от страха да не би да разберат някой за нашата обща дейност.Не се сърдех и нямах основание.За мен бе достатъчно това,че можах да срещна поне един от моите хора,за да падне от плещите ми товара,който ми тежеше-поетото обещание още преди напускането на Воден,че жив или мъртав ще се върна при тях.Тая среща бе достатъчна за да научат всички че Пемо Янков ме е видял с очите си в Берския затвор и че съм устоял на даденото обещание.

Нахраних се много добре и побързах да напусна готварницата. Нищо не печелех от спотайването-губеше стария човечец.Налагаше се да го пазя.Още повече,че те са го задържали по съвсем друга работа, нямаща нищо общо с нашата обща революционна дейност. Вън олелията продължаваше.Отново се сгуших около чешмата,дебнейки удобния момент който толкова упорито търсех.

Неочаквано към мен се приближи възрастен мъж,огледа ме от всички страни и ме хвана за ревера.Стрелнах го с присвити очи.

– Ти не си ли Димчев?– започна той.Вгледах се по добре в него преди да отговоря.Стори ми се познато лице но неможах да се сетя кой е и от къде го познавам.Трескаво напрегах паметта си,но смущението ми пречеше да се съсредоточа.

– Ти мълчиш,а?.Гадино такава!– и ме раздруса,както бях седнал. После ме пусна и започна да ме рита , викайки колкото ~~[illegible]~~ може:

– Ето го плъха,ей,ето го.Ние го дърсим,а той в капана.Никой не ~~[illegible]~~ обръщаше внимание на крясъците му.Всички се тълпяха около вратата,жадни да научат последните новини от своите близки,които непрекъснато прииждаха и носеха последните разпореждания на новите управници.Опитах се да се отскубна от него,но не успях.Якият и зачервен като битолски просяк грък още по здраво се вкопчи в мен,твърдо решен да ме изнесе на показ.

– Яни,Аристиди,що не се притичвате на помощ бре?Ето го убиеца на полковник Кацакьорис.

Към нас се насочиха доста любопитни.Един от тях сърдито запита:

– Защо крещиш така истерично?

– Как да не крещя,– припряно отговори моят откривател,–та това е Димчев,който в околностите на Воден залови полковник Кацакьорис, подложи го на зверски изтезания,избоде му очите,изкърти му златните зъби,обрал го и на края го убил.

–Куче сине!– рече един и се нахвърли върху мен.Последваха примера му други.Ритаха,удряха,псуваха и се надпреварваха в своята озлобеност.

Бързо новината зали затвора,прескочи желязната врата и се понесе стремглаво из Бер.

Новият и старият директори,членовете на комисията и двамата тъмничари изскочиха на двора.С усилия успяха да отстранят разярените и озверени монархисти,които се надпреварваха да демонстрират злобата и омразата си към мен,българина и българщината.Разкървавен,с почервенели зъби и слюнка,лежах до чешмата като пребито псе.

– Това е глухонемият,който вчера изпратиха от комендантството за временно престояване до уточняване на причината за задържането му. Още снощи трябваше да го приберат и освободят.Какъв ти Димчев!Аристидис го е заловил някъде с оръжие и препратил в комендантството. Горкият нещастен човечец,пребили са го!~~[illegible]~~– – рече старият директор,който ме прие предния ден.

– Глухоням ли?– започна човекът,който ме позна,– Тоя път няма да успеете да ни заблудите.Душичката ми знае колко мъки и страхотии преживях през оная нощ,когато тоя глухоням блокира неусетно къщата ни със своите бандити,завърза ръцете на дъщеря ми,подложи я лично на изтезания докато ѝ предаде скритото у нас оръжие,след това я арестува и само един Бог знае ~~на~~ какви изпитания и унижения е понесла в ареста

Същият ден разстреляха,вързан за едно дърво,пред цялата банда един прекрасен човек,борец и патриот,който изпълняваше своя национален дълг,а арестуваните в това число и дъщеря ми,са били принудени да наблюдават екзекуцията,чакайки всеки своя ред.Само енергичната намеса на германците спряла по нататъшните разстрели и гавра. Господа,тоя "андрокефалост" трябва тук да го смажем като гнида. Безмилостно да бъде изтезаван и капка по капка да изтече кръвта му.И все пак наказанието което заслужава за нанесените злини на воденци,на околията,па ако щете и на нацията е дори милост това, което предлагам.А вие се мъчите да го защитите за да го прикриете и освободите като комунист.Не!.. .Господин директоре в оставка. Вашето царуване е вече история.Тоя звяр вече принадлежи на нас,на народа и ние имаме последни думата............

— В изпълнение на условията от Варкиза,Димчев е бил препратен от Кожани за Бер и при опит за бягство и бил убит на 28 февруари — пребледнял и поизплашен отговори на дългата тирада на затворника.— Така,че това не е Димчев.Той получи своето наказание,макар,че отнесе със себе си и своите тайни,от които толкова много се нуждаехме и ние и вие,преди всичко нацията.—заключи директора.

—Това лъжа,нагла лъжа,чудовищна лъжа,господа!Месеци наред съм наблюдавал и следил тоя изверг,кроейки план за ликвидирането му. Един поглед ,—продължи разгорещено да спори затворникът—бе достатъчен,за да го позная и няма да позволя да мръдне от тук,докато нашето правосъдие не си каже думата,защото съм убеден в твърдението си............

Оставих малко на мира,през време на спора,погледах разгорещения оратор и за моя изненада това бе бащата на прекрасната девойка,която бе в центъра на заговора за ликвидирането ми.Представих си го в момента на арестуването на дъщеря му как се молеше с сълзи на очи да пощадят дъщеря му,която както в тях,така и при следствието не бе пипната дори с пръст.Дълбоко в душата си се осъдих за проявеното снисхождение.Допусках ли,че злобата на тоя мерзавец, който сам предаде това,което дъщеря му премълча,ще преиначи проявеното великодушие?

— Той е комунист— продължи той своята обвинителна реч— затова се мъчите да го измъкнете.Нито един от Воден и околията комунист не пострада.Водачите все славногласни го посещаваха,ядяха и пируваха заедно и заедно крояха престъпленията си.. ....

Пред затвора спряха две леки коли,от които слязоха четири души.Новият директор,който още не бе приел,ги посрещна и заедно дойдоха при нас.Другите слушаха свободните съчинения на воденския чорбаджия. Гостите видяха разпилените хранителни продукти около мен-захар,сладкиши,2 калъпа сапун,хляб,мармалад и кървящата ми уста.

Малко преди да ме познаят,след като напуснах готварницата и клекнах до чешмата.дойде да налее вода една млада жена също затворница.Готвачът бе ми казал,че една от двете затворнички е нашенка. Надявайки се,чеименно е тя,поисках съвсем тихо шишенцето й да пия малко вода на гръцки език.По акцента разбра,че не съм грък.

— Вие от къде сте?— запита ме тя,след като ми даде шишето.

—От ЕН.Вардарските села,бе отговора ми.

— Българин ли сте?

—Да.

— И аз съм българка—отговори тя на нашия език.

— А защо сте попаднали в затвора?— продължих разговора свъртайки се да не би някой да забележи че говори,въпреки това,че освен директора никой друг не знаеше че съм глухоням.

— Заради поручик Димчев

— А познавате ли го?

— Не.На два пъти ходих до Воден,но не можах да се запозная с него.Бе по обиконика,

– В какво ви обвиняват вас?

–Аз живея в Солун и там вербувах четници за пор.Димчев и затова ме задържаха.Ето вече 6 месеца как лежа в тоя затвор.

Наведох очи и се замислих.Още една моя жертва.Още едно страдание.....Тя бе вече отново напълнила шишето с вода и преди да се прибере обгърнах я с погледа си и го спрях на нейния.Тя спря,готова да чуе поредния ми въпрос.

– Аз съм,госпожо пор.Димчев! и продължих да я гледам право в очите.

–И.и.и–рече тя и шишето стана на парчета на калдъръмената настилка пред краката Й,закривайки лицето си с двете си ръце.

– Вие,пор.Димчев?

– Да,за голямо съжаление.....

– Божичко при какви обстоятелства се виждаме.Но почакайте тук малко.Ей сега ще се върна.

–И побегна към своята килия.Уписията и радостта на околните бяха достатъчно големи,за да забележат дребните неща които се разиграваха около тях.След малко тя отново застана пред мен с обемист пакет

– Ето заповядайте г-н Димчев това което ми остава.Днес ще ме освободят.Заминавам за Солун,а от там за София.Дайте адреса си на бай Пемо готвача.Той също е наш човек.Щом пристигна в София ще уведомя близките ви че съм ви срещнал в Берския затвор.Как до сега не съм разбрала че сте тук?

– Никой не знае до момента че съм тук освен вие и едно друго лице.

– Божичко,колко се радвам че ви видях и как съжалявам,че именно това става тук.Но... .и тъмничаря я повика и прекъсна мисълта Й.
Подаде малката си ръка за сбогом и се отдалечи.Първата вест,която получи Атанас Пашков за мен е била от тая женичка,след пристигането Й в София.......

– Защо бият тоя човек– започна на френски единият от четирмата висок,красив,гладко избръснат,около 45 годишен мъж,обръщайки се към Директора на затвора.Защо не сте взели мерки да не допускате тая саморазправия,а трябваше охраната да търси съдействие от комендатурата?

И без да дочака обясненията,обърна се към мен,също на френски език:

– Вие какъв сте по народност?

– Аз съм български офицер-летец.Избягал съм от разстрел на 28 февруари.. Моля за закрила.

– Не се тревожете повече.Преодолели сте най-страшното.НИ свеволията е сложено край.От тоя момент вие сте под покровителството на международния червен кръст.Как се казвате?

–Георги Димчев.

– Къде живеете?

– София,улица Тича № 3.

Той извади бележника си и записа.Обръщайки се към изумените директори продължи:

–Съгласно споразуменията в Варкиза всички военно-пленници следва да бъдат предадени на съюзнического командване.Не сте вие лицата които можете и имате право да ги съдите.Вземете мерки за живота му!

Един от ключарите ме поведе по заповед на Директора към карцера,единственото място,където можех да бъда спокоен и запазен от ново линчуване. След малко бай Петър ми донесе храна и хляб.Онея, които ми предаде жената остана разпиляна и изпомачкана по калдъръмения двор.В карцера прекарах остатъка от деня и втората нощ.На сутринта бях пуснат на двора.Затвора бе почти опустял.Обитателите му бяха подменени.Прииждаха нови–довчерашните властници.

Но тях държаха под ключ по килиите.Бях сам;съвсем сам.Нямаше го в четворицата и бай Пено.Но за моя изненада и радост сега пред желязната врата на затвора стояха над двадесет души мой четници, които научавайки от мълвата,а по късно и от бай Пено,избягали от слабо-охранявания лагер и бяха дошли да ме видят,молейки разрешение за свиждане.Молбата им не бе удовлетворена.Гледах ги от далеч с жал и умиление.Спокойствието ми бе нарушено. Тежеше ми.....Дълго се въртяха,надявайки се да поговорят с мен,но единият от ключарите неотлъчно седеше до мен държейки ме в най отдалечения край на двора от вратата.Отидоха си с наведени глави и преглътнат упрек.

Скоро след тях бях изведен от затвора и преведен в военното поделение,където бях уединен в една стая на втория етаж с източно изложение.Пред вратата имаше часовой.Два катинара стояха заключени а ключовете държаха различни лица.Бях лишен от разходка.Само веднаж на денонощие ме извеждаха до клозета.Режимът бе строг.Монархията,която бе простряла своята власт над Бер и берско.Промяната видоизмени и обстановката.Следваше и обвиненията да се видоизменят и нагодят към нея.Не закъсняха да ги формулират.Довчерашният фашист,оръдие на монархо-фашиската българска власт и агент на гестапо стана комунист, агент на Москва и третия интернационал.Броинята бе яка и още можех да нося. Весниците осведомяваха гражданството за моите фантастични злодеяния.Кампанията се засили пред дните прословутата реч на Дамаскинос,произнесена в Солун,с която искаше окупация на България за 55 години и през София пътя им да продължи за Москва.Умело и тенденциозно се раздухваха и разпалваха шовинистичните страсти.Мишената по която се стреляше бе България-зарядът обвиненията ми.Дълъг бе списъкът им.Започваше с масовите убийства извършени в Воденските пещери и околията,редяха се палежи,грабежи,изнасилвания и свършваха с дейното ми участие в Драмските събития.

Една вечер бях свален в един голям салон,по всяка вероятност гимнастически.Часовоят стоеше на растояние 20-25 метра от мен с насочен шмайзер.Недоумявах какво ми предстой да преживея.Тревога свиваше сърцето ми.Дълго стоях свит като куче в единия ъгъл.Тъпо наблюдавах ежечасната смяна на часовите.При смяната присъствуваха двама офицери които след излизането им заключваха отвън вратата.Изтощението и безсънието казаха думата си.Въпреки упорството заспах.Шум,говор и тропане на обуща ме стреснаха.Салона бе пълен.Фоторепортьорите щракаха фотоапаратите,светкавици заслепяваха току що отворените ми очи. Брадясал,обраснал като поп и с разчорлена коса,свит и изненадан в първия сън бях прицелна точка на десетки фоторепортьори и журналисти, които бяха дошли направо от Солун,след произнасянето речта на президента Дамаскинос,надпреварвайки се кой по тъпа и обезобразяваща снимка ще направи,за да може на следващия ден да я поднесе на читателите,жадни за сензация.Трябва да призная,че замисълът им бе осъществен. Следващите дни по колоните на ежедневниците се появиха мой снимки. Не приличах на човек,а на звяр.Поместените преди девети септември снимки в софийските весници на Кумаришкия убиец бледнееха пред моите.Реакцията в Гърция ликуваше.Най-после бе показан истинския физически лик на той червен агент.Тенденцията бе-такива са българите, това е техния външен вид.Ето,вижте ги всички-зверове.Не е монтаж,нито фантазия.Това е реалност!

Сутринта отново бях върнат в моята килийка със счупената стомничка и воняща кофа,с изглед към Ен.Вардарското поле,Паяк,Круша и Беласица;към буйния и кротък Вардар;към заграбена,разселена и обезбългарена Боймия;към несъществуващето вече Ен.Вардарско блато-някогашна крепост на Апостол Петков;към мъките и копнежите на стотици хиляди частица от които съм и аз и последица на които е моето неизвестно утре.Не отделях поглед от снежния Паяк,прекосен от моя отец за последен път през оная фатална нощ,за да завърши своя земен път в собствения си дом,който дълги години бе изоставил,ведно със своето семейство за общото благо на своя народ.Кое ме тласна по неговия път?....Мъст злоба или синовен и патриотичен дълг?

Кое?...

Гледах през прозореца, дишах прохладния и жужащ въздух в килията и се зареях из минало, спомени и мъки.

Мъките за неживяно детство, ранна зрялост и оскъдна детска радост, скръб по ранна загуба на скъпи родители, мизерия, нищета, наранено детско честолюбие, ужасяващия спомен от тая декемврийска нощ, съзнание за предопределеност, любов към свободата, всичко и много други фактури ме поведоха по пътя, който ще доведе до голготата. Не бях сам и не бях пръв, нито ще съм последен. Трагедии ще има, докато съществува робство, защото ще се раждат нови борци, малки или големи, които ще напрягат сили да сринат неправдата и в тая борба, едни ще се опарят, други ще горят и много ще изгорят. Нима трагедията, която бе сполетяла мен бе и само моя?

Мислите ми бяха прекъснати от изскърцването на бравата. Вратата се отвори. О, изненада! На прага застана Елена.

Елена, моя скъпа приятелко, ти как ме намери? Колко далеч бях само преди миг от действителността и колко бързо ме върна при нея. Поех двете й ръце и не можех да се нагледам на хубавите й влажни очи.~~ж~~

– Добро утро, Йорго, нося ти нещо за хапване и чергата, която не са ти дали в Кожене да вземеш със себе си, бидейки сигурни, че няма да ти потрябват. ~~Их~~

– Нима научи, Елена, какво се случи с мен след твоето заминаване?

–Всичко, Йорго, всичко с най-големи подробности,– обърна се вън от човека, който я придружаваше върху с багажа и една кошница и ги постави до мен.

–Ах, Елена, с нищо се заслужавам това внимание.....

–Сега не е това най-важното.–Пресъна ме тя. Слушай, Йорго, положението ти сега е по-тежко от когато и да било....Пресата....–и замълча.–Ти не приемай от тук храна. Нося ти такава тая кошница. Ще имаш за десетина дни. До тогава пак ще дойда и донеса друга. Надявам се да променя положението ти...

–Разбирам, Елена, моя храбра и добра спасителке.....

–Заминаваме с татко за Атина. Той е влиятелен и няма сили да ми откаже и да не изпълни всяко мое желание. Той днес води жестока борба за да получа свиждане с теб. А да знаеш колко е трудно. да се добере човек до теб. Разчитай на мен, по право на татко, Не губи надежда И колко е смешно за да те~~§~~ успокоявам и обнадеждавам.

– Говори, Елена, говори! Безкрайно съм щастлив, че те виждам и съм поласкан от жертвоготовността ти. Чувствам, че ти се самоопиваш и това те ~~прави~~ издига, отделя от обикновеният човек.... Ти си Елена, изключение в тоя размирен и озлобен свят. За мен си спасителна звезда. щастие, случайност. Ти си всичко. Страхувам се, че се жертваш за непопулярна цел. А не искам да залезеш толкова бързо и за такъв повод.....

–Не говори, Йорго така! Моля те!–И хвана двете ми ръце цяла треперяща, отправила мек, топъл и гальовен поглед, едва сдържаща сълзите си.

–Краят, Елена, е неизбежен, но ще воювам да го отдалеча. Ще ти помогна с вярата си и с безкрайната си благодарност.

–Аз вярвам, Йорго, в ~~щастливо избавление~~ твоето щастливо избавление и нито за момент не се съмнявам, че ти и без моя помощ ще се справиш с положението и сега. Ти доказа това. Но според преценката на татко ти от всеки удобен момент правиш лична история, а това е най-неблагоприятното. Това е обща констатация. Тя тежи върху везните за твоето ликвидиране. Влиятелни сили искат това с далечни цели, но......Ще противодействуваме едно женско желание!.... А сега да вървя. Татко ме чака долу пред щаба. Ако не успеем днес да заминем, ще те посетя отново след обед или утре сутринта...

Гледах я право в очите и продължавах да държа ръцете й в моите. Тя бе бледа, с леко начервени устни, с небрежно но изящно подредени коси, с топящ поглед и гореща кръв. Тя преминаваше в моите вени и притъпяваше разсъдъка. Стисках ръцете й до болка и тя моите.

–Довиждане, Орго.–Долетя до слуха ми нейния глас.

–Елена, преди да се разделим

Моля те,кажи ми откровенно на какво дължа всички тия грижи,които положи и продължаваш да полагаш!

-Ти постави пръста в раната.Но съм длъжна да ти отговоря.Ще се помъча да бъда откровенна,с риск да излъжа себеси.В моите жили тече славянска кръв,може би повече отколкото гръцка,но аз съм свързана с елинизма.АЗ ТЕ МРАЗЯ,ЙОРГО,КАТО БЪЛГАРИН,а те ОБИЧАМ И ТАЧА КАТО БОРЕЦ И ПАТРИОТ.Цялата ти дейност в Гърция,резултатите и последиците от нея далеч надхвърлят възможностите на един обикновен=човек и те бяха причина за печалните и трагични ~~последици~~ преживявания,които изпита на плещите си в наше пленничество.В тая тъмна и непрогледна нощ,в тоя ад,аз се лаская,че бях лунния лъч на надеждата.Малкото което направих за теб е да оставя приятен спомен в тая печална страница от твоя живот и един ден,ако живота ти отреди друга съдба,да не забравиш,че наред с злото върви и саможертвата.Всичко това е за благото на Гърция....

Очите ѝ овлажняха.Влагата набъбна и сълзите потекоха по пребледнялото ѝ лице кротко една след друга.Прехапа усни и преди да се отскубне се намери в прегръдките ми,впих усни в нейните.Тя обви ръцете си около шията ми и с непозната до тоя момент страст отвърна на неразумната ми постъпка,цялата трепереща,забравяйки мястото където се намираме целувайки очите ми,лицето,ошново усните ненаситно,без свян,без граница мен,арестанта-въшлясал,брадясал,оплют от приятелите ѝ,.....тресейки с се от прач,от радост,от възбуда,от споделена любов.... После склони глава на гърдите ми и притаибурния изблик на чувства.Вдигна глава и спря нежния си поглед намен,хвана двете ми ръце със своите и заговори с глас наситен с мъка:

-Да знаеш,мой скъпи Йорго,колко страдам,че не си гръцки поданик и че любовта ми е толкова безрасъдна.

-Мила Елена,Бог ми е свидетел,че не я заслужавам и съжалявам,че и аз се разкрих.Убеден съм,че моята любов ще увеличи твоята мъка,а не исках,ревниво пазех,но.....В изблик на чувства ти се намери в прегръдките ми.....

-Това е ,Йорго,най-щастливия момент от живота ми,въпреки безрасъдството и от двете страни.Но за това пък е велик,неповторим! Време е да вървя.Забавих се доста,а ми се иска да съм вечно до теб....

-И аз,моя Любов!..

-Пази се,Йорго,за мен за твоите блиски,за всички.

-Багодаря.....

- Но ние се прощавамекато чели никога няма да се видим-прекъсна тя мисълта ми-а може още днес пак да те навестя...

Тя бурно ме прегърна,залепи устни до моите и дълго пих нектар от тях,оставяйки се да се топи в прегръдката ми.

-Аз реших,Йорго!- отново заговори Елена,с грейнало от щастие лице-Ще остана в Бер да бдя за теб,а ще вменя на татко в задължение да уреди освобождаването ти от Атина.

- Балагодаря ти,моя малка Пеперудко......

Отскубна не от мен и побегна по коридора, в дъното на който стояха,часовоя и двамата офицери ключари и преди да стигне до тях се обърна и извика:

-Адио Йорго до след обед.-и заслиза по стълбите към първия етаж.

На двора под моя прозорец имаха упражнения английски колониални войски от черния континент.Отворих двукрилия двоен прозорец,след заключването на вратата от ключарите,пуснах денка,който донесе Елена,по под него,покатерих се,увиснах с ръцете на долу,за да намаля височината и се отпуснах.Падането привлече вниманието на войниците.Дотърчаха и ме наобиколиха.Опитах се да се изправя.Остра болка ме рязна по глезена на левия крак и останах в положението в което бях паднал,пребледнял.

-Аз съм българин,български офицер.Моля за помощ и покровителство.-Обяснявах на френски колкото знаех на наобиколилите ме войници и офицери

-Сега,сега господине-отговори един майор и разпореди нещо друг офицер опипа краката ми, измервайки с очи височината от която бях скочил. Много скоро спря до мен една джипка. Качиха ме в нея и полети към изхода. Придрожаваше ме и майора. Пред щаба на поделението, край който минахме, стоеше лека кола и в момента Елена се насочваше към нея придружена от възрастен господин, вероятно баща й.

Как ли би реагирала тя, ако знаеше в момента, че с един замах промених хода на съдбата си?.....

Бях отведен в щаба на английските окупационни войски. Приеха ме недоверчиво и недружелюбно. Подложиха ме на разпит с преводчик. Накратко разказах най-важните моменти от моя живот, представляващи интерес за тях като професионални разузнавачи. Започнах с целта на моето отиване в Воден и свърших с скачането от прозореца.
Следователя нареди да бъде обръснат, обезвъшлен, остриган и преоблечен, за да добия човешки образ. Заповедьта му бе изпълнена. Премахнаха всички косми по мен-инкобатори на въшки, предложиха ми баня, първа от шест месеца, преоблекоха ме с нови военни английски дрехи-горно, долно бельо, чорапи, обуща, шапка, шинела, всичко, всичко необходимо да бъде напълно променен един човек, дори и носна кърпичка.

В комеендантството пристоях два дни, обкръжен с внимание. На третия ден бях преведен в пленническия лагер в Солун

Лагерът бе обкръжен с ограда от бодливател, висока над два метра, широка един метър. Бе разделен на две половини, също с бодлива тел. В първата част бяха настанени пленници от съюзнически държави-сърби, италиянци, руснаци и какви ли не, докарани по тия места от германците и след оттеглянето им освободени от съюзниците. Тяхният режим бе свободен. В него спяха, а през деня свободно обикаляха из града, и ~~се връщаха в~~ не търсеха удоволствия, предлагаха труда си и тъгуваха за близките си. Храната им бе слаба. Понеже преобладаваха италиянците преобладаваха макароните.

Колата с която пътувех спря пред управлението на лагера. Придружаващият ме офицер слезе от колата и влезе в управлението. След около 15 минути слезе придружен от един майор. Дадоха ми знак да сляза и да ги последвам. Вървях след тях. Прекосихме първата част на лагера и доближихме телената мрежа между двете части. Войници от черния континент стояха на пост през 50 метра в специални високи кулис насочени шмайзери към втората част. Майорът позвъни и веднага един подофицер отвори вратата и ние влязохме в силно охраняваната зона. Пое ме подофицера и ме въведе в дълго ниско помещение, някогашна конюшна, а сега превърната в спалня. Покрай стените бяха наредени войнишки кревати постлани с дюшек. чаршафи и обеяла. Възглавници с бели калъфки бяха опрени на перилата на креватите, а срещу тях сгънати още по две одеяла от австралийска вълна. От пръв поглед, човек би разбрал, че тук всичко е подредено с вкус и има строг ред. Подофицерът ми посочи едно легло и даде знак че тук ще спя. След това се сбогува с мен пред-
дружявящиь му
ия ме офицер от Бер и всички излязаха. Останах сам, съвсем сам в тая грамадна спалня наподобяваща на туристическа. Огледах я отново. Тристенни огледала, закачалки и кърпа за бърсане до входа, бе цялата допълнителна мобилировка. Излязох и аз. Жива душа не се мярта пред двора. Само негрите от своите високи кули-наблюдателници, стърчаха като статуи без да мигнат. Мартенското слънце припичаше и се заслоних на завет под една стреха на втора такъва постройка която бе по къса и не опираше до телената ограда. В ляво от входа през който влязохме бяха разположени ниски постройки които служиха за готварница, сервилнни помещения баня, хранителни и вещеви складове. Набложаваше обед. Глад не чувствах. Неизвестността ме гнетеще. Не ме задържаше на едно място. Исновях из лагера. Бе приятно под лъчите на мартенското слънце. В съседния двор гъмжеше от хора във военни униформи - песни, псувни, караници. Пъстар цвят. Преобладаваха италиянците. Наблюдавах ги сам, затворен като див звяр в клетка. Но ето през двора на пъвата част на лагера се проточи дълга колона от немски пленници, която спре пред входната врата на моята клетка. Позвъняха. Подофицерът, който мен отключи изкочи из едно от служебните помещения и отвори. Колоната влезе подв строй. Сред

двора бяха построени и след това освободени от тяхните командири,които бяха запазили пагоните си и военните отличия.Всички се запътиха към омивалнята.Малко след това английския подофицер ми предаде две алуминиеви канчета за храна,канче за чай,вилица,лъжица и манерка.Започна обяда.Богат,приказно богат обед.Вечерята също.И Кафе в 9 часа вечерта.Заредиха се се лагерните дни с пет пъти ядене през ден.На петия ден всичките германци ги изтеглиха от лагера.Те говориха,че заминават за египет,където се свормират нови германски девизии.Ясно бе защо се създават тези дивизии там.Отношенията между съюзниците висяха на косъм.Очакваше се сблъсквания между изтока и запада.Останах отново сам.Но още същия ден докараха двама бегълци от Струмишко.Казали,че са българи и ги настаниха при мен,а тяхните другари,които са се нарекли македонци,останахъ в първата част при италиянците.

На десеттия ден бях извикан в управлението. Коменданта на лагера пушеше пура седнал в фотьойла пред малка масичка покрита със стъкло.До нег го млад цивилен момък [illegible] ме стрелкаше с орлов поглед.Срещу вратата зад дебело солидно писалищно бюро,облегнат на стол,седеше над 50 годишен мъж с побеляла коса,с бяло лице,ясно сини очи,елегантно сивосинкаво палто на точици,а пред него папка с документи.Поздравих.Любезно отговориха на поздрава ми с кимване на глава.

Седнете,господин Димчев,започна младия човек на чист български език с акцент и ми посочи креслото до него.Благодарих и седнах.

– Нас ни интересуват,продължи той,съдействайки на германците във Воденско каква цел преследвахте и на кого се опирахте.

– Моят цел бе,започнах аз,свободата и обединението на Македония. За постигането на тази цел се опирах пред всичко на изстрадалото местно българско население и разчитах на подкрепа от преселниците гърци от Мала Азия,чиято гордост е наранена от местните гърци и тяхните настроения цели и интереси,донякъде се съвпадат с тия на славянското население. Преводчикът превеждаше всяка моя мисъл на английски.Седящия зад бюрото попита.Имахте ли някакви резултати и какви?

За мене е ясно,че вие знаете по-добре от мене за резултатите които постигнах за късото време с което разполагах.Набирането на доброволци под мое командване между българското население надхвърлящи 12000 души, в трите околии – Воден,Лерин и Костур е красноречиво доказателство за многото което е постигнато за малкото време с което разполагах.А що се се касае до втората част от моята първа мисъл,непрестанах да убеждавам до последният момент преселниците гърци по тези места,че интереса на българите и преселниците се съвпадат и че целта трябва да бъде обща за свободата и Независимостта на Македония.

– Какво казвате вие,за каква Македония се борите,бе втория въпрос на стящия зад бюрото.

– За свободна и независима Македония.... В тоя дух продължи разговора близо един час.

Неочаквано за мен,водещия разпита зададе въпрос,който ме изненада и преводчика моментално прекъсна другия разговор и го преведе.

Защо през месец юли миналата година,когато вие бехте в разгара на организирането на доброволчиски дружинине се отзовахте на поканата на английското разузнаване да влезете в контакт с него?Кои бяха вашите съображения за отказа?

– Аз се страхувах от провокация.

– Вам известно ли ви бе,че тия на които сътрудничехте и помагахте в изпълнение на тяхните задачи и цели,бяха далеч от вашето схващане за свободата на Македония?

– Не,аз нищо не знаех,какво са възнамерявали те,но аз и моите хора имаме ясно гоними цели с тази си акция.

– Не ви ли ви е известно,защо майор Хайне бе върнат от Перископ без да ви даде възможност да проникните на юг?

Аз замълчах.Стана ми ясно,че Интилижанс сервиз е добре запозната с всеки един мой ход и че аз не ще мога да ги надхитря. Случаят,за който те намекват във въпроса е следният:

Твърдо бях решил,да разширим сферата на нашето влияние,като създам по подобие на Воденско доброволческа дружина в Гюмендже или Енидже Варда от който край имаше над 500 души доброволци във дружината във Воден. Дебнех момент и повод за да се насоча на юг. И един ден, мнимо партизанско заплаха инсценирана от мен от верни мои хора стана причина да насоча целия личен състав на юг, да пресеча Воденското поле, достигнах Перископ и преди да го прехвърля, бях спрен от три германски танка и леката кола на майор Хайне. Майор Хайне, чрез преводчика Антон Калчев, царски офицер за свръзка, с груб заповеднически тон ми рекли:

– Вие, Димчев, нямате право да прекосявате линията Перископ – Съботско – до вододела с Пайк, съгласно споразумението между нашето правителство и шефа на БМРО Иван Михайлов. При утрешната победа, околиите Костур, Лерин, Воден, Кайляре и Съботско, ще бъдат предадени на бъ гарското царство. Измъкна от чантата си една карта и я простре пред мене. На нея бе очертано с червен молив решената граница след свършване на войната между България и Гърция. Вижте и добре запомнете, нито един войник не може да премине тази граница, както предполагам, ги от по-рано знаеш.

Направи ми впечатление, за първи път майор Хайне ми говореше на ти, грубо, бе загубил вежливия си тон. Без да възразя, качих се на мотора, дадох нареждане за връщане във Воден на частите, качих се на мотора и пристигнах преди тях. Нищо не знаех до този момент за това тайно споразумение. В момента на разпита аз бях поставен в шах между целите които преследвах и целите които са били възложени да преследвам. Помълчах малко, за да събера мислите си и намеря изход от клопката в който сам попаднах и започнах:

Моите цели наистина не съвпадат с поставените ми цели. Трудно е да ви уверявам, че е така. Само един малък факт би по отнел за да ~~вшушобщ~~ ви убедя в правотата на моето твърдение. Бидейки българин и при това български офицер, съзнателно и с дълбоко убеждение не исках Македония да бъде българска. Това то доказах като на [illegible] август същата година издигнах във Воден за бойно знаме революционния двукольор на борческа Македония, вместо българския национален трибагреник. До момента на случката в Перископ, аз бях в неведение за целите и задачи които бяха си поставили хората около Иван Михайлов и днес още не знам дали това което тогава майор Хайне ми каза е истина.

[illegible]какво ви каза? – бех прекъснат.

– Че след победата на Германия над съюзниците, България ще получи от Македония освен териториите които е окупирала, петтях околии от Македония под гръцка власт – Костурско, Леринска, Кайлярска, Воденска и Съботска.

Вярно е, това е споразумението което сключено.

– Защо при втората покана да се свържете с Английското разузнаване и през месец август след установяване контакта с партизаните вие ~~[illegible]~~ също отказахте?

– Съобщението за тази връзка ми бе предадено чрез човек на който не имам вяра и смятах това уловка на германското гестапо.

–Ние сме приятели на македонския народ. Интересите на Англия съвпадат с вашите стремежи и желанието на македонския народ за независимост. А борбата още не е завършена. Смятате ли да продължите.

– Да!

– Добре, много добре, а как?

– В зависимост от обстановката и възможностите.

– Държите ли да се върнете в България?

– Да.

– Там управляват комунистите.

–– Нищо.

– Категоричен ли сте?

– Да.

– Непонятно за нас защо! Дава ви се възможност да живеете добре, дори като не сте и съзнавали. Борба за свободата на Македония при тая обстановка в България не може да се води. [illegible] [illegible] .Не [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] губи.

[illegible] : [illegible], ~~ПРИЯТЕЛИ~~

приятели, цели. Камъка тежи на мястото си. Не бих могъл да ги оставя.

Вовие сте пленник! И дължите на нас живота си!

Ние можем да ви задържим и съдбата ви съвсем не ще бъде завидна.

- Аз съм във ваши ръце и само насилие може да ме отклони от категоричното ми решение.

- Не бихте ли могли в такъв случай да бъдете полезен за България... този вариант е приемлив за нас. Бидейки наш, ще бъдете на себе си и на Македония.

- Ако ви разбирам правилно, вие искате да служа като агент и да работя в една област която за мен е най-малко понятна и приемлива - шпионаж. Аз съм бил до сега макар и от малка величина, борец, революционер, но не и политик. Политикът се занимава с разузнаване и шпионаж. На бореца е отредено честно да се бори и с чест да загине. Мен не ми допада да се занимавам с шпионаж. До сега никому не съм служил, дори и на България на която много дължа. Против нея, о, за бога, никога! От особено тесто съм омесен. Предател всеки не става. От мен най-малко.

Загубиха охота. Замълчаха. Очите им светнаха яростно. Споглеждаха се. Разговора беше завършен. Звънецът иззвъня. Влезе подофицера който ме доведе. Върна ме отново зад телената мрежа.

На 18 март 1945 година рано сутринта същият подофицер ме събуди.

- Булгария, булгария.

Станах. Облякох се. Готови бяха и двамата младежи от Струмишко. Дадоха ни по едно одеяло от австралийска вълна. Аз взех кожeното кепе, което Елена ми бе донесла в Бер, скъп спомен, ням свидетел на моите приключения.

Подофицера ни поведе извън лагера. Той ходеше напред, а ние след него. Спряхме пред зданието където бе отседнала съветска комисия по репатриране на съветски пленници. Над 50 камиона бяха наредени на улицата пълни със Съветски войници. Качиха и нас на последния. Минахме Лагадина, пресекохме Струма, навлязохме в Рупелското дефиле и на Кулата колоната спря. Един английски офицер, когото не бях виждал дойде при нас, свали ни от камиона и даде знак да го последваме. Камионите се източиха в северна посока, а нас предаде на граничните власти. Отново в България! След толкова лишения и страдания, най-после свободни! Отдъхнах си! Бях у дома. Допусках ли, че и тук ще мина през "търката"? Но още щом като останах насаме, и поведохме първия разговор, разбрах, че тук са станали промени, за които ние и не допускахме. Първа хладина! Опитах с хитрост. Представих се за мъченик. Помолих да ми бъде разрешено да изпратя една телеграма до София, че се връщам жив и здрав. Разказах им патилата пред монархо-фашистите гърци и помолих да бъда изпратен направо за София. Охраната се съгласи. Вечерта преспахме в Кулата. Сутринта придружени от двама милиционери потеглихме за София. Режимът не бе арестантски. Във влака имах възможност да разпитам случайни пътници за некои от приятелите ми. Разбрах, че някои са в нелегалност, други задържани, а трети са напуснали родните си места. Перспективита бяха лоши. Престояха нови теглила. Преценявах положението си, но решение не бях взел. Чувствах че отивам в устата на вълка, а не трябваше. Влака пристигна по тъмно на Софийската гара. Получила тлеграмата, Христина Пашкова чакаше на гарата. От нас, запитах през отворения прозорец. От мимиките и разбрах, че е в нелегалност. Нямаше време за размишление. Бързо реших. Удар на милиционера зад мене. Тласък на този пред мене и той полетя по стълбичките на вагона. Бързо скочих в обратната посока и потънах заедно с Христина в тълпата. По най-късия път се отправихме за квартирата на Георги Марчев намираща се на ул. Софрони над Козлудуй. На 19 май 1945 година минах в нелегалност.